

ISSN 2414-5076

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО
ЖУРНАЛ

№ 2 (143) 2023

ISSN 2414-5076 (Print)

ISSN 2617-6688 (Online)

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО
ЖУРНАЛ**

№ 2 (143) 2023

**ОДЕСА
ПНПУ імені К. Д. Ушинського**

DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-2>

**Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського. Випуск 2 (143). Одеса, 2023. 87 с.**

Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського внесено до **категорії «Б»** Переліку наукових фахових видань України
з педагогічних наук зі спеціальностей 011, 012, 013, 014, 015, 016, 231
(наказ МОН України від 17.03.2020 р. № 409)

Свідоцтво про перереєстрацію: КВ №24077-13917 ПР
видане Міністерством юстиції України 19.06.2019 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Богуш А. М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України (Україна)

Заступник головного редактора:

Койчева Т. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Відповідальний редактор:

Буднік А. О., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ ТА РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Васильєва Т., доктор, професор (Латвія)

Казанцева Л. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Кісієль М., доктор гуманітарних наук, доцент (Польща)

Ковтун О. В., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Копусь О. А., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Линенко А. Ф., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Лобанова-Шуніна Т., доктор педагогічних наук, професор (Латвія)

Луцан Н. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Окуновичюте Н. Л., доктор соціальних наук, професор (Литва)

Попова О. В., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Реброва О. Є., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Семенов О. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Садовська Е. Я., доктор технічних наук, що спеціалізується в галузі історії архітектури та збереження пам'яток, професор (Польща)

Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського індексується у таких **базах даних:**

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
- Google Scholar,
- ULRICHSWEB Global Serials Directory,
- CrossRef,
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN),
- Research Bible (Academic Resource Index),
- Directory of Research Journals Indexing,
- Scilit (The Scientific Literature database),
- WorldCat,
- Eurasian Scientific Journal Index (ESJI),
- Scientific Indexing Services (SIS),
- Directory of Open Access Journals,
- ERICHPUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences),
- Base (Bielefeld Academic Search Engine),
- Index Copernicus/ICI Journals Master List,
- Open Ukrainian Citation Index (OUCI).

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою Радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» 29.06.2023 р. (Протокол № 13)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ НЕ НЕСЕ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗМІСТ СТАТЕЙ ТА МОЖЕ НЕ ПОДІЛЯТИ ДУМКУ АВТОРА!

Адреса редакції:

65020 м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26

тел. +38 (048) 718-57-22

E-mail: nv.pnpu@gmail.com

Веб-сайт: <http://nv.pdpu.edu.ua>

© Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

ISSN 2414-5076 (Print)

ISSN 2617-6688 (Online)

Ministry of Science and Education of Ukraine
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»

SCIENTIFIC BULLETIN

**of SOUTH UKRAINIAN NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY
NAMED AFTER K. D. USHYNKY
JOURNAL**

№ 2 (143) 2023

**ODESA
SUNPU named after K. D. Ushynsky**

DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-2>

Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.
Issue 2 (143). Odesa, 2023. 87 p.

The Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky included into the Ukrainian list of specialized scientific publication, which are authorized to publish the results of dissertation for doctor degree and PhD by decree of Ministry of Education and Science of Ukraine from March 17, 2020 № 409.

Certificate of re-registration of print media: Series KB №24077-13917 ПП
Issued by the Ministry of Justice of Ukraine from June 19, 2019.

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief:

Bogush A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor in Chief:

Koycheva T., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Responsible editor:

Budnik A., Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor (Ukraine)

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD:

Bogdanova I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Kazantseva L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Kisiel M., Doctor of Humanities in Pedagogy, Associate Professor (Poland)

Kopus O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Kovtun O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Lobanova-Shunina T., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Latvia)

Lutsan N., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Lynenko A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Okunevičiūtė Neverauskienė L., Doctor of Social Sciences, Professor (Lithuania)

Popova O., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ukraine)

Rebrova O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Sadowska E. J., Doctor of technical sciences specializing in history of architecture and conservation of monuments, Professor (Poland)

Semenog O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine)

Vasiljeva T., Doctor oec., Professor (Latvia)

Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky is indexed in these **databases**:

- Vernadsky National Library of Ukraine,
- Google Scholar,
- ULRICHSWEB Global Serials Directory,
- CrossRef,
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN),
- Research Bible (Academic Resource Index),
- Directory of Research Journals Indexing,
- Scilit (The Scientific Literature database),
- WorldCat,
- Eurasian Scientific Journal Index (ESJI),
- Scientific Indexing Services (SIS),
- Directory of Open Access Journals,
- ERICHPLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences),
- Base (Bielefeld Academic Search Engine),
- Index Copernicus/ICI Journals Master List,
- Open Ukrainian Citation Index (OUCI).

Recommended to publishing and disseminating over the Internet by the Academic council
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky» (pr. № 13 from June 29, 2023)

THE EDITORIAL BOARD BEARS NO RESPONSIBILITY FOR THE CONTENT OF THE ARTICLES AND MAY NOT SHARE THE AUTHORS' OPINION!

Editorial office address:

26, Staroportofrankivska St., Odesa, 65020

Tel. +38 (048) 718-57-22

E-mail: nv.pnpu@gmail.com

Web-site: <http://nv.pdpu.edu.ua>

© State institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named
after K. D. Ushynsky», 2023

ЗМІСТ

Твердохлібова Я., М., Носенко А. І., Величко Д. О. Виставкова діяльність як педагогічний чинник формування особистості культури	7
Ковальчук Т. П., Богайчук Л. Р., Орос І. В. Розвиток творчого мислення здобувачів освіти: паперопластика в сучасному дизайні	19
Рудой В. В., Орос І. В., Нагуляк П. І. Підготовка майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва: пластика малих форм скіфського періоду	26
Зюзін Ю. В. Ефективність використання тренажера «Ступалки-ЛОГОС» у поліпшенні психомовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	34
Бойко Л. К. Аналіз факторів академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні	41
Ямполь Ю. Безперервна освіта педагогічних працівників як умова підвищення якості освіти у закладах загальної середньої освіти	47
Рудіна М. В. Самостійна робота у вимірі дистанційної освіти: дослідження думки студентів університету	53
Хижняк І. А., Буднік А. О. Використання цифрових технологій та інноваційних методів для поліпшення читацьких навичок здобувачів вищої освіти	61
Ван Вей Професійна підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну	68
Лю Їге Сутність підготовки майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі	74
Шевченко М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища	81

CONTENT

Tverdokhlibova Ya., Nosenko An., Velychko D. Exhibition activity as a pedagogical factor in the formation of the personality of culture	7
Kovalchuk T., Bogaichuk L., Oros Iv. The role of paper plastic in modern design in the development of students' creative thinking	19
Rudoï V., Oros Iv., Nahuliak P. Training of specialists in decorative-applied arts: plastics of small forms of the Scythian period	26
Zyuzin Yu. The efficiency of using the “Stupalka-LOGOS” simulator in improving the psycho-speech development of preschool children	34
Boiko L. Analysis of factors influencing the academic education of future bachelors in Electronics in Ukraine	41
Yampol Yu. Continuing education of teachers as a condition for improving the quality of education in institutions of general secondary education	47
Rudina M. Independent work in the area of distance education: a study of university students' opinions	53
Khyzhniak Ir., Budnik An. Using digital technologies and innovative methods to improve the reading skills of higher education students	61
Wang Wei Professional training of future fine arts teachers for the use of graphic design	68
Liu Yige The essence of training future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment	74
Shevchenko M. Training future physical education teachers for health-preserving activity in the conditions of an inclusive educational environment	81

Виставкова діяльність як педагогічний чинник формування особистості культури**Твердохлібова Яніна Миколаївна¹***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: yanabreadhard@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7321-3109>**Носенко Анна Іванівна²***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: annetn2002@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6876-5382>**Величко Дмитро Олександрович³***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: Velichko.DO@pdpu.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4961-2481>

У статті розглянуто концептуальну сутність виставкової діяльності освітніх установ мистецької освіти, оприлюднено низку питань наукової організації виставкової діяльності у вирішенні виховних завдань процесу формування особистості культури. У змісті статті висвітлені педагогічні погляди на проблему, схарактеризовано феномен «виставкова діяльність» учасників освітньо-виховного процесу, визначено роль виставкової роботи у створенні культурно-художнього простору, як дієвого чинника естетичного виховання людини культури за законами краси, добра, духовності. Автором виявлено істотні ознаки характеристик виставок творчих надбань учасників освітнього процесу, визначено напрями практичної реалізації методики організації виставкової діяльності освітніх установ різного рівня. Зазначено, що специфіка сучасної виставкової діяльності закладів художньої освіти в полікультурному просторі, особливо в умовах карантинного і військового стану сучасного суспільства, потребує наукового розроблення нових методик, спрямованих на вирішення комплексу завдань організації виставкових заходів на методологічних засадах теорії педагогічного управління.

Ключові слова: виставкова діяльність, види виставок, культурний простір, художня освіта, методика, виховання, художня творчість, особистість культури.

Вступ. В умовах перебудови всіх сфер життєдіяльності українського суспільства, у тому числі й культурного простору, особлива увага приділяється візуальній інформації як чиннику формування «людини культури». Для розвитку цього напрямку державними нормативними документами пропонується науковій спільноті, освітнім закладам і осередкам художньої культури створити необхідні методологічні засади для сприяння художньо-творчої діяльності талановитої молоді в умовах полікультурного простору сьогодення. Таке розглядання проблеми передусім детермінується сутністю поняття «художня культура» як складного, багатшарового утворення, що об'єднує всі види мистецтва, сам процес художньої творчості, його результати й систему заходів зі створення, збереження й розповсюдження художніх цінностей, виховання творчих кадрів нового покоління (Аполон, 1977; Діалог культур, 1998; Резніченко, 2005; Шевнюк, 2002).

¹ кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

² кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри образотворчого мистецтва Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

³ заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри образотворчого мистецтва, декан художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Насамперед розглянемо поняття «особистість культури», «художня творчість особистості» (митця), «особистість художньої культури», що детермінуються українськими вченими, дотично дослідженню. І. Зязюн презентує як теорію особистості в філософії, психології добра і культури, а саме з питань закономірностей побудови особистості та особливості її творчої діяльності у соціокультурному, мистецтвознавчому і психолого-педагогічному контексті (Рибалка, 2009: 393-407). В. Рибалка детермінує окреслені поняття як культурно-психологічну концепцію особистості, у якій змістовно визначено основні наукові підходи психології розвитку творчої особистості «феномену культури» та її багатофункціональної діяльності в культуротворчості, а саме, через зіставлення з категоріями «людина», «особа», «суб'єкт», «розвиток», «культура», (Рибалка, 2009: 485-553). Так, визначення поняття «особистість культури» вчена розглядає як особистість – людина, особа із соціально, *культурно* та індивідуально, антропологічно зумовленою системою вищих психічних властивостей, що визначається залученістю людини до оволодіння і створення суспільних, культурних, історичних, вітальних, власне особистісних цінностей...» (Рибалка, 2009: 485). В. Моляко розглядає теорію виховання творчої особистості на основі стратегіального підходу, а також наукове концептуальне визначення творчої особистості та шляхи її виховання (Рибалка, 2009: 328-333). За основу поняття «художня культура» у науковій розвідці взято визначення А. Пасічного, де розкрито його як одну зі спеціалізованих сфер культури, що функціонально вирішує завдання інтелектуально-чуттєвого відображення дійсності в художніх образах, а також різні аспекти забезпечення цієї діяльності; сукупність процесів і явищ духовно-практичної діяльності по створенню, розповсюдженню, освоєнню витворів мистецтва або матеріальних предметів, що володіють естетичною цінністю (Образотворче мистецтво, 2007). Так, у працях С. Коновець, О. Рудницької, Г. Сагач узагальнено окреслені поняття, онтологічною основою яких усугубує особистість та її діяльність у сфері мистецтва, як складник художньої культури.

Багатьма провідними діячами культури, ученими різних наукових сфер стверджується, що саме в інформаційно-художньому векторі системи виховання формується і зростає особистість художньої культури. Однак, наявним станом у системі виховання молодого покоління української держави занепокоєна спільнота прогресивних діячів мистецтва, учених психолого-педагогічної науки. Учені вказують на проблематику, висвітлюють її, але не розглядають сутність методичних основ організації мистецької комунікації у взаємозв'язку системи «мистецтво – освіта – культура» як комплексної системи формування «людини культури». У своїх зверненнях до українського суспільства висловлюють занепокоєння станом культури та освіти. Учені вони звертають увагу суспільства на те, що в сучасний вектор розвитку національної художньої культури й освіти втілюється деструктивна за змістом інформація, яка «реактивно» розповсюджується в культурно-мистецькому просторі й утворює небезпеку для національних засад естетичного виховання підростаючого покоління. Натепер виставкова діяльність, як комунікативний феномен системи діалогово-інформаційної сфери формування творчої особистості й педагогічного інструментарію виховання людини художньої культури, не знаходить свого належного наукового обґрунтування й висвітлення у вітчизняній психолого-педагогічній науці, здебільшого вони є фрагментарними. Отже, стає зрозуміло, що найважливішим завданням сучасної педагогічної й методичної науки є посилення зв'язку між художньою культурою і освітою в питаннях організації виставкових заходів, спрямованих на формування змісту художньо-інформаційного простору, як дієвого виховного чинника підростаючого покоління. Значущість окреслених завдань проблеми у сфері художньої культури і освіти становить для психолого-педагогічної, мистецтвознавчої, культурологічної наук нагальним завданням у розгляді методичних засад організації й проведення виставок творчих досягнень молоді в сучасному соціопросторі. Науковий погляд на проблему зумовлений тим, що «сама культура фокусує систему ціннісних уявлень, які є основою особистісних орієнтирів суб'єкта, регулюють його діяльність, переводять людину в якісно інший спосіб буття – більш осмислений та впорядкований» (Рудницька, 2005: 82). Окреслені завдання мають бути в полі уваги фахівців системи художньо-педагогічної освіти. У вирішенні завдань окресленої проблеми важлива роль відводиться закладам освіти, вчителям, педагогам мистецьких дисциплін, здатних до організації культурно-просвітницької, діалогової комунікації, спрямованої на формування особистості художньої культури. Є очевидним, що теоретичне обґрунтування освітньо-виховного потенціалу мистецьких заходів, а саме, художніх виставок, конкурсів творчих досягнень учнів та методики їх організації, є актуальною проблемою. Отже, актуальність проблеми уможливила обрання доцільних концептуальних підходів до педагогічного осмислення ролі виставкової діяльності як дієвого рушійного чинника естетичного виховання особистості художньої культури. Вирішення завдань окресленої проблеми можливо за умов системно-комплексного підходу до розроблення методики організації виставкових заходів.

Пілотний аналіз досліджень творчості й ролі виставкової діяльності в процесі виховання особистості художньої культури показав, що окреслена проблема привертає найбільшу увагу вчених,

педагогів-художників і має здебільшого однозначний концептуальний погляд (Баранова, 2012; Барковская, 2001; Волошук, 2012; Зязюн, 2006; Шевнюк, 2002). Проблеми естетичного виховання, розвитку художньої творчості особистості знайшли своє висвітлення в працях вітчизняних учених різних наукових галузей (В. Андрущенко, В. Бутенко, І. Бех, І. Зязюн, С. Коновець, В. Малина, В. Моляко, Н. Ничкало, О. Отич, В. Рибалка, О. Рудницька, О. Семашко, Г. Сотська, О. Шевнюк та ін.). Так, академік І. Зязюн, окреслюючи проблеми розвитку особистості в теорії мистецької освіти, зазначає, що «людина культури» – це втілення зрізів культурного начала в людині: свободи, гуманності, творчості, адаптивності. В образі людини культури вчений убачає: «вільну особистість, здатної до самовизначення у світі культури»; «духовну особистість, здатну до виховання і самовиховання духовних потреб»; «творчу особистість, здатну до самовираження в усіх сферах життєдіяльності»; «адаптивну особистість, здатної до життя в певному культурному просторі» (Зязюн, 2006: 35).

У сучасних психолого-педагогічних працях вітчизняних учених визначається наукова позиція щодо системного підходу до вирішення всього комплексу педагогічних завдань формування творчої особистості безпосередньо в образотворчій діяльності. Важлива роль у цьому процесі відводиться виставковій діяльності. Культурно-діалогова функція виставкових заходів зумовлює розглядання освітньо-виховних чинників формування «особистості художньої культури», і взагалі, школи життя підростаючого покоління за законами краси, добра й любові Г. Сагач (Сагач, 2019). У світлі наукових поглядів учених, вартує уваги дослідження В. Баранової, яка стверджує, що «образотворча діяльність організовується й функціонує як специфічне образне пізнання учнем соціуму та себе в ньому, як середовище оволодіння образотворчістю, що надає можливість урізноманітнювати форми комунікації із соціумом, моделювати «картину світу», передавати особисті враження про нього засобами різних зображувальних матеріалів і технік, переживати почуття захоплення, радості, здивування, творчого піднесення, самостійності» (Баранова, 2012: 11). Слід визнати, що виставкова діяльність є дієюю запорукою й ефективним чинником виховання творчої особистості, а участь мистецькими доробками на виставках різного рівня – це шлях до одухотвореної краси, добра, істини й художньо-творчого розвитку особистості культури, це пізнання самого себе й діалогічна комунікація в сучасних багатоманітних вимірах культури в життєдіяльності суспільства.

У загальному сенсі вивчення теоретичних засад виставкової діяльності та формування особистості художньої культури великого значення набувають наукові праці мистецтвознавців. Найбільший інтерес викликають концептуальні погляди на проблему виставкової діяльності закладів у мистецької освіти таких учених, як: Т. Басанець, В. Малини, Г. Носенко, О. Рудницької, О. Тарасенко, О. Шевнюк та ін. У виявленні сутності окресленої проблеми цінною є наукова позиція діячів культури і мистецтва Одеси. Так, бібліограф О. Барковська описує у хронологічному порядку події культурного життя в Одесі впродовж ХХ століття, у тому числі й виставкову діяльність різноманітних художніх угруповань, мистецьких спілок та майстрів одеської художньої школи. Учена зазначає, що виставки, театральні видовища, музичні й літературні концерти утворювали духовно-виховну сферу діалогової художньої комунікації в Одесі, яка мала суттєвий вплив на процес формування «людини культури» в контексті розвитку європейського мистецького простору (Барковская, 2001). Цінним матеріалом для дослідження є науковий доробок А. Дмитренка, який на основі документальних джерел висвітлив антологію виставкової діяльності художників Одеси (Дмитренко, 2013). Для розроблення сучасних методик організації виставкової діяльності освітнього закладу та адаптація їх до освітньо-виховного процесу, цінним є досвід одеських педагогів мистецьких установ початкової художньої освіти, як: Л. Бурилової, Т. Іщенко, В. Мартинюка, Л. Немировської, В. Токарева, Т. Тихомирової, Л. Швидко, С. Харитонової. З питань педагогічного супроводу процесу входження учнів мистецьких закладів освіти в культурно-мистецький простір увагу привертає практичний досвід художників-педагогів закладів початкової художньої освіти в Україні, як-от: В. Афанасьєва (Арциз, Одеська обл.), З. Беконія (Ужгород), С. Букреєва (Кривий Ріг), Л. Фисенка (Житомирська обл.), Г. Хусід (Київ) та ін. Отже, просвітницька діяльність діячів культури і мистецтва, практика педагогів мистецьких закладів є цінною для наукового розглядання завдань методичного забезпечення організації виставкових заходів, важливим завданням яких є формування особистості художньої культури та введення її в сучасні процеси розвитку національної культури.

Вивчення питань з окресленої проблеми свідчить, що до національної системи художньо-естетичного виховання молоді нової генерації не втілено позитивного педагогічного досвіду. Важливо наголосити, що задекларовані парадигми педагогічних технологій у численній кількості наукових праць спричинили суперечність між теорією і практикою організації виставкової діяльності учнівської молоді. В освітньо-виховний процес впроваджуються зарубіжні технології масової культури, які сповідують безмірно вільний плюралізм, і тим самим створюють національну небезпеку державності. Ми є свідками інформаційного негативного впливу на генетично духовно-естетичний світ молоді, і навіть учасниками втілення в освітньо-виховний процес деструктивних, антигуманних заходів, спрямованих на руйнування

духовних, культурних, світоглядних засад виховання підростаючого покоління, його морально-естетичної, національної свідомості. Таким проявам немає відповідної реакції, відсутні протистояння з боку педагогічної, мистецької спільноти, сама проблема й окремі питання не знаходять широкого обговорення. Тому протистояння та призупинення негативних впливів на генетичну свідомість підростаючого покоління, його естетичне виховання за законами одухотвореної краси у процесі формування й розвитку «особистості художньої культури» є найважливішим завданням українських учених, художників-педагогів закладів вищої освіти, вчителів мистецьких дисциплін загальноосвітніх шкіл, викладачів спеціалізованих мистецьких закладів, діячів культури і мистецтва. Без сумніву, має бути приділена увага питанням методики організації виставкової діяльності учасників освітньо-виховного процесу закладів мистецької освіти в сучасному полікультурному соціумі.

Аналіз практики виставкової діяльності закладів мистецької освіти, свідчить про те, що завдання з формування особистості художньої культури та її творчого розвитку не вирішуються, а лише культивується самозакоханість, самолюбство, здебільшого утворюється ситуація вияву гордовитої перевершеності одного учня над іншими. Деструктивність такого стану потребує негайного вирішення спільнотою науковців. Вирішення цієї проблеми можливо шляхом зміщення педагогічної парадигми до процесу художньо-естетичного виховання особистості в системі «мистецтво – освіта – культура». У розгляді завдань має бути покладено життєстверджувальний вектор позитивного розвитку особистості на засадах традицій національного виховання. При цьому головний акцент необхідно спрямувати на: формування духовного світогляду учнівської молоді на культурних цінностях свого народу; залучення їх до творчих надбань майстрів образотворчого мистецтва, народної творчості; введення в сучасний полікультурний простір країн світу. Зважаючи на це, та базуючись на поглядах учених, цілком слушним, і зрозумілим на нашу думку стає той факт, що інноваційна виставкова діяльність передбачає діалогічну взаємозумовленість освіти, мистецтва, культури на засадах світоглядно-ціннісних, духовних та виховних традицій українського етносу в контексті прогресивних парадигм культури народів світу.

Мета та завдання дослідження. Мета статті – виявити наукову сутність проблем методики організації виставкової діяльності закладів мистецької освіти, її роль у контексті сучасних завдань художньо-естетичного виховання «особистості художньої культури» та її творчого розвитку. Для системного вирішення комплексу завдань дослідження використано низку методів: системно-структурний аналіз, синтез змістової сутності виставкової діяльності суб'єктів освітньо-виховного процесу, за якими узагальнено наукову думку провідних учених стосовно означеної проблеми, окреслено методичні параметри організації виставкової діяльності та педагогічні чинники формування творчої особистості художньої культури.

Результати дослідження. У виявленні дефініції окресленого феномена й повного розуміння смислового термінологічного змісту сутності ознак виставкової діяльності, звернулися до довідникових словників, енциклопедій термінів та понять, що розкривають поняття «виставка», «виставкова діяльність», «творчість». Так, в енциклопедичному ілюстрованому словнику-довіднику «Образотворче мистецтво» визначено поняття «виставка» як публічна демонстрація досягнень у галузі *економіки, науки, техніки, культури, мистецтва* та інших галузях суспільного життя, як сам захід, так і місце проведення цього заходу (Образотворче мистецтво, 2007). У термінологічному словнику з образотворчого мистецтва «Аполлон» термін «виставка» визначається як «тимчасовий (на відміну від музейної експозиції) публічний показ художніх творів, історичних, культурних цінностей» (Аполлон, 1977: 112). За визначенням Міжнародного бюро виставок, термін «виставка» – це показ будь-якого б не було найменування шляхом наочної експозиції матеріально-культурних засобів, які утворені практичним досвідом людства для задоволення потреб, а також для висвітлення прогресу в одній або кількох галузях його діяльності (Аполлон, 1977). У науковій літературі з питань культури й естетики виставка творчих досягнень групи митців чи окремого художника розглядається як простір взаємодії учасників діалогу незалежно від їхнього віку і професійного статусу (Діалог культур, 1998; Барковская, 2001; Дмитренко, 2013; Шевнюк, 2002). Педагогічний погляд на специфіку виставки художньої творчості учнів окреслила І. Ликова. Авторка розглядає феномен виставки творчих напрацювань як спеціально організовану форму естетичної комунікації, зміст якої висвітлює художньо-творчі досягнення учнів та інтегрований результат педагогічної діяльності колективу викладачів мистецьких закладів освіти (Лыкова, 2019). Мистецтвознавці, культурологи визначають термін «виставка творчості» в контексті діалогічного підходу як соціокультурного явища і розуміння взаємовідносин учасників діалогу, як художньо-естетична, просвітницька комунікація в конкретному просторі і часі, як система заходів збереження і розповсюдження художніх цінностей, виховання людини культури (Барковская, 2001; Діалог культур, 1998; Дмитренко, 2013; Хусид, 2008). Окрім зазначеного, у мистецтвознавчій, культурологічній науці та музейній практиці виставки художньої творчості також розглядаються як соціокультурний досвід у контексті естетичної комунікації, діалогу глядача із творами автора (авторів). Науковці зазначають, що сучасні виставки художніх творів – це мистецько-комунікативна акція в

соціокультурному процесі, яка транслює комплекс цінностей, створених творчою людиною в системі «мистецтво – культура – освіта» (Барковская, 2001; Резніченко, 2005). Отже, сучасна виставкова діяльність закладів мистецької освіти потребує наукового розгляду питань методики формування здатності особистості до мистецько-діалогової комунікації в соціокультурному просторі. Розроблення нових форм організації виставкових заходів може здійснюватися на основі наукового концепту синергетики.

У контексті теоретичних засад провідних учених обґрунтовується сутність специфіки експозицій художніх доробок, окреслюється роль, завдання виставок, їхнього значення для розвитку художніх здібностей особистості (Діалог культур, 1998; Лыкова, 2019). Сучасні виставкові експозиції художньо-творчих напрацювань розрізняються за видами, масштабом, формою, а також за характером тематики, за видами і жанрами (живопис, рисунок, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн) та способом презентації й завданнями. Аналіз експозиційних матеріалів виставкових заходів засвідчив, що класифікація виставок напрацювань художньої творчості поділяється на: персональну (індивідуальну), експозиція якої висвітлює яскраво виражену художню здібність конкретної особистості, її духовний світ, «Я-концепцію творця»; підсумкову або звітну, як тимчасову експозицію навчально-творчих робіт кількох авторів, чи колективу одного художньо-освітнього закладу; міську та районну виставки, в експозиції яких презентуються навчально-творчі роботи для ознайомлення населення з досягненням учнів та їхніх педагогів конкретного освітнього закладу; регіональну виставку, метою якою є презентація і популяризація творчості учнів різних позашкільних закладів початкової художньої освіти (мистецькі студії, центри художньої дитячої творчості, дитячі художні школи), а також освітніх закладів різного рівня; презентація творчих робіт на всеукраїнських виставках для порівняльного аналізу мистецько-освітніх досягнень навчального закладу; міжнародну виставку, експозиція якої знайомить суспільство із станом творчості учнів різних країн сучасного світу й висвітлює досягнення педагогічних колективів та їхніх вихованців у світовому полікультурному просторі для визначення якісного рівня художньої освіти, естетичного виховання учнів в системі мистецьких закладів та методик художнього навчання в конкретній державі. Отже, будь-яка художня виставка висвітлює досягнення учнівського й педагогічного колективів освітнього закладу. З огляду на очевидну значимість художніх виставок, як педагогічного феномена в системі виховних заходів, які є предметом обговорення рівня навчально-творчих досягнень вихованців та якості праці викладачів, постає завдання щодо науково-методичного обґрунтування умов мотивації особистості до навчально-творчої діяльності, визначення показників, критеріїв рівнів якості творчих досягнень її учасників, а також методичного розглядання сучасних форм організації різного рівня виставкових заходів.

Для реалізації завдань виховання особистості художньої культури логічним вбачається розглядання методичних засад сучасної концептуальної парадигми розвитку творчості особистості в системі виставкових заходів. Виставкова діяльність особистості як складник процесу формування її художньої культури є однією із форм педагогічної практики. Вона посідає важливе місце в освітній системі художніх закладів. Прикладом є досвід педагогічної практики вчителів-новаторів З. Беконія (Ужгород), Г. Хусіда (Київ). Художник-педагог З. Беконія зазначав, що виставки, конкурси творчих робіт юних художників – це професійне портфоліо педагогів, «обличчя» освітніх закладів, селища, міста, регіону, держави (Діалог культур, 1998). Саме такий педагогічний погляд висвітлено художником-педагогом Г. Хусідом, який стверджує про те, що саме виставкові твори учнів утворюють взаємну єдність почуття, ремесла і світогляду творчої особистості подібно до «Святої Трійці», яка осяє гармонійне вдосконалення індивідуальності (Хусид, 2008). Аналіз педагогічної спадщини З. Беконія, Г. Хусіда свідчить, що створена ними методика організації виставкових заходів за результатами творчих досягнень їхніх вихованців витримана часом і залишається зразком для сучасного науково-методичного обґрунтування змісту і шляхів виставкової діяльності закладів мистецької освіти.

Аналіз творчих робіт учнів засвідчив, що у своїх композиціях вони яскраво втілюють потаємний світ особистої душі. В їхніх художніх доробках відтворюються особисті враження в живописно-графічних образах, зміст яких намагаються донести до інших. Навчально-творчі напрацювання учнів є показником творчого життя юних художників за законами краси, а не критерієм «творчого дитинства» на самозадоволеність «вільним польотом» у художньо-виставковій діяльності «Я». Тому концептуальні засади виставкової діяльності юних художників мають бути методично обґрунтовані, дидактично виважені з позицій педагогіки мистецтва.

Важливим питанням є педагогічне управління процесом уходження учнів у культурно-мистецький простір особистими художніми доробками на заходах різного рівня: фестивалях, конкурсах, мистецьких проєктах, конференціях, виставкових марафонах тощо, особливо в складних умовах війни, карантину, освіти в режимі он-лайн. Отже, стає очевидним, що у вирішенні окреслених виховних завдань значна увага педагогічними колективами освітнього закладу має бути приділена питанням методології організації виставкової роботи. Зважаючи на це, та базуючись на поглядах учених, цілком слушним стає

припущення стосовно того, що саме синергетичний підхід у синтезі освітньо-мистецьких засобів у змісті виставкової діяльності освітніх закладів забезпечує процес виховання особистості та формування в ній Людини культурної і духовної.

Таким чином, на основі узагальнення наукових психолого-педагогічних, мистецтвознавчих, культурологічних праць сучасних учених та досвіду художників-педагогів уможливило розглядання феномену «художня творчість особистості», і на цій основі визначити концептуальну парадигму виставкової діяльності освітніх закладів різного рівня як важливого чинника формування «особистості художньої культури». Проте комплексний підхід до визначення критеріїв і показників рівня виставкових заходів, як комплексу засобів оцінювання рівня сформованості художньої культури особистості, ще не знайшов свого науково-методичного вирішення.

З огляду на очевидну значимість окресленого феномену, суттєва роль відводиться організації культурного середовища мистецького закладу освіти для естетичної діалогової комунікації. Провідні вчені і практики зазначають, що культурно-мистецька діалогова комунікація є чинником формування внутрішнього світу особистості за законами краси, естетичного ставлення до довколишнього середовища, уявлення про свою творчу індивідуальність та чинником розвитку особистого досвіду у сфері образотворчої діяльності. У цих умовах важливо підтримати її інтерес до мистецтва і потребу до творчості особистості з боку педагогів. Педагогічний супровід особистості в цьому процесі має забезпечуватися на основі толерантної дидактики навчання й наукових засад теорії емоційної регуляції образотворчої діяльності особистості в її індивідуальній художньо-творчій траєкторії в освітньому векторі. Зважаючи на це, виставкову діяльність розглядаємо в контексті методики її організації та педагогічного управління цим процесом у системі мистецької освіти. Виставки є суттєвим дидактичним інструментарієм формування і розвитку творчої особистості – «людини культури».

Сучасна життєдіяльність людства в умовах інформаційних технологій і особливо в стані вірусної пандемії потребує від спільноти науковців та практиків нової української школи методологічного обґрунтування концептуальних засад методики організації виставок навчально-творчих досягнень учнівської молоді у змісті діалогу й співпраці, обміну досвідом із питань формування «особистості художньої культури», розвитку її художньої творчості в полікультурному просторі країн світу. Виставкову діяльність учасників освітнього закладу, слідом за поглядами вчених, вбачаємо як конструкт діалогової взаємодії особистості в культурному просторі, як важливу концептуальну ідею в контексті сучасних принципів педагогіки мистецтва, як комплексну виховну систему взаємозв'язків мистецтва, освіти і культури. У розгляданні цих питань таким зразком може бути XV Міжнародний проєкт «На своїй землі» (2020 р.), в якому брали участь юні художники 26 країн. Одним із таких, важливо концептуальних проєктів міжнародного значення, є проєкт дитячої художньої творчості «АРТ-ТРАНЗИН» (2021 р.), що передбачає великі жадання у розгляданні сучасних завдань дитячої творчості й стану початкової (додаткової) мистецької освіти. Організатори проєкту вбачали розглядання завдань із питань допомоги реалізації величезного творчого потенціалу дітей, а також підвищення методичної кваліфікації педагогів-художників, котрі є «золотим ключиком» до внутрішнього світу дитини – світу її творчості. Проєкт здійснювався за використанням сучасної методики організації й проведення спільних виставок, адаптованих до реалій сьогодення. Проєкт надав можливість усім учасникам водночас побачити результати досягнень учнів, методичну роботу педагогічних колективів мистецьких шкіл системи початкової художньої освіти, комунальних освітніх закладів із додатковою спеціалізованою освітою в галузі мистецтва. Позитивним досвідом є організація міжнародних виставок учасників різноманітних мистецьких центрів дитячої творчості. Так, у 2021 р. проведено Міжнародний фестиваль дитячого малюнка в Кермані та дитячий художній конкурс «Чисті руки – спасенні життя» в Машхад (Іран); IV Міжнародне Бієнале графіки малих форм (Польща); Міжнародна виставка-конкурс дитячої творчості «Зіркові мрія», 23-я Міжнародна молодіжна виставка «Нова Загора 2021» (Болгарія). Доцільною формою у розвитку творчості дитини є виставкова діяльність у режимі он-лайн, а саме, «Мистецький марафон», що висвітлює творчість учнів нової української школи різних регіонів держави. Пропоновані заходи, це не тільки виставки, конкурси, це також концептуальні ідеї впровадження нових форм роботи педагогів і планування діяльності педагогічної колективів закладів художньо-естетичного профілю в полі виставкових концепцій сучасності. Отже, як бачимо, виставкова діяльність – це творчість і методично змістове забезпечення освітнього вектору, спрямованого на формування особистості художньої культури, розвиток її творчого потенціалу. Цілі й завдання виставкової діяльності різні, але вони передовсім спрямовані на реалізацію творчих можливостей учнів, формування в кожному з них особистості художньої культури. Учені та художники-практики стверджують, що в основі методики організації та проведенні виставок має бути розглядання питань і завдань естетичного виховання, формування світогляду учнівської молоді за законами краси та почуття гармонії у природі й житті людства, розвитку й удосконалення творчих здатностей учнів на шляху оволодіння ними «школою ремесла», закономірностями образотворчої мови як засобу діалогічного спілкування в культурному

просторі. Художня мова мистецтва має бути предметом і об'єктом методичного обґрунтування показників рівня навчально-творчих доробок, експонованих на виставках різного рівня (Зязюн, 2006; Отич, 2007; Хусид, 2008).

Сучасний педагогічний погляд щодо організації виставок творчості учнів знаходимо в практичній діяльності колективів мистецьких закладів міст і селищ багатонаціонального одеського регіону (Арциз, Ізмаїл, Білгород-Дністровськ, Одеса, Рені, Татарбунари, Чорноморськ, Южне та ін.). Виставкова діяльність цих закладів характеризується активною участю творчих напрацювань їхніх вихованців. Творчі доробки учнів експонувалися на виставках різного рівня, організованих художніми галереями Великобританії, Германії, Греції, Іспанії, Казахстану, Китаю, Литви, Польщі, Росії, Франції, Швейцарії. Живописні, графічні роботи було представлено на конкурсах художньої творчості дітей різної вікової категорії, а саме: Міжнародному конкурсі «Зірки Європи» в Барселоні (Іспанія), Міжнародному фестивалі-конкурсі «Об'єднаймо ж, брати мої» (м. Київ) та Всеукраїнському конкурсі мистецтв «Сяюча зірка Різдва» (м. Дніпро). З початку нового століття проводиться міжнародна виставка «Діти малюють світ». Виставкова концепція розроблена Одеською обласною організацією Національної спілки художників України. Мета виставкового заходу передбачає виявлення рівнів творчості дітей і привертання уваги суспільства до вирішення завдань виховання підростаючого покоління на засадах культурно-духовних, християнських цінностей свого народу. Отже, можна стверджувати, що важливими концептуальними парадигмами для розроблення сучасної методики організації та проведення виставкових заходів, презентацій творчих напрацювань учнів заслуговують погляди вчених у галузі педагогіки мистецтва. Важливе значення в обговоренні цих питань набувають сучасні арт-проекти художньо-освітніх закладів, культурних осередків, виставкових центрів, в основу яких покладено художньо-естетичне виховання в освітньому векторі розвитку творчості особистості, формування якісного рівня предметної компетентності, якими вона має володіти в будь-якій галузі трудової діяльності. Виставкова діяльність мистецьких закладів у розвитку культури соціопростору не потребує доказового ствердження, сьогодні це вже наявна аксіома. Підтвердженням цієї аксіоми є досвід виставкової діяльності колективу художників-педагогів та їхніх вихованців художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», відомого ще як «одеського худграфа». Особливими культурно-освітніми подіями для Одеси й південного регіону України стали виставки творів художників-педагогів та їхніх учнів, а саме: виставка творів художників-педагогів та навчально-творчих робіт студентів ХГФ (до 20-ти річчя заснування факультету) «Живопис, графіка, театральнo-декораційне мистецтво, наочно-методичні посібники», (1986 р., куратор В. Власов); виставка академічних і творчих робіт студентів і випускників факультету: до 20-ти річчя заснування факультету (Одеса, 1985 р., куратор Т. Басанець); виставка творів художників-педагогів ХГФ (1987 р., куратор Т. Басанець); виставка естампа студентів (Одеса, 1987 р., куратори – В. Єфіменко, М. Резніченко); виставка «Одеса у творчості студентів художньо-графічного факультету. Графіка» (1987 р., куратори – В.Єфіменко В., М. Резніченко); студентська виставка гобелену в Одеському художньому музею (керівник З. Борисюк); виставка творів викладачів та випускників художньо-графічного факультету «Живопис, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, скульптура» (Одеса, 2005 р., куратор О. Тарасенко); виставка навчально-творчих робіт студентів та творів викладачів «Зрима пісня Великодня» (куратор М.Резніченко); виставка робіт студентів «Людам на радість» (куратор Л. Богайчук); Перша Всеукраїнська виставка творів художників-педагогів та студентів педагогічних закладів освіти України (Одеса, 2010 р., куратор М. Резніченко), «Декоративно-прикладне мистецтво» (Одеса, міська художня галерея, 2011 р., куратор А. Носенко); виставка «У нашій раї на землі» (Одеса, центр української культури, куратор Л. Богайчук); виставка творів декоративно-прикладного мистецтва до 50-річчя ХГФ «На вітрилах» (експозиція у виставковій залі Одеського історико-краєзнавчого музею); виставка навчально-творчих робіт студентів «Оригінальна графіка» (Одеса, 2022 р., куратор Я. Твердохлібова); виставка-презентація творів викладачів та студентів «Театр. Мальовничі сезони» у виставковому просторі Одеського національного театру опери та балету (2022 р., куратор Д. Величко, А. Носенко); тематичні виставки студентських робіт у міських бібліотеках (куратор С. Мунтян). Експозиції виставок у міських осередках культури – музеях, галереях, бібліотеках, центрах народної творчості та культурно-просвітницьких центрах національних культур в Одесі (української, єврейської, болгарської, грецької та ін.) утворюють освітньо-виховний простір для населення й шанувальників мистецтва одеського регіону. Вони наочно демонструють просвітницьку діяльність професорсько-викладацького й студентського колективу факультету. Водночас вони є чинником формування в студентів професійної культури та мистецьким діалогом у культурному просторі міста й регіону.

Суттєвий вплив на формування професійної культури майбутніх фахівців мають виставки наукових праць учених і педагогів кафедр. Їхні наукові праці (авторські підручники, посібники, монографії, статті у фахових виданнях та творчі досягнення, які проілюстровані в каталогах

персональних виставок, в альбомах із репродукціями авторських художніх творів тощо) висвітлюють науково-методичну, педагогічну та творчу діяльність у вирішенні завдань освітньо-виховного процесу, спрямованого на якісну професійну підготовку майбутнього фахівця з якісним рівнем компетентності та виховний процес в освітньому векторі. Персональні виставки творчих досягнень художників-педагогів свідчать не тільки про творчий професіоналізм, вони висвітлюють рівень педагогічної діяльності у вирішенні завдань естетичного виховання духовної, досвідченої молоді у сфері культури і мистецтва, є безцінним досвідом виховання Людини культури. Важливим чинником формування особистості художньої, професійної культури є виставкова діяльність бібліотеки факультету. Періодичні виставки книг, підручників, посібників, методичних розробок, альбомів та каталогів з ілюстраціями художників-педагогів факультету допомагають входженню першокурсників у світ культури, мистецтва і освіти. Виставки-презентації літератури бібліотечного фонду художньо-графічного факультету є початком процесу формування професійної культури майбутнього вчителя образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Значний вклад в організації окресленого освітньо-виховного процесу внесли бібліотекарі факультету О. Бугайцова, Н. Глаголева, Л. Шевченко – сподвижники, педагоги й вихователі студентства, помічники викладачам у питаннях методичного спрямування. Безперечно, можна стверджувати, що бібліотека і книга в культуротворчому, освітньо-просвітницькому вимірі становлять, за висловом О. Кобилянської, «світ для всіх».

Аналіз виставкової діяльності освітніх закладів за останнє десятиріччя свідчить, що значна роль відводиться виставковим майданчикам та вишів музеям освітнього закладу. Зазначимо, що виставкові зали і майданчики діють у багатьох освітніх закладах художньо-педагогічної освіти (Віжниця, Дніпро, Київ, Кривий Ріг, Кропивницький, Переяславль, Полтава, Умань, Харків, Херсон, Черкаси, Чернігів, Чернівці та ін.). Вони створені освітніми закладами, як мистецько-комунікативний простір для культурного діалогу мистецтва і освіти, як дієвий осередок виховання майбутнього вчителя – особистості художньої культури, як продуктивна форма науково-методичної, організаційної роботи педагогів.

Важливе місце в окресленій проблемі належить виставкам навчально-творчих доробок студентів у полікультурному просторі зарубіжжя. Прикладом є виставки навчально-творчих робіт студентів Е. Пороніка, В. Луцкера, В. Сакалюка, І. Жданкіна, котрі двічі експонувалися в педагогічному університеті імені І. Крянге в Молдові. Організовані виставки в освітніх закладах зарубіжжя (координатор М. Резніченко) є дієвою формою співпраці педагогічних колективів у вирішенні завдань проблеми. Так, за останнє десятиріччя студенти факультету брали участь у міжнародному конкурсі на кращу скульптуру з льоду в Китаї (перші, другі та призові місця). В 2022 році перше місце присуджено студенту Я. Войховецькому за скульптуру Г. С. Сковороди, експонованої на міжнародному конкурсі художньої творчості «Стежками Г. С. Сковороди – 300 років» (м. Харків, керівник О. Письміченко). Мистецькі конкурси знайшли належний розвиток під час проведення Всеукраїнських студентських олімпіад, започаткованих деканом факультету М. Резнічком. Ефективність виставкових заходів, студентських олімпіад наочно підтверджена результатами досягнень художньої творчості студентів «одеського худграфу». Дипломи за перші – треті місця визначені журі за результатами Всеукраїнських студентських олімпіад, проведених у різні роки в освітніх закладах Одеси, Кривого Рогу, Полтави, Ужгорода. Дипломи за перші, другі, треті місця отримали студенти Я. Лозинська, Т. Христюк (керівник І. Орос) за результатами Всеукраїнського конкурсу книжкового знаку (екслібрису) пам'яті Ф. Кідера (м. Херсон). За плідний вклад в організаційну виставкову діяльність, проведення студентських олімпіад та конкурсів, виставок значна кількість педагогів нагороджена дипломами, грамотами Міністерства освіти і науки України, Одеської обласної ради, Одеської міської ради, Національної спілки художників України. Окреслений масив хроніки виставкової науково-методичної, організаційної та творчої діяльності педагогів і навчально-творчих досягнень їхніх учнів свідчить про суттєвий вклад у розвиток художньо-педагогічної освіти, у змісті якої значне місце відводиться виставковій діяльності освітнього закладу та питанням формування особистості художньої культури – майбутнього педагога мистецьких дисциплін. Так, провідними вченими одеської науково-методичної школи був розроблений проєкт міжвузівських виставкових заходів «Підготовка майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва: досвід та перспективи». У змісті проєкту передбачено комплексний підхід до методичного обґрунтування виставкових заходів, спрямованих на виховання творчих кадрів із високим рівнем професійної культури на теоретичних засадах синергетики. Прикладом такої практики стали спільні міжвузівські виставки, в експозиціях яких були представлені навчально-творчі доробки студентів інших педагогічних закладів України. Практичний досвід і питання проблеми також було висвітлено й обговорено під час проведення в університеті міжнародних науково-практичних конференцій, а саме: «Теоретико-методологічні проблеми дослідження психології особистості: досвід минулого – погляд у майбутнє», «Теорія і практика управління педагогічними процесами». Зауважимо, що в контексті висвітлення проблеми, предметом обговорення учасниками конференцій були особистість і виховання

в ній Людини культури безпосередньо в освітньому векторі «навчання – пізнання – учіння – творчість» з індивідуальною траєкторією навчально-творчої діяльності. Суттєвим прикладом науково-методичного розглядання окресленої проблеми в теоретичному аспекті та практики є педагогічна діяльність колективу кафедри образотворчого мистецтва факультету. Проведені кафедрою впродовж останніх років міжнародні науково-практичні конференції «Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм» в межах методичної та творчої роботи наукової школи Арт-синергетики доктора мистецтвознавства, професора О. Тарасенко (координатори проекту: декан факультету Д. Величко, мистецтвознавець, доцент А. Носенко) висвітлили практичний досвід з окресленої проблеми. На конференціях митцями-просвітниками, педагогами мистецьких освітніх закладів різних рівнів, діячами культури і мистецтв обговорювалися питання проблематики проведення різноманітних мистецьких акцій на теренах України та зарубіжжя, у тому числі, і питання науково-методичного обґрунтування виставкової діяльності в системі сучасної художньо-педагогічної та мистецької освіти. Водночас у підтвердження значущі проблеми, педагогічним колективом факультету організовувалися виставки-репрезентації студентських пленерних робіт за тематикою: «Портрет», «Образ людини в природному середовищі», «Натюрморт», «Міський пейзаж», «Марина» тощо. Проведення конференцій та висвітлення практичного досвіду в організації студентських виставок окреслили шляхи подальшого розвитку виставкової діяльності закладів освіти в соціокультурному просторі. Натомість, науково-методичний розгляд організації виставкових заходів, конкурсів у нових умовах діяльності закладів національної освіти потребують міжвузівської співпраці фахівців на державному рівні. Зразком для подальшого концептуального підходу у вирішенні завдань міжвузівських виставкових заходів може бути досвід педагогічного колективу художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», як провідної науково-методичної школи в Україні. Зразком може слугувати прояв сучасної виставкової діяльності, започаткованої заслуженим художником України, професором В. Філіпенко. Виставка спільних творчих доробок художника-педагога та його учнів стали однією з форм педагогічного звіту. Виставка сумісної експозиції творчих доробок педагога і його учнів наочно висвітлила авторську методику художнього навчання студентів та рівень їхньої художньої підготовки. Такий досвід організаційно-виховної роботи В. Філіпенка знайшов свій подальший розвиток у діяльності художників-педагогів кафедр факультету. Свідченням такої продуктивної виставкової діяльності становлять спільні експозиції творчих надбань педагогів та їхніх учнів, а також випускників, а саме: «Виставка учнів та сподвижників В. Рудого «Рибна сієста»; виставка школи гобелену З. Борисюк; виставка навчально-творчих (дипломних) робіт студентів майстерні художнього розпису тканини (батик), виконаних під керівництвом Л. Богайчук, в експозиції якої були представлені роботи і педагога; спільна виставка навчально-творчих доробок студентів із Китаю та їхнього педагога, доцента Н. Пахомової-Власової; спільні виставки робіт студентів та художників-педагогів Д. Величко, С. Крижевської, А. Лози, С. Лозовського, С. Мунтян, А. Носенко, О. Письміченка та ін. Такі виставкові проекти є показником методики навчання студентів, рівня якості їхньої професійної підготовки, а для педагогів – звітом про науково-методичну, організаційну, виховну роботу.

Художники-педагоги освітніх закладів південного регіону зазначають, що досвід науково-методичної школи «одеського худграфа» (художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського») з її достатньо продуктивним результатом формування особистості художньої культури, становить дієвим прикладом для педагогічних колективів закладів художньо-педагогічної освіти різних регіонів України. Розгляд теоретико-методичного обігу та практичного досвіду педагогічних колективів мистецької освіти з питань виставкової діяльності навчальних закладів, вбачаємо як суттєвий орієнтир у розробленні змісту сучасної методики організації виставкових заходів у системі «мистецтво–культура–освіта» на основі взаємозв'язку з духовними цінностями, моральними нормами етносу, народних традицій, освіти, релігії, сім'ї, культурних зв'язків із прогресивним досвідом міжнародної спільноти вчених, митців, діячів культури. Науково-методичним підґрунтям й основою для розгляду окреслених питань, завдань проблеми має бути Постанова Президії Академії педагогічних наук України від 31 січня 1996 р. Протокол № 1-7/1-1. «Про концептуальні засади цільової комплексної програми досліджень «Психолого-педагогічні основи формування загальної та професійної культури студентів мистецьких спеціалізацій» (Рудницька, 2005).

Отже, стає очевидним і повністю сприйнятливим науковий конструкт учених про те, що процес входження в культурний простір з ознаками існування конкретного мистецько-культурного середовища, передбачає; 1) певні умови формування особистості художньої культури; 2) внутрішнє прагнення особистості до системного вдосконалення рівня професійної культури; 3) активна взаємодія з культурним середовищем, етнокультурою свого народу, що й визначає спрямованість освітнього вектору «навчання – пізнання – учіння – творчість» за індивідуальною траєкторією особистості; 4) входження в систему «мистецтво – культура – освіта», «людина – культурно-мистецьке середовище» в

результаті діалогової взаємодії особистості в цій системі; 5) адаптація у сфері культурно-мистецького простору, що створює умови для творчої діяльності особистості та входження її в соціокультурний простір в умовах постійної мінливості життєдіяльності суспільства.

Висновки. Виставкова діяльність є інструментарієм визначення стану системи формування особистості художньої культури, наочним проявом рівня її світогляду за законами краси. Нові концептуальні ідеї виставкової діяльності закладів освіти, художньо-естетичних центрів творчого розвитку підростаючого покоління є рушійною силою у вирішенні завдань «виховання особистості художньої культури», Запровадження освітньо-виховних засад виставкової діяльності освітніх закладів у систему мистецької підготовки майбутнього покоління незалежної України сприяє створенню в серцях нового покоління митців свідомої потреби до постійного розвитку особистої художньої творчості. Опрацювання науково-теоретичних джерел, досвіду та досягнень освітньо-виховної практики закладів освіти з питань відповідної проблематики дає змогу пересвідчитися, що виставкова діяльність, це: а) яскравий прояв освітньо-мистецьких досягнень педагогічного колективу та учнівської молоді; б) показник рівня методичної діяльності педагогів закладів мистецької освіти в підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва, здатних організувати виставкові заходи різного рівня; в) важливий естетичний, виховний чинник формування «особистості художньої культури»; г) естетична комунікація й популяризація творчості учнів, як у культурному середовищі освітнього закладу, так і в культурному просторі поза освітнім закладом. Сучасна художня виставка навчально-творчих доробок учнівської молоді – це дидактичне споглядання педагогів на результат своєї діяльності. Таким чином, можна стверджувати, що виставкова діяльність, організація й проведення конкурсів, художніх виставок творчих напрацювань – це наука і мистецтво, методика організації і художнє пізнання, художня практика, це розвиток творчості особистості. Виставкова діяльність учасників освітньо-виховного процесу закладів художньої освіти різного рівня є важливою формою просвітницької комунікації, рушійною виховною силою розвитку творчості особистості та формування Людини культури. Зважаючи на такий контекст, необхідно підкреслити, що творчий розвиток особистості й загальний рівень культури, якісний рівень підготовки учнів і художньої освіти, підтримується й удосконалюється, зберігається не закляком до участі творчих робіт на виставках, а повсякденною педагогічною працею, результати якої спрямовано на формування духовності підростаючого покоління на засадах національної культури. Розглядання цих питань окреслює завдання науково-методичного обґрунтування показників та критеріїв якості творчих досягнень учнів, результати яких наочно висвітлюються в експозиціях виставок різного рівня. У загальному сенсі науково-методичного обґрунтування різнопланових завдань доречно скористатися засобами діагностичного вимірювання рівня художнього розвитку особистості художньої культури за показниками ціннісних орієнтацій і критерій, запропонованих видатним українським філософом і педагогом мистецької ідеї, професором О. Рудницькою (Діалог культур, 1998; Рудницька, 2005).

Література

Аполлон. Изобразительное и декоративное искусство. Архитектура: Терминологический словарь. / Под общ. ред. А.М. Кантора: Элвис Лак, 1977.

Баранова В. В. Сутність образотворчої діяльності. *Наука і освіта*, № 8, 2012. С. 11-14.

Барковская О. Одесса, 1901–1941: выставки, зрелища, концерты. *Чорний квадрат над Чорним морем*: Матеріали до історії авангардного мистецтва Одеси. XX ст.: [Зб.] / Одес. держ. наук. б-ка: Упоряд: Є. М. Голубовський та ін. Одеса: Друк, 2001. 2664 с. С.15-62.

Волощук А. В. Система художньої освіти школярів у спадщині Золтана Баконія (1946 - 1989 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Національна академія педагогічних наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ, 2012. 220 с.

Діалог культур: Україна у світовому контексті: Мистецтво і освіта: Зб. наук. Праць. Упоряд. і відп. ред. С. О. Черепанова. Львів: Каменяр, 1998. Вип. 3. 600 с.

Дмитренко А. Н. Союз художников Одессы. Стрый, Львовской обл., Укрпол, 2013. 572 с.

Зязюн І.А. Проблеми розвитку особистості у теорії мистецької освіти. *Мистецтво у розвитку особистості*: Монографія / За ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с. С.14-36.

Лыкова И. А. Диалогический подход к организации образовательной среды. Художественно-эстетическое развитие. *Детское воспитание*, №1, 2019. С.21-27.

Образотворче мистецтво: Енциклопедичний ілюстрований словник-довідник / Упоряд. А. Пасічний. Київ: Факт, 2007. 680 с.

Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія / За наук. ред. І. А. Зязюна. Чернівці: Зелена Буковина, 2007. 752 с.

Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.

Резніченко М. І. Сучасний вимір завдань наукової організації навчального процесу підготовки вчителів образотворчого мистецтва в системі художньо-педагогічної освіти (проблеми і досвід). *Педагогіка вищої та середньої школи*: Зб. наук. праць №10. Спеціальний випуск: Художньо-педагогічна освіта XXI ст.: теорія, методи, технології / Редкол.: Буряк В. К. (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. С. 190-201.

Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

Сагач Г. М. Скарби краси. Київ: КВІЦ, 2019. 296 с.

Хусид Г. Я. Учитесь видеть. Киев: ВАИТЭ, 2008.

Шевнюк О. Л. Моделі культурологічної освіти майбутнього педагога у вищій школі. *Імідж сучасного педагога*. №4-5 (23-24), 2002. С.65- 68.

Exhibition activity as a pedagogical factor in the formation of the personality of culture

Tverdokhlibova Yanina⁴

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

Nosenko Anna⁵

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

Velychko Dmytro⁶

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

The article presents the conceptual essence exhibition activities of art education institutions in addressing issues of aesthetic education of a person of culture; pedagogical views on the problem are highlighted, the phenomenon of exhibition activities of participants in the educational process of art education institutions; characteristics of creative assets exhibitions demonstrated by participants of educational process as well as the role of exhibition work in creating cultural and artistic space as an effective factor of aesthetic education of a person of culture are considered. The author indicated priority tasks of exhibition activities of educational institutions of different levels in the field of multicultural space and in the life of modern society, a number of issues related to methodological support and system solution of a complex of tasks arising within the exhibition process under current conditions of education based on methodology of the scientific theory of pedagogical management are identified.

Keywords: *exhibition activities, types of exhibitions, cultural space, art education, methodology, upbringing, artistic creation, personality of culture.*

References

Apollon. Izobrazitel'noye i dekorativnoye iskusstvo. (1977). [Apollo. Fine and decorative arts]. *Arkhitektura: Terminologicheskii slovar – Architecture: Terminological dictionary*. Ed. A.M. Kontora: Ellis Lak [in Russian].

Baranova, V.V. (2012). Sutnist' obrazotvorchoyi diyal'nosti [The essence of artistic activity]. *Nauka i osvita – Science and education*. Vols. 8, pp. 11-14 [in Ukrainian].

Barkovskaya, O. (2001). Odessa, 1901–1941: vystavky, zrelyshcha, kontserty [Odessa, 1901–1941:

⁴ PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Head of the Department of the Theory and Methods of Arts and Crafts and Graphics at the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

⁵ PhD in Arts (Candidate of Sciences, Speciality – Study of Arts), Associate Professor, Head of the Department of Fine Arts at the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

⁶ Honoured Artist of Ukraine, Member of the National Union of Artists of Ukraine, Associate Professor of the Department of Fine Arts, Dean of the Faculty of Arts and Graphics at the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

exhibitions, performances, concerts]. *Chornyy kvadrat nad Chornym morem: Materialy do istoriyi avangardnoho mystetstva Odesy – Black Square over the Black Sea: Materials for the history of avant-garde art in Odessa 20th century*. Odesa: Druk, 2664 p., pp.15-62 [in Russian].

Dmitrenko, A.N. (2013). *Soyuz khudozhnikov Odessy [Union of Artists of Odessa]*. Stryi, L'vovskoy obl., Ukrpol [in Ukrainian].

Dialoh kul'tur: Ukrayina u svitovomu konteksti (1998). Dialogue of cultures: Ukraine in the world context. *Mystetstvo i osvita – Art and education*. Lviv: Kamenyar, Vols. 3 [in Ukrainian].

Khusid, G.Ya. (2008). Uchit'sya videt' [Learning to see]. Kyiv: VAITE [in Ukrainian].

Lykova, I.A. (2019). Dialogicheskiy podkhod k organizatsii obrazovatel'noy sredy. Khudozhestvenno-esteticheskoye razvitiye [Dialogue approach to the organization of the educational environment. Artistic and aesthetic development]. *Detskoye vospitaniye – Children's education*. Vols. 1, pp. 21-27 [in Ukrainian].

Obrazotvorche mystetstvo (2007). Fine art. *Entsyklopedychnyy ilyustrovanyy slovnyk-dovidnyk – Encyclopedic illustrated dictionary-reference*. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].

Otych, O.M. (2007). *Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi individual'nosti maybutn'oho pedahoha profesiynoho navchannya: teoretychnyy i metodychnyy aspekty [Art in the system of development of creative individuality of the future teacher of professional training: theoretical and methodological aspects]*. Ed. I. A. Zyazyuna. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].

Reznichenko, M.I. (2005). Suchasnyy vymir zavdan' naukovoyi orhanizatsiyi navchal'noho protsesu pidhotovky vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v systemi khudozhn'o-pedahohichnoyi osvity (problemy i dosvid) [Modern dimension of the tasks of the scientific organization of the educational process of training fine art teachers in the system of art and pedagogical education (problems and experience)]. *Pedahohika vyshchoyi ta seredn'oyi shkoly. № 10. Spetsial'nyy vypusk: Khudozhn'o-pedahohichna osvita KHKHI st.: teoriya, metody, tekhnolohiyi – Higher and secondary school pedagogy. Issue 10. Special issue: Art-pedagogical education of the 21st century: theory, methods, technologies*. Ed. Buryak V. K. Kryvyi Rih: KDPU, pp. 190-201 [in Ukrainian].

Rudnyts'ka, O.P. (2005). *Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka [Pedagogy: general and artistic]*. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian].

Rybalka, V.V. (2009). *Teoriyi osobystosti u vitchyznyaniy psykholohiyi ta pedahohitsi [Theories of personality in domestic psychology and pedagogy]*. Odesa: Bukayev Vadym Viktorovych [in Ukrainian].

Sahach, H.M. (2019). *Skarby krasy [Treasures of beauty]*. Kyiv: KVITS [in Ukrainian].

Shevnyuk, O.L. (2002). Modeli kul'turolohichnoyi osvity maybutn'oho pedahoha u vyshchey shkoli [Models of cultural education of the future teacher in higher education]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of a modern teacher*. Vols. 4-5 (23-24), pp. 65- 68 [in Ukrainian].

Voloshchuk, A.V. (2012). *Systema khudozhn'oyi osvity shkol'nyariv u spadshchyni Zoltana Bakoniya (1946 - 1989 rr.) [The system of art education of schoolchildren in the legacy of Zoltan Bakonia (1946 - 1989)]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Zyazyun, I.A. (2006). Problemy rozvytku osobystosti u teorii mystets'koyi osvity [Problems of personality development in the theory of art education]. *Mystetstvo u rozvytku osobystosti – Art in personality development*. Ed. N. H. Nychkalo. Chernivtsi: Zelena Bukovyna, pp. 14-36 [in Ukrainian].

Accepted: April 05, 2023

УДК 371.32
УДК 371.134:74DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-2-2>**Розвиток творчого мислення здобувачів освіти: паперопластика в сучасному дизайні****Ковальчук Тетяна Петрівна¹***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: koval777tat@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6606-5742>**Богайчук Людмила Романівна²***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: Luda71@bigmir.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9142-763X>**Орос Іван Васильович³***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: zelenaodessa@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-1900>

У статті розкрито, що в просторі сучасного дизайну та художньо-творчого навчання, зокрема, декоративно-прикладного мистецтва, зростає значення паперу як одночасно креативно-творчого матеріалу для моделювання, так і для створення художніх виробів, при цьому, папір є одночасно одним із найбільш доступніших художніх матеріалів щодо простоти в роботі і вартості, а паперопластика є важливим підґрунтям щодо сприйняття та створення студентами більш складних художніх форм професійного мистецтва. Зазначено, що, незважаючи на різні видання, така розрізненість не дозволяє застосувати паперопластику як концептуальне ціле - у різноманітті її зв'язків із проектною культурою, творчою лабораторією і методикою проектування в дизайні. Метою статті є розкрити паперопластику у просторі декоративно-прикладного мистецтва та з'ясувати теоретико-методичні засади обґрунтування ролі паперопластики у сучасному дизайні для розвитку творчого мислення студентів, становлення їхньої художньо-педагогічної майстерності.

У дослідженні використано такі методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація); науково-конкретні: історичний, мистецькознавчий, педагогічний, психологічний та підходи: системно-структурний, структурно-функціональний, компаративний, узагальнено результати досліджень паперопластики; уточнено її сутнісний зміст у площині декоративно-прикладного мистецтва, в сучасному дизайні; з'ясовано методичні засади до проблеми формування творчого мислення студентів художньо-педагогічної майстерності.

У змісті статті схарактеризовано методичні положення, принципи традиційної майстерності, розкрито специфіку декоративно-прикладного мистецтва, яке забезпечує формування компонентів художньої компетентності, передбачає розвиток творчо-образного мислення студентів. Прописано сутнісне образно підґрунтя паперопластики; зазначено, що оволодіння специфікою художньої образності сприяє формуванню у студентів естетичних уявлень як ціннісного акту осягнення реального світу. Розкрито, що «паперопластика» відображає специфіку авторського підходу до використання композиційних, конструктивних, структурно-технологічних закономірностей роботи з матеріалом. У розроблених методичних рекомендаціях до проведення практичних занять зазначено, що здобувач освіти повинен урахувати технологічні закономірності виготовлення виробу від початку (робота над ескізом) до завершення роботи відповідно до задуму. Акцентується на необхідності застосування певних арт-технологій, упровадження розробленої «Концептуальної технології» у просторі навчання паперопластики, які

¹ старший викладач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

² старший викладач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

³ старший викладач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

сприяють створенню художнього образу.

У висновках зазначено, що паперопластика як вид художньої діяльності посідає проміжну позицію між навчанням і грою та відповідає умовам, що забезпечують ефективність розвитку творчої активності виконавців. Навчання та практична робота з технікою паперопластики сприяють розвитку абстрактного, асоціативного, комбінаторного, логічного мислення. У процесі застосування «паперопластики» не тільки розвивається творче мислення студентів, але й набувається вміння стилізації і узагальнення щодо набутого практичного досвіду, сприяє образному відтворенню.

Ключові слова: паперопластика, дизайн, традиційна методика, концептуальна методика, образне мислення, креативність.

Вступ. У просторі сучасного дизайну та художньо-творчого навчання зростає значення паперу як образотворчого матеріалу в декоративно-прикладному, оформлювальному декораційному мистецтві, в дизайні та архітектурному моделюванні, у зв'язку з тим, що папір найбільш доступний художній матеріал щодо його простоти в роботі та вартості. Зазначимо, що техніки виконання виробів із паперу мають значні переваги та навчальні й виховні можливості для дизайну, оскільки на прикладі роботи з папером студенти освоюють цілу низку образотворчих навичок. Так, у процесі художньо-трудова діяльності здобувачі освіти навчаються аналізувати явища і предмети довколишнього світу, в них розвивається увага, композиційне мислення, зорова і образна пам'ять, почуття ритму, краси форми, її просторово-конструкційні особливості, сприйняття кольору і його перетворення.

У наявних дослідженнях, актуалізовано проблему професійної підготовки художників-дизайнерів, творчого розвитку особистості на засадах декоративно-прикладного мистецтва. Класифіковано види декоративного мистецтва та його функції, з'ясовано, що декоративне мистецтво є ефективним засобом розвитку художніх здібностей та креативності, що забезпечує гармонійний розвиток особистості та стимулює пізнавальну діяльність (Є. Антонович, Г. Захарчук, М. Станкевич, Р. Чугай) (Антонович, 1993: 56); у процесі навчання декоративного мистецтва створюються умови для формування педагогічної компетентності (Смірнова, 2010); вивчення декоративного мистецтва є невід'ємним компонентом професійної підготовки студентів мистецького профілю та залишається актуальною проблемою сучасної художньо-педагогічної освіти, натомість потребує впровадження нових технологій формування їхньої професійної компетентності, які залежать від методичної майстерності, використання засобів виразної мови образотворчого мистецтва, рівня володіння технічними прийомами зображення, процесу й закономірностей народної художньої творчості (Масол, 2009: 5).

продовж ХХ – ХХІ ст. теоретики і практики дизайну (Б. Рахманінов, В. Колейчук, А. Волков, В. Гамаюнов, А. Голубев, М. Калмикова, І. Максимов, М. Литвинов та інші), у різних виданнях методичних матеріалів школи дизайну звертаються до теми об'ємного моделювання і формоутворення із паперу – паперопластики (паперової пластики). У дослідженнях паперопластика представлена як багатогранне явище при цьому в одних випадках детально вивчаються особливості паперу як конструктивного матеріалу, в інших – як осягнення формальних законів композиції, методики моделювання, як інструмент розвитку творчих здібностей. Незважаючи на значний масив публікацій щодо творчого (О. Кайдановська, С. Коновець, І. Мужикова, Г. Сотська, О. Музика, О. Піддубна, Л. Покровщук, М. Стась, О. Сташук та ін.) і художнього (Л. Басанець, А. Марченко, Ю. Мохірева, І. Пастир, В. Щербина та ін.) аспектів професійної діяльності, проблема формування художньо-творчої компетентності на засадах паперопластики ще не була предметом окремого дослідження, зокрема, розвитку образного мислення студентів.

Отже, незважаючи на те, що паперове формоутворення має свою історію, безпосереднього вживання терміна «паперопластика» не набуло активності у виданнях. Водночас «поліфункціональність» декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, паперопластики (паперової пластики), зазначається, що вона є важливим підґрунтям щодо сприйняття та створення студентами більш складних художніх форм професійного мистецтва.

Дослідницьке коло проблематики розвитку творчого мислення студентів, їхньої педагогічної майстерності на засадах паперопластики, незважаючи на наявні методично-навчальні посібники, статті, в яких порушувалися певні аспекти цієї проблеми, наявна розрізненість тематики цих публікацій, що не дозволяє розглядати в науковому вимірі паперопластику як концептуальне підґрунтя – у різноманітні її зв'язків із проєктною культурою, творчою лабораторією і методикою проєктування в дизайні. Виникає необхідність узагальнення творчого досвіду художників, дизайнерів, істориків і теоретиків, з'ясування творчо-розвивальних засад паперопластики - моделювання з паперу, та її ролі у сучасному дизайні.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення і характеристика паперопластики у просторі декоративно-прикладного мистецтва, розкриття теоретико-методичних засад феномену

«паперопластика», обґрунтування ролі паперопластики у сучасному дизайні для розвитку творчого мислення студентів та набуття їхньої художньо-педагогічної майстерності.

Матеріали та методи дослідження. Для розкриття поставленої проблеми застосовано та використано методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація); науково-конкретні: історичний, мистецькознавчий, педагогічний, психологічний; підходи: системно-структурний, структурно-функціональний, компаративний, узагальнено думку щодо феномену «паперопластика», уточнено її сутнісний зміст у площині декоративно-прикладного мистецтва, у сучасному дизайні та конкретизовано методичні засади проблеми розвитку творчого мислення студентів та художньо-педагогічної майстерності.

Результати дослідження. Було враховано, що заняття з декоративно-прикладного мистецтва розвивають у студентів продуктивну фантазію, уяву, без яких не існує емоційної культури людини, розвивають цінні риси творчої особистості; заняття паперопластиком створюють сприятливі умови для самовираження, розвитку творчої особистості, надають можливість реалізувати індивідуально-творчі ідеї; під впливом декоративного мистецтва у студентів формуються вміння осмислювати культуру, традиції, історію, моральні цінності свого народу й давати їм об'єктивну оцінку, вірити у свій культурно-духовний потенціал (Смірнова, 2011: 187). У процесі дослідження орієнтувались на принципи традиційної майстерності декоративного мистецтва: побудову речей відповідно до властивостей і можливостей матеріалу; зв'язок художньої форми з технологічними способами її оброблення; єдність художньої форми і практичного призначення виробів, творчо-сутнісні основи декоративно-прикладного мистецтва, яке забезпечує формування компонентів художньої компетентності і водночас розвиток творчо-образного мислення здобувачів освіти.

Для створення уявлення про сутнісне підґрунтя паперопластики, зазначимо, що декоративно-прикладне мистецтво, відображуючи в численних видах художньої практики предметно-духовний світ людини, активізуючи емоції, мистецьку ерудицію, пізнавальні потреби та інтереси студентів, розвиває їхні художні здібності, мобілізує інтелектуально-творчий потенціал, увагу, зорову пам'ять, креативне мислення, уяву, стимулює в процесі творчості готовність до вимогливості, що закладає основи фаховості майбутнього викладача образотворчого мистецтва, а емоційно-сміслова сутність паперопластики, як особливого мистецтва, сприяє формуванню художньо-образної компетентності здобувачів освіти.

У сучасному дизайні достатньо значима роль паперопластики, яка передбачає розвиток художньо-образного мислення фахівців, дозволяє виявити унікальність кожної людини. Виокремлюють три види художнього мислення: раціоналістичне мислення; суб'єктивно-експресивне мислення з переважанням емоційного компонента в емоційному інтелекті; художньо-аналітичне мислення, що синтезує образно-художнє і конструктивно-композиційне раціоналістичне мислення, які є водночас представлені складниками художнього мислення. При цьому, аналіз видів мислення, як зазначає В. Кардашов, свідчить про різну вагомість раціонального й емоційного компонентів у кожному з них. Отже, всі види мислення у структурі художнього мислення інтегровані, являють собою єдність трьох видів мислення. Натомість у кожному конкретному випадку, у творчості того чи того учня ми бачимо, який вид мислення переважає (Кардашов, 2007: 67).

На наш погляд, у цьому аспекті необхідно взяти до уваги що саме оволодіння специфікою художньої образності декоративно-прикладного мистецтва є основою паперопластики як дотичної до «життєвої творчості», яка формує у студентів прагнення естетичного наповнення і перетворення простору, намагання естетизувати процес художньо-творчої діяльності. Крім того, емоційна забарвленість творів паперопластики активізує естетичні уявлення як ціннісний акт осягнення світу. Зазначимо, що значна частина сучасних матеріалів, з якими має справу дизайнер – це «площинні матеріали», що дає дизайнерам можливості використовувати паперопластику як індивідуальну творчість.

Відзначимо, що у сучасних теоріях дизайну термін «паперопластика»: традиційно співвідноситься із термінами «паперова пластика», «орнаментальна структура», «паперова конструкція», «структурний простір зі спрямовуючими поверхнями», «трансформація площинного аркуша»; надає можливість історично виявити еволюцію паперу як матеріалу моделювання. Простежити розвиток прийомів і технік моделювання, спадкоємність жанру експериментального моделювання; з'ясувати специфіку авторського підходу до вивчення композиційних, конструктивних, структурно-технологічних закономірностей. Отже, термін «паперопластика» відображає як художньо-творчі особливості, так і специфіку самого жанру, який за своїм змістом є значно ширшим, ніж «використання складчастих або інших структур з паперу в графічному дизайні», а композиції стають не тільки зразками паперопластики, але й аналітичним матеріалом, що дозволяє виявити формотворчі закономірності. Фактично, це своєрідний сучасний «дизайнерський фольклор», таємниці і прийоми якого передаються безпосередньо в процесі живої роботи і є формотворчих багажем художніх лабораторій.

Зауважимо, що сутність поняття «паперопластика» можна розглядати в позитивних контекстах: передбачає незначні витрати для конструкторської і художньої творчості з паперу; є найцікавішою і водночас інтелектуально складною і трудомісткою – творчим та методичним складником організації «гри», навчання і роботи з папером. Водночас фігурки паперопластики мають яскраво виражене, утилітарне значення як іграшки, подарунки. Крім того, паперове моделювання є ефективним засобом виховання; оскільки заняття паперопластиком формують такі моральні якості, як колективізм, вміння співпереживати, готовність надавати допомогу, бажання радувати оточуючих результатами своєї праці. Провідними мотивами цього виду діяльності є прагнення до творчої самореалізації, бажання створювати нове, оригінальне (Пригодій, 2006: 102-103).

На нашу думку, незважаючи на те, що папір (як основний елемент «паперопластики») у просторі дизайну є одним із найбільш декоративних, технологічних, цілком «конструктивних і притому доступних і безпечних» матеріалів, який, на жаль, використовується в освітньому процесі не повною мірою своїх творчих можливостей. В сучасному вимірі, за словами А. Пригодія, заняття паперопластиком є достатньо важливою формою навчання для дизайнерів, оскільки у процесі навчання «паперопластики» збагачуються знання, розвиваються вміння в області стилізації і узагальнення «реальних» форм до образного відтворення, організації архітектоніки площинних і об'ємних форм, їх виразної гармонії (Пригодій, 2006: 246).

У методичних рекомендаціях до проведення практичного заняття, суттєвими вважаємо такі завдання студентам, а саме: готуючись до практичного заняття, здобувачам освіти необхідно переглянути систему практичних занять з художньої праці та основ дизайну, зміст яких передбачає засвоєння основних понять кожної техніки, що вивчаються; види практичної діяльності на заняттях з художньої праці (репродуктивна і творча), ознайомитись з умовами, необхідними для організації занять з ручної праці; з'ясувати вплив художньої праці на всебічний творчий розвиток особистості тих, хто навчається; розглянути види, структуру та способи організації занять з художньої праці; схарактеризувати правила техніки безпеки на заняттях з художньої праці.

Така попередня робота дозволяє ознайомитися з усім процесом виконання виробу: від початкового ескізу через натурні замальовки до оформлення задуму в матеріалі; способи і прийоми декоративно-пластичного оброблення поверхні аркуша паперу; виразні засоби формоутворення виробів; композиційні закономірності заповнення поверхні аркуша (ритмічна організація зображення способом повторення і групування елементів, предметів, чергуванням елементів, близьких за формою, кольором, розміром); поняття про форму і її основні характеристики (пропорції співвідношення величини, висоти і вплив їх на образне рішення моделі, умовну будову і конструкцію); основні поняття просторових явищ і передання їх на площині і об'ємної форми в прикладному мистецтві, в дизайні, а також збагатити знання і розвинути вміння в області кольору (поняття про темні і світлі кольори, нюансні і контрастні, локальні, однотональні, різнонасищенні, родинно-контрастні, додаткові кольори, про асоціативне відображення в кольорі).

Зазначимо, що на практичних заняттях зі студентами було використано й арт-технології у просторі декоративно-прикладного мистецтва. Арт-технології (від англ. art – «мистецтво, майстерність») – це новий перспективний напрям сучасної художньої освіти. Застосування арт-технологій в освітньому процесі дозволяє: розкрити творчі здібності та особистісний потенціал студентів; розвинути рефлексійні здібності студентів; сформувати художньо-педагогічні компетенції, необхідні для подальшої професійно-педагогічної діяльності (Шпитальова, 2018: 605).

Таким чином, впровадження розробленої нами «Концептуальної технології» у просторі навчання «паперопластики» сприяло усвідомленню майбутніми фахівцями її важливості для своєї майбутньої професійної діяльності, особистісного самостворення як художника-дизайнера, розвитку відчуття художньо-естетичних цінностей, постановці творчо-адекватних цілей. В процесі занять студенти оволодівають професійними навичками, яка виявляється у створенні художніх образів.

Висновки. Паперопластика як вид діяльності займає проміжну позицію між навчанням і грою, відповідає умовам, які забезпечують ефективність розвитку творчої активності: уможлиблює оволодіння досвідом самостійної, нової для них діяльності; створює інформаційно збагачене середовище; сприяє активізації розумової і творчої освітньої діяльності; позитивно впливає на психічний розвиток особистості. Навчання та практична робота з технікою паперопластики є ефективним засобом розвитку та формування творчих здібностей майбутнього художника-дизайнера для розвитку абстрактного, асоціативного, комбінаторного, логічного мислення, що підвищує творчий потенціал особистості, яка формується, і виконують кілька функцій: пізнавальну, естетичну, відображальну, виховну, комунікативну, розвивають та підвищують загальний інтелектуальний рівень; у процесі навчання «паперопластики» розвиваються: творче мислення студентів, набуваються вміння стилізації і узагальнення щодо організації архітектоніки площинних і об'ємних форм, їх виразною гармонії, передбачає набуття практичного досвіду до образного відтворення.

Відповідно до того, що майбутні художники у просторі дизайну набувають готовності до перетворення і вдосконалення своєї художньо-творчої діяльності, професійного зростання, оволодівають системою прийомів самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії (як художника і як педагога), то є необхідність, розроблення та створення Моделі становлення художньо-творчої компетентності майбутнього дизайнера.

Література

Антонович Є. А., Захарчук Г. В., Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 342 с.

Васерчук Ю. А. Бумагопластика в проектной культуре дизайна: материал, технология, принципы моделирования: дис... канд. искусствоведения: 17.00.06. Москва, 2007. 327 с.: ил.

Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: Монографія. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні», 2007. 256 с.

Ковальчук Т. П., Резниченко Н. И. Виды художественной работы с бумагой: наглядно-методическая разработка. Одеса: Астропринт, 1998.

Масол Л. М. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів (теоретичні підходи й експериментальний досвід). *Мистецтво та освіта*. 2009. № 2. С. 2-6.

Петрова И. М. Объемная аппликация: Учебно-методическое пособие. СПб: «Детство-пресс», 2000.

Пригодій А. В. Дослідження методики навчання учнів конструюванню об'єктів з паперу. *Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 37. Серія: Педагогічні науки: зб. Чернігів, 2006. №37. С. 101-105.

Пригодій А. В. Обґрунтування структури і змісту програми гурткової роботи «Паперова пластика». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Вип. 18. К.: Міленіум, 2006. С. 244-251.

Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. 360 с.

Смірнова О. О. Методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010.

Смірнова О. О. Творчі якості особистості художника-педагога у структурі професійної діяльності. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 20–21 жовтня 2011 р.). Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 288 с. С. 186-189.

Шпитальова О. В. Арт-технології у формуванні творчої особистості студента засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (55). С. 602-606.

The role of paper plastic in modern design in the development of students' creative thinking

Kovalchuk Tetiana⁴

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

Bohaychuk Liudmila⁵

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

Oros Ivan⁶

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

⁴ Senior Lecturer of the Department of the Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

⁵ Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

⁶ Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

The article highlights that in the space of modern design and artistic and creative education, in particular decorative and applied arts, the importance of paper is growing as both a creative material for modelling and for creating artistic products, and at the same time, the paper is simultaneously one of the most accessible art materials both from the viewpoint of ease of use and cost, and paper craft is an important basis for students' perception and creation of more complex artistic forms of professional art. It is noted that despite various editions, this disparity does not allow fully revealing paper-making as a conceptual whole – in the diversity of its connections with project culture, creative laboratory and design methodology in design. The purpose of the article is to reveal paper-making in the space of decorative and applied arts as well as to identify its theoretical and methodological foundations and to substantiate the role of paper-making in modern design for the formation of students' creative thinking alongside the formation of their artistic and pedagogical skills.

These methods were applied and used to reveal the problem: general scientific (analysis, synthesis, generalization, systematization); scientific and specific: historical, artistic, pedagogical, psychological and approaches: systemic-structural, structural-functional, comparative, with the help of which the opinion regarding the phenomenon of paper-making is generalized, its essential content is clarified in the plane of decorative and applied arts, in modern design, and methodical methods are specified principles to the problem regarding the development of creative thinking of students specialized in artistic and pedagogical mastery.

In the main content, it is noted that on the basis of methodological provisions and basic principles of traditional craftsmanship, the creative and essential foundations for decorative and applied arts are manifested, which ensures the formation of components of artistic competence and, at the same time, requires the use of students' creative and figurative thinking. The idea of the key figurative-essential basis for paper-making is provided and it is noted that mastering the specifics of artistic imagery forms students' aesthetic ideas as well as a valuable act of understanding the world. It is highlighted that "paper plastic" also reflects the specificity of the author's approach to the study of compositional, constructive, structural and technological regularities of the work with material. In the content of the Methodological recommendations for conducting practical lessons, it is emphasized that the result should reflect the student's mastery – from the initial sketch through full-scale sketches to the design of the idea in the material. It is justified that in addition to the traditional methodical principles of education, there is a need to use certain art technologies. It is emphasized that the implementation of the developed "Conceptual Technology" in the teaching space of paper-making contributed to the decision-making process regarding the means of creating an artistic image.

In the conclusions, it is noted that paper-making as a type of activity occupies an intermediate position between learning and playing and meets the conditions that ensure the effectiveness of the development of creative activity. Learning and practical work in the technique of papier-mâché using papier-mâché is important for the formation and development of abstract, associative, combinatorial, logical thinking, in the process of learning "papier-mâché" the creative thinking of students is formed and the skills of stylization and generalization are acquired, which involves the acquisition of practical experience for figurative reproduction. In the perspective of further research, it is important to consider the need to research, develop and create a model for the development of the future designer's artistic and creative competence.

Keywords: paper-making, design, traditional technique, conceptual technique, imaginative thinking, creativity.

References

Antonovych, E.A., Zakharchuk, G.V., Chugai, R.V., & Stankevich, M.S. (1993). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo [Decorative and applied art]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].

Kardashov, V.M. (2007). *Khudozhn'o-tvorchyy rozvytok osobystosti: teoretychnyy ta metodychnyy vymir [Artistic and creative development of personality: theoretical and methodical dimension]*. Melitopol: LLC "Publishing house of the Melitopol city printing house" [in Ukrainian].

Kovalchuk, T.P., & Reznichenko, N.Y. (1998). *Vidy khudozhestvennoy raboty s bumagoy: naglyadno-metodicheskaya razrabotka [Types of artistic work with paper: visual and methodical development]*. Odesa: Astroprint. [in Russian].

Malkov V.I. (2012). *Bumazhnyye fantazii [Paper fantasies]*. Moscow: Enlightenment [in Russian].

Masol, L.M. (2009). Pidhotovka vchytelya do polimystets'koho vykhovannya uchniv (teoretychni pidkhody ta eksperymental'nyy dosvid) [Teacher training for multi-art education of students (theoretical approaches and experimental experience)]. *Mystetstvo ta osvita – Art and education*. Vols. 2. pp. 2-6. [in Ukrainian].

Prygodii, A.V. (2006). Doslidzhennya metodyky navchannya uchniv konstruyuvannyu ob'yektiv z paperu [Study of the methodology of teaching students to construct objects from paper]. *Visnyk Chernihiv. derzh. ped. un-tu imeni T.H. Shevchenka. Vyp. 37. Seriya: Pedagogichni nauky: zb. – Chernihiv Bulletin. state ped. University named after T.G. Shevchenko. Vol. 37. Series: Pedagogical sciences: coll.* Chernihiv. Vols. 37. pp.

101-105. [in Ukrainian].

Petrova, I.M. (2000). Ob"yemnaya aplikatsiya [Comprehensive application]. St. Petersburg: "Detstvo-press" [in Russian].

Prygodii, A.V. (2006). Obgruntuvannya struktury i zmistu prohramy hurtkovoyi roboty «Paperova plastyka» [Justification of the structure and content of the group work program "Paper plasticity"]. *Psykhologo-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly: zb. nauk. pr. Uman. derzh. ped. un-tu imeni Pavla Tychyny – Psychological and pedagogical problems of the rural school: coll. of science Uman Ave. state ped. Pavlo Tychyna University*. Vol. 18. K.: Millennium. pp. 244–251 [in Ukrainian].

Rudnytska, O.P. (2005). Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka: navchal'nyy posibnyk [Pedagogy: general and artistic] Ternopil: Educational book. Bohdan [in Ukrainian].

Shpitalovam O.V. (2018). Art-tekhnohyyi u formuvanni tvorchoyi osobystosti studenta zasobamy narodnoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva [Art technologies in the formation of a student's creative personality by means of folk decorative and applied art]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*. Vols. 3 (55). pp. 602-606 [in Ukrainian].

Smirnova, O.O. (2010). Metodyka formuvannya khudozhn'o-pedahohichnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u protsesi navchannya dekoratyvno-prykladnoho mystetstva [Methodology of formation of artistic and pedagogical competence of future teachers of fine arts in the process of teaching decorative and applied arts]. *Candidate's thesis*. National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Kyiv [in Ukrainian].

Smirnova, O.O. (2011). Tvorchi yakosti osobystosti khudozhnyka-pedahoha u strukturi profesiynoyi diyal'nosti [Creative qualities of the personality of an artist-pedagogue in the structure of professional activity]. *Teoretyko-metodolohichni aspekty mystets'koyi osvity: zdobutky, problemy ta perspektyvy: materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Uman', 20–21 zhovtnya 2011 r.) – Theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Uman, October 20-21, 2011)*. Uman: PP Zhovtyy O.O. 288 p. pp. 186-189 [in Ukrainian].

Vaserchuk, Yu. (2007). Bumagoplastika v proyektnoy kul'ture dizayna: material, tekhnologiya, printsipy modelirovaniya [Paper plastic in the project culture of design: material, technology, principles of modelling]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

Accepted: April 05, 2023

**Підготовка майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва:
пластика малих форм скіфського періоду****Рудой Вадим Володимирович¹***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: vv.rudoj.odessa@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2385-2778>**Орос Іван Васильович²***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: zelenaodessa@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-1900>**Нагуляк Петро Іванович³***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: annetn2002@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7379-7039>

Одне із важливих завдань сучасної освіти в мистецькому просторі є пошук та впровадження креативних методів розвитку творчої особистості, на засадах яких майбутній фахівець орієнтується в історії та перспективах «Культурної динаміки», знайомиться із ціннісним світом історичних епох, народів, індивідів, явищ і процесів, пов'язаних з історією створення світу «речей». Актуальним є звернення саме до кераміки Скіфського періоду, де митець не тільки зображував предмети, але й висловлював своє уявлення про дійсність, вирішуючи одночасно різноманітні естетичні завдання.

У статті акцентовано на необхідності нових підходів мистецької освіти - на засадах яких можливо навчити студентів бачити, розуміти історичні зразки мистецтва, зокрема, пластику малих форм Скіфського періоду, щоб в подальшому можна було творити за законами гармонії та декоративно-пластичної образної виразності. З-поміж них уваги заслуговує принцип естетизації освітнього процесу, звернення до давньої пластики малих форм, який дає змогу для створення умов, організувати культурний простір творчої особистості, формувати естетичні ідеали, набувати автономності власної творчо-педагогічної діяльності в майбутньому.

Метою дослідження є розглядання пластики малих форм скіфського періоду та переосмислення її концептуальності в сучасному мистецтві, розкриття її творчо-методичних засад із обґрунтуванням доцільності використання цих підходів і відповідних методичних принципів до підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва. Зазначимо, що для розкриття поставленої проблеми застосовано та використано загальнонаукові та спеціально-конкретні методи такі як історичний, мистецькознавчий, психологічний та компаративний підходи до проблеми розвитку творчого мислення студентів.

У змісті статті зазначено, що на сьогодні увага до скіфської керамічної скульптури (для простору декоративно-прикладного навчання) пов'язується як історично, так і відповідно до практичних результатів – створених шедеврів. Обґрунтовується думка, що в контексті уваги до творчо-навчальних засад керамічної пластики малих форм, певною мірою скіфську керамічну скульптуру можливо порівняти та співставити із Народною керамічною іграшкою. Процес навчання у ЗВО на засадах «пластики малих форм скіфського періоду» передбачає основні завдання методичного рівня із курсу «Декоративно-прикладне мистецтво», які полягають у формуванні у

¹ асистент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

² старший викладач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

³ заслужений художник України, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

студентів обізнаності (знань і уявлень) з Давнім та народним мистецтвом. Специфікою навчання є те, що студент поставлений перед необхідністю проявляти індивідуальну творчість на всіх етапах – від переосмислення скіфської пластики малих форм – до образного відтворення набутих знань в утвореному виробі за новою методикою. Саме такий вид діяльності дозволяє набувати досвід естетично-творчого переосмислення набутого. Зазначено, що навчальні заняття у просторі пластики малих форм скіфського періоду повинні розкрити і охопити всі технології виготовлення декоративних виробів, а головне створюють умови для роботи над стилізацією у контексті поєднання ідей як методик та методів – герменевтичного підходу так і арт-технології на засадах її специфічних підходів, а художньо-творча майстерність майбутніх фахівців полягає у декодуванні-переосмисленні зовнішнього і внутрішнього плану нових творів.

Доведено, що під впливом використання мистецтва Скіфського періоду, особливо пластики малих форм, у студентів формуються здатності до неперервного збагачення власного образно-візуального досвіду, розвитку естетичного смаку й спеціальних здібностей, здобуття нових знань та вдосконалення вмінь і навичок з художнього формотворення в практиці переосмислення здобутків та репродукування оригінальних за змістом, технічно майстерних та об'єктивно-ціннісних творів, що є підґрунтям для досягнення вершин художнього професіоналізму. В перспективах подальших досліджень передбачається формування здатності трансформуватися, через навчання декоративно-прикладного мистецтва у просторі переосмислення мистецького досвіду, в якісний результат як формування професійно-творчих навичок і компетентностей.

Ключові слова: мистецька освіта, пластика малих форм, скіфська кераміка, народна іграшка, традиційна та концептуальна методика, стилізація.

Вступ. Одне із важливих завдань сучасної освіти в мистецькому просторі, що швидко перевтілюється та видозмінюється, є пошук та впровадження креативних методів для розвитку творчої особистості, на засадах яких вона орієнтується в історії та перспективах «Культурної динаміки», у процесі ознайомлення із ціннісним світом історичних епох, народів, індивідів, явищ і процесів, пов'язаних із історією створення світу «речей» як постійних супутників людини, що супроводжують її усе життя.

Незважаючи на очевидність, що декоративно-прикладне мистецтво та методи навчання існували в кожній епосі, актуальним є звернення саме до кераміки Скіфського періоду, де глині належало окреме місце, вона була оточена ореолом святості і таємності, ототожнювалась із живою істотою, одухотворювалася, при цьому художник не тільки зображував предмети, але й висловлював своє уявлення про дійсність, вирішуючи одночасно різноманітні естетичні завдання.

У цьому відношенні стає важливим дослідження позиції нових підходів до мистецької освіти, на засадах яких можливо навчити студентів бачити, розуміти історичні зразки мистецтва, зокрема, пластику малих форм скіфського періоду, щоб в подальшому творити за законами гармонії та декоративно-пластичної образної виразності.

У дослідженнях учених розкрито поняття «стиль у мистецтві» (у контексті знаку, образу та символу пластики малих форм) Скіфського періоду та його зв'язок із процесом навчання декоративно-прикладного мистецтва, а також концептуальні засади декоративно-прикладного мистецтва (А. Антонович, Г. Захарчук, Р. Чугай, М. Станкевич); стильові особливості мистецтва, набуття естетичних вражень, досвіду усвідомлення образного змісту творів (В. Бичков, Т. Вагнер, В. Ванслов, Б. Віппер, А. Шахова, С. Петрова, В. Прокоф'єв та інші); функціональні виміри художніх образів (Г. Падалка); культурологічний комплекс формування естетичної культури (Л. Кондрацької, Ю. Пастухової, М. Сиви); формування художньо-естетичної компетентності як першого ступеня до професійного становлення професіоналів (Л. Масол).

Зазначимо, що в дослідженнях учених розкрито теоретичні та методичні засади навчання декоративно-прикладного мистецтва та його результатів, зокрема, народної пластики малих форм, вміння осмислювати культуру, традиції, історію, моральні цінності свого народу й давати їм об'єктивну оцінку, вірити у свій культурно-духовний потенціал (Смірнова, 2010); практичні методи і прийоми організовувати поточні перегляди, відбирати найбільш вдалі проектні розроблення для виставок (Сотська, 2014); проблеми організації і планування, методика проведення занять і організацію перегляду підсумкових робіт (Бучківська, 2019).

На нашу думку, серед методичних постулатів підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва, на увагу заслуговує принцип естетизації освітнього процесу на підставі звернення до давньої пластики малих форм, який дає змогу створити умови для організації культурного простору творчої особистості, формування у неї естетичних ідеалів, набуття автономності власної творчо-педагогічної діяльності в майбутньому.

Мета та завдання дослідження. Мета статті полягає в обґрунтуванні пластики малих форм Скіфського періоду та переосмисленні її концептуальності в сучасному мистецтві. Завдання дослідження: розкрити творчо-методичні засади та обґрунтувати доцільність використання підходів і відповідних методичних принципів до підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва.

Матеріали та методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація); науково-конкретні: історичний, мистецькознавчий, педагогічний, психологічний; підходи: системно-структурний, структурно-функціональний, компаративний до проблеми розвитку творчого мислення студентів.

Результати дослідження. З історії Давнього мистецтва відомо, що людина і довколишній світ у взаємозв'язку були одними із перших творчих дієвих складників, які пов'язують мистецькі пошуки із природою та суспільним життям. У зверненні до світу «живих та не-живих» предметів, у творіннях своєрідних «Портретів речей» проявляються культурологічні ідеали часу, своєрідність і виразність пластичних засобів, властивих цій історичній епосі та стильової індивідуальності художників. На сьогодні активізувалася увага до скіфської керамічної скульптури, зокрема, у просторі декоративно-прикладного навчання як історично, так і відповідно до практичних результатів фактично створених шедеврів, на засадах народних уявлень. Так, скіфськими скульптурами – «Скіфськими бабами» в народі називають всі етнічно різнотипні скульптури. На жаль, такої історичної помилки почасти припускаються журналісти, вчителі й навіть деякі дослідники; здебільшого всі зображення скіфів передають бородатих чоловіків. У композиційно-художньому відношенні вони виконані примітивно. Вважаємо це доволі дивним для народу, носія високохудожнього скіфського «звіриного стилю», вихованого на контактах із давньогрецьким класичним мистецтвом. Цей парадокс завжди дивував учених: «Скіфські статуї не порівняти з грецькою скульптурою. Цікаво тільки, що скіфи, які так багато запозичили у греків у монументальному мистецтві, виявилися мало сприйнятливі до імпульсів, що виходили від їх витонченіших сусідів. А тим часом вони відвідували грецькі поліси, бачили скульптури на площах, що передають образ людини з довершеним реалізмом. Бачили і, ймовірно, залишалися до них байдужими» (Кондрацька, 2019); незрозуміло чому скіфи, які мігрували до Північного Причорномор'я, де була відома техніка оброблення каменя, не принесли із собою нових відчутних художніх віянь, як це відбулося зі «звіриним стилем»; не була вирішена ще одна проблема, пов'язана із скіфською скульптурою. Дотепер відкрито та здебільшого добре вивчено тисячі скіфських поховань. Проте, враховуючи поминально-культовий характер статуй, неможливо поки що пояснити, чому немає переконливих слідів установки їх над похованнями скіфів.

На наш погляд (у контексті уваги до творчо-навчальних основ керамічної пластики малих форм), певною мірою скіфську керамічну скульптуру можливо прирівняти та співставити із народною керамічною іграшкою (Гірник, 2019: 46), що дозволяє виокремити підґрунтя їх створення: глині належало чільне місце, вона була оточена ореолом святості і таємності, ототожнювалась із живою істотою, одухотворювалася; глиняна річ, що виготовлена із дотриманням ритуалів, набувала сакрального змісту, уподібнюючись світовим символам. У такому контексті гончарство було не просто ремеслом, а священним актом творчості, своєрідним «божим одкровенням» людству; образна і змістова сутність народної керамічної іграшки - це простота, спрощеність форм, лаконізм, відсутність зайвого. Суттєво, що у формі іграшки є певні деталі, які вказують на той чи той образ, іграшки переважно статичні, краса іграшки, її виразність, сила впливу на людину роблять її довершеною, справжнім витвором мистецтва (Пашкова, 2001: 5). Глиняна річ (іграшка) виготовлена із дотриманням ритуалів, набувала сакрального змісту, уподібнюючись світовим символам. У такому контексті гончарство виступало не тільки ремеслом, а священним актом творчості, своєрідним «божим одкровенням» людству. Це найпоширеніший сюжет народного мистецтва, який використовує практично кожний народний майстер. Баба стає об'єктом культу в часи, коли на зміну мисливській добі прийшов час землеробства і скотарства. Таємниця і диво народження, якими наділена жінка, сприймалися як якась могутня сила, ототожнювались із силою родючої землі. Знак родючості був першим змістом і головним в образі баби (Пошивайло, 1993: 55).

Змістом парадигми сучасної мистецької освіти можливо виокремити суттєві такі позиції: національна основа художнього навчання і виховання є розумінням того, що національна культура – основне джерело становлення митця; прагнення охопити напрями всесвітньої мистецької цивілізації без опори на національну художню основу містить поверхневність у сприйманні і творенні художніх образів, мозаїчності, відсутності широти погляду на життя, засобів художньої виразності; використовуючи скарбницю національного мистецького фонду, отримуємо додаткові важелі сприяння мистецькому розвитку студентів, здатності глибше і повніше сприймати художні образи; у генетично близьких сферах розвивається відчуття інтонаційних тонкощів мистецтва, палітри національної колористичної гами, що у процесі навчання надає можливість цілеспрямовано керувати, спрямовувати

творчий процес, підвищувати рівень творчої наснаги студентів, здатності створювати нове в контексті художньо близького. В цілому, із історії розвитку мистецтва відомо, що яких би художніх методів чи стильових напрямів не дотримувався митець, сила його таланту, глибина художнього пізнання світу безпосередньо залежить від національного коріння художнього дару і творчих здібностей.

Таким чином, можемо стверджувати, що художня творчість є своєрідною моделлю людської творчості взагалі, а неможливо розвинути творчу особистість, не розвинувши якості постійного творчого та естетичного пошуку. На думку В. Радкевич, естетичне виховання у просторі навчання декоративно-прикладного мистецтва дає можливість студентам зрозуміти не тільки зміст, але і форму художніх творів, орієнтуватись у стильових та історичних особливостях їх створення, їх композиційних особливостях (Радкевич, 2000: 44-46). Декоративно-прикладне мистецтво, як зазначає О. Шпитальова, збагачує світогляд через найбільш масштабні уявлення, відображає в певній мірі модель світу, в якій зберігаються і розвиваються конкретні композиційні та структурні побудови мотивів, сюжетів. Гармонійне поєднання прикладного, декоративного й художнього складників у створенні речей предметного світу є необхідною умовою проєктувальної діяльності. За цих умов у процесі проєктування художніх виразально-сміслових елементів виробів декоративно-прикладного мистецтва відбувається врахування конструктивних особливостей, виразальних, емоційно-асоціативних можливостей самих виробів, а також засад організації їх як художніх, так і функціональних об'єктів (Шпитальова, 2016: 78-81). Фактично художньо-творчу основу виробів декоративно-прикладного мистецтва Скіфського періоду, можливо визначити як певний вищий креативно-естетичний рівень: ці вироби слугують втіленню, збереженню та переданні людям результатів художнього відображення уявлення про дійсність у витворі; їх побудовано на основі й відповідність з нормами тієї чи іншої системи художньої мови, що особливо важливо знати та впроваджувати для підготовки фахівців, професійна діяльність яких пов'язана з декоративно-прикладною творчістю.

На засадах положення, що художня творчість взагалі є своєрідною моделлю людської творчості, процес навчання «пластики малих форм скіфського періоду» передбачає такі основні завдання у процесі викладання дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво»: стимулювання потреби до творчості та розвиток здатності творити, що можливо за обставин, які передбачають ініціативу, самостійність, по-справжньому творчу діяльність студентів, націлену на створення нового та оригінального на протигагу повтору, копіюванню. Необхідність такої творчості виникає лише тоді, коли ціннісними основами для студентів стає любов до мистецтва та його історії; у цьому зв'язку завданнями викладача є: запалити в студентах іскру, допомогти усвідомити себе і своє прагнення творити і навчатися, розуміти декоративні твори, а також бачити образно-стилістичний задум; ціннісне ставлення формується завдяки окремим творчим завданням, які вимагають пошуку власного, незвичайного, нестандартного, новаторського погляду (на тему, спільне завдання, вибір матеріалу, техніки виконання, шляхів реалізації задуму). Індивідуальність художньо-творчого стилю – «Власний почерк» та оригінальність заохочуються та схвалюються, а також обговорюються колективно. Завданнями із курсу «Декоративно-прикладне мистецтво» полягають у збагаченні знань і уявлень у студентів про давнє та народне мистецтво, а особливістю є те, що студент поставлений перед необхідністю проявляти індивідуальну творчість на всіх етапах – від переосмислення скіфської пластики малих форм – і до образного відтворення набутих знань у створеному виробі за новою технологією. Саме такий вид діяльності дозволяє накопичувати досвід естетично-творчого переопрацювання набутого, попереднього.

На наш погляд, навчальні заняття у просторі пластики малих форм скіфського періоду повинні розкрити і охопити всі технології виготовлення декоративних виробів. Робота над стилізацією: сприяє формуванню усвідомленого ставлення до створення певного образу, формує певну естетичну культуру і творче бачення результатів; робота над стилізацією природних форм допомагає оволодіти аналітичним мисленням та способами оригінального вирішення природи, тобто проводити заломлення побаченого крізь індивідуальність; упевнене володіння прийомами стилізації і побудови композиції дозволяє підготуватися до виконання складних завдань; художні сюжети на засадах стилізації розвивають і певну етнічну ідентичність, розкривають творчу спадщину, історичне середовище, в якому жили і творили, адже знання етапу творчості, самого процесу творіння висвітлюють той чи той твір та здатні поглибити його розуміння, а методи передбачають поступове ускладнення завдань настановно-творчого ставлення та оцінювання довколишньої дійсності, мистецьких творів та самооцінювання – пізнання їх особливостей.

Запропонована методика ґрунтується на таких – уже фактично традиційного рівня методичних принципах навчання: важливе місце надається застосуванню особистісно-зорієнтованого підходу з необхідністю врахування унікальності кожного; естетичний підхід є основою художнього навчання, але головне-характеризує та виявляє різноманітно-творчі сфери простору життєдіяльності; культурологічний і діяльнісний – забезпечують культуровідповідність процесу і пропонують перспективу сходження від

індивідуального естетичного досвіду до загальнолюдського, надають студентам можливість ставати суб'єктами культури, які в процесі художньо-педагогічної діяльності набувають здатності до естетичного самовизначення і самореалізації.

На нашу думку, достатньо перспективними (як поєднання та доповнення до основних) вважаємо: герменевтичний підхід у системі мистецького навчання (герменевтичний підхід у системі мистецького навчання вимальовується як засіб активізації самостійного оцінного ставлення учнів до мистецьких образів, залучення їх до усвідомлення духовного досвіду людства, закодованого в художніх образах; як засіб залучення до уявного діалогу з автором твору, до виявлення особистісного смислу спілкування з мистецтвом. Важливо спонукати до емоційного проникнення в образ, виховання смаку до суб'єктивно-індивідуальної інтерпретації, а не тільки до логіко-понятійного тлумачення художніх образів. На відміну від одновимірного однозначного засвоєння навчального матеріалу з мистецьких дисциплін, герменевтичний підхід сприяє активізації самостійного художнього мислення студентів, спонукає до художньої рефлексії, провокує художню свідомість на багатовимірне творче засвоєння мистецьких явищ (Падалка, 2008: 36); арт-технології та її методи (у процесі створюють умови для творчої спрямованості освітньо-виховної діяльності студентів, є ефективним засобом розвитку художніх здібностей та креативності майбутнього педагога, забезпечує гармонійний розвиток їхнього пізнавальної діяльності, залучає до культурних традицій свого народу (Шпитальова, 2018: 603-604).

Таким чином, у контексті поєднання ідей різних методик та методів – герменевтичного підходу та арт-технології на засадах її прийомів, у зв'язку з означеним, що художньо-творча майстерність полягає і у декодуванні-переосмисленні зовнішнього і внутрішнього плану творів, вважаємо, що важливе місце посідають пропоновані принципи навчання, які створюють умови, для розвитку художньо-почуттєвої сфери, викликають оцінні судження, формують певні мистецькі стильові ідеали, стимулюють якісні зміни, що характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури художньої майстерності, набуттям автономності власної творчої діяльності, а саме: досягнути смисли художніх образів, розкрити їх за допомогою певних елементів та знайти власні асоціативні зв'язки, реконструкції творчого задуму, збагачення смислів образів у власній інтерпретації.

На основі власного багаторічного досвіду роботи у закладі художнього профілю, дослідження якості навчання декоративно-прикладного мистецтва. Та результатів вивчення стану і ступеня засвоєння цього творчого етапу, можна стверджувати: базовим є предмет «Народні художні промисли» та його історичні похідні, зокрема, керамічна пластика малих форм скіфів тощо; образно-символічний зміст художніх виробів Скіфського періоду дає можливість виявити своєрідність та художню цінність, історію традицій, сучасний стан художніх промислів і ремесел, особливості ручної творчої праці, специфіку різних видів художнього оброблення матеріалів (глини). Під впливом мистецтва скіфів у студентів формуються вміння осмислювати культуру, традиції, історію, цінності народу й давати їм об'єктивну оцінку, вірити і у свій культурно-духовний потенціал; необхідність певної організації освітнього процесу: різний інтерес студентів та рівень їхніх умінь, комплектувати їх у групах для розроблення індивідуальних і колективних проєктів. Виконані навчальні практичні роботи обов'язково слід супроводжувати коментарями, організувати поточні перегляди, а також відбирати найбільш вдалі проєктні розроблення для виставок; успіх творчої роботи залежить від захопленості студентів, відповідної організації занять, забезпечення практичних занять необхідними інструментами, матеріалом для роботи.

Висновки. На основі проведеного дослідження можливо стверджувати, що заняття з декоративно-прикладного мистецтва є основою традиційної майстерності, розвивають у студентів продуктивну фантазію, уяву, без яких не існує емоційної культури людини, розвивають цінні риси творчої особистості; заняття з декоративного мистецтва створюють сприятливі умови для самовираження, розвитку творчої особистості, а завдяки заняттям відбувається відновлення історичних та народних мистецьких традицій, які є неоціненним досвідом. Під впливом уваги до мистецтва Скіфського періоду, а особливо пластики малих форм у студентів формуються здатності до неперервного збагачення власного образно-візуального досвіду, розвитку естетичного смаку й спеціальних здібностей, поповнення знань та вдосконалення вмінь, навичок з художнього формотворення в практиці переосмислення здобутків та репродукування оригінальних за змістом, технічно майстерних та об'єктивно-ціннісних творів, що є підґрунтям для досягнення вершин художнього професіоналізму. На основі певної універсальності категорії «художньо-педагогічна майстерність», передбачаємо дослідження її здатності трансформуватися у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва у просторі переосмислення мистецького досвіду, в якісний результат як формування професійно-творчих навичок.

Література

- Антонович Є. А., Захарчук Г. В., Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 342 с.
- Бучківська Г. В. Система професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 39 с.
- Гірник Г. Сучасна керамічна іграшка. *Народне мистецтво*. 2005. № 3-4. С. 44-45.
- Кондрацька Л. Актуальні проблеми викладання дисциплін образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у навчальних закладах мистецького спрямування: *Матеріали I Регіонального науково-практичного семінару, Лозова, ОКЗ «ЛВКМ», 23 березня 2019 р.* Збірник матеріалів. Лозова: ОКЗ «ЛВКМ», 2019. 90 с.
- Масол Л. М. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів (теоретичні підходи й експериментальний досвід). *Мистецтво та освіта*. 2009. № 2. С. 2-6.
- Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с.
- Пашкова Н. Історичні витоки народної іграшки. *Розкажіть онуку*. 2001. С. 5.
- Пошивайло О. М. Етнографія українського гончарства. Лівобережна Україна. К.: Молодь, 1993. 408 с.
- Радкевич В. О. Концепція професійно-художньої освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2000. №2. С. 43-47.
- Смірнова О. О. Методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010.
- Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах: монографія / за наук. ред. О.М. Отич. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2014. 382 с.
- Шпитальова О. В. Арт-технології у формуванні творчої особистості студента засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (55). С. 602-606.
- Шпитальова О. В. Формування творчої особистості студента засобами народного декоративно – прикладного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 2 (56). С. 77-84.

**Training of specialists in decorative-applied arts:
plastics of small forms of the Scythian period**

Rudoj Vadim⁴

*State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

Oros Ivan⁵

*State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

Nahuliak Petro⁶

*State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

In the article, based on the definition that one of the important tasks of the modern education in the artistic space is the search and implementation of creative methods for the formation of a creatively developed personality, on the basis of which it is oriented in the history and perspectives of "Cultural dynamics", it has an acquaintance with the valuable world of historical eras, peoples, individuals, phenomena and processes

⁴ Assistant Teacher of the Department of Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

⁵ Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

⁶ Honoured Artist of Ukraine, Senior Lecturer of the Department of Fine Arts at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky"

related to the history of the creation of the world of "things", attention is drawn to the training of Decorative and Applied Arts specialists and teaching methods, and it is noted that it is relevant to turn specifically to the ceramics of the Scythian period, where the artist not only depicted objects, but expressed his/her idea of reality, solving various aesthetic tasks at the same time.

It is emphasized that since new approaches to art education are needed – on the basis of which it is possible to teach students to see and understand historical examples of art, in particular, the plastic of small forms of the Scythian period, in order to create in the future according to the laws of harmony and decorative-plastic expressiveness, then the principle of aestheticization deserves attention of the educational process based on the appeal to the ancient plasticity of small forms, which makes it possible to create conditions to shape the cultural space of a creative personality, to form aesthetic ideals by acquiring the autonomy of one's own creative and pedagogical activity in the future.

The purpose of the study is to examine the plasticity of small forms of the Scythian period and to rethink its conceptuality in modern art as well as to reveal its creative and methodical foundations with the justification of the feasibility of using these approaches and relevant methodological principles for the training of Decorative and Applied Arts specialists.

It is highlighted that general scientific and special-specific methods, such as historical, art- and history-related, psychological and comparative approaches to the problem of developing students' creative thinking, were applied and used to reveal the problem.

In the main content, it is highlighted that today the attention to the Scythian ceramic sculpture – for the space of decorative and applied education, is connected both historically and based on practical results – actually created masterpieces. The opinion is substantiated that in the context of attention to the creative and educational foundations of small-form ceramic sculpture, to a certain extent the Scythian ceramic sculpture can be equated and compared with a folk ceramic toy, and the learning process based on the principles of "small-form sculpture of the Scythian period" involves the main tasks of the methodological level with the course "Decorative and Applied Arts" which consist in the formation of students' knowledge and ideas about ancient and folk arts, and the peculiarity is that the student is faced with the need to show individual creativity at all stages – from the reinterpretation of the Scythian plastic of small forms – to the figurative reproduction of acquired knowledge in a newly created product. It is this type of activity that allows you to accumulate experience in the aesthetic and creative processing of what you have acquired. The point of view is given that educational classes in the space of plastics of small forms of the Scythian period should reveal and cover all technologies for the production of decorative products, and most importantly create conditions for the work on stylization in the context of combining ideas and methods – the Hermeneutic approach and Art-technology on the basis of its specific approaches, in connection with the fact that artistic and creative mastery also consists in decoding and rethinking the external and internal plan of works.

In the conclusions, it is noted that under the influence of attention to the art of the Scythian period, and especially to small-form sculptures, students develop the ability to continuously enrich their own pictorial-visual experience, to develop aesthetic taste and special abilities, to replenish knowledge and to improve skills, skills in artistic form-making in practice reinterpretation of achievements and reproduction of the original in content, technically masterful and objectively valuable works, which becomes the basis for reaching the heights of artistic professionalism. In the perspective of further research, it is seen that based on a certain universality of the category "artistic and pedagogical skills", we foresee researching their ability to transform, through teaching decorative and applied arts in the space of reinterpretation of artistic experience, into a qualitative result as the formation of professional and creative skills.

Keywords: art education, plastic of small forms, Scythian ceramics, folk toy, traditional and conceptual technique, stylization.

References

Antonovych, E.A., Zakharchuk, G.V., Chugai, R.V., & Stankevich, M.S. (1993). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo [Decorative and applied art]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].

Buchkivska, G.V. (2019). Systema profesiynoyi pidhotovky maybutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv na zasadakh narodnoho dekorativno-uzhytkovoho mystetstva [System of professional training of future primary school teachers on the basis of folk decorative and applied art]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Ternopil [in Ukrainian].

Girnyk, H. (2005). Suchasna keramichna ihrashka [Modern ceramic toy]. *Narodne mystetstvo – Folk art*. Vols. 3-4, pp. 44-45 [in Ukrainian].

Kondratska, L. (2019). Aktual'ni problemy vykladannya dystsyplin obrazotvorchoho ta dekorativno-prykladnoho mystetstva u navchal'nykh zakladakh mystets'koho spryamuvannya [Actual problems of teaching the disciplines of fine and decorative and applied arts in art educational institutions]. *Materialy I Rehional'noho*

naukovo-praktychnoho seminaru, Lozova, OKZ «LVKM», 23 bereznya 2019. Zbirnyk materialiv – Materials of the 1st Regional Scientific and Practical Seminar, Lozova, OKZ "LVKM", March 23, 2019. Collection of materials. Lozova: OKZ "LVKM" [in Ukrainian].

Masol, L.M. (2009). Pidhotovka vchytelya do polimystets'koho vykhovannya uchniv (teoretychni pidkhody ta eksperymental'nyy dosvid) [Teacher training for multi-art education of students (theoretical approaches and experimental experience)]. *Mystetstvo ta osvita – Art and education*. Vols. 2. pp. 2-6. [in Ukrainian].

Padalka, G.M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriya ta metodyka vykladannya khudozhnikh dystsyplin) [Art pedagogy (Theory and teaching methods of artistic disciplines)]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].

Pashkova, N. (2001). Istorychni vytoky narodnoyi ihrashky [Historical origins of a folk toy]. *Rozkazhit' onuku – Tell your grandson*. P. 5 [in Ukrainian].

Poshivaylo, O.M. (1993). *Etnohrafiya ukrayins'koho honcharstva [Ethnography of Ukrainian pottery]*. Livoberezhna Ukraine. Ed O.M. Tailored. Kyiv: Molod [in Ukrainian].

Radkevich, V.O. (2000). Kontsepsiya profesiyno-khudozhn'oyi osvity [The concept of professional and artistic education]. *Profesiyno-tekhnichna osvita – Vocational and technical education*. Vols. 2, pp. 43-47 [in Ukrainian].

Shpitalovam O.V. (2018) Art-tekhnologiyi u formuvanni tvorchoyi osobystosti studenta zasobamy narodnoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva [Art technologies in the formation of a student's creative personality by means of folk decorative and applied art]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*. Vols. 3 (55). pp. 602 - 606 [in Ukrainian].

Shpitalova, O.V. (2016). Formuvannya tvorchoyi osobystosti studenta zasobamy narodnoho dekoratyvno – prykladnoho mystetstva [Formation of a student's creative personality by means of folk decorative and applied art]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnologiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Vols. 2 (56), pp. 77-84 [in Ukrainian].

Smirnova, O.O. (2010). Metodyka formuvannya khudozhn'o-pedahohichnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u protsesi navchannya dekoratyvno-prykladnoho mystetstva [Methodology of formation of artistic and pedagogical competence of future teachers of fine arts in the process of teaching decorative and applied arts]. *Candidate's thesis*. National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Kyiv [in Ukrainian].

Sotska, G.I. (2014). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya estetychnoyi kul'tury maybutnikh vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v pedahohichnykh universytetakh [Theoretical and methodical principles of the formation of aesthetic culture of future teachers of fine arts in pedagogical universities]. Ed. O.M. Otych Kyiv: In-t obdarovanoyi dytyny [in Ukrainian].

Accepted: April 11, 2023

Ефективність використання тренажера «Ступалки-ЛОГОС» у поліпшенні психомовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку

Зюзін Юрій Вячеславович¹

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

Email: Zuzincom1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4656-275X>

У статті представлено авторський тренажер «Ступалки-ЛОГОС» (автори Єфименко М. М., Мога М. Д.) та розглянуті можливості його застосування в поліпшенні (корекції) психомовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Описано конструкцію тренажера та призначення трьох його знімних частин (ручка для кистьового захоплення, базова платформа, опорна поверхня тренажера).

Подано стислу класифікацію основних типів кистьових порушень у дітей (гіпотонічний, гіпертонічний, дистонічний, асиметричний), наведено алгоритм подолання кистьових порушень за кожним із означених типів. Позиціоновано основні силові кистьові функції, які можна формувати за допомогою тренажера «Ступалки-ЛОГОС» (захоплення, опори, ресори, перекочування, балансування, крокування та ін.). Акцентовано на особливій ролі дворучної координаційної функції, яка формується завдяки тренажеру. Саме перехресна координація верхніх та нижніх (при повзанні) кінцівок формують необхідні для мозкової діяльності міжпівкульні нейронні мережі для подальшої лівопівкульної латералізації головного мозку.

Практичний аспект дослідження представлено у статті комплексами спеціальних вправ на тренажері «Ступалки-ЛОГОС» для поліпшення моторного та психомовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Здійснені педагогічні спостереження довели, що діти, в роботі з якими використовувався тренажер «Ступалки-ЛОГОС», засвідчили кращі показники психомовленнєвого розвитку, ніж їхні однолітки із контрольної групи: вдосконалилась дворучна координація, було сформовано основні силові кистьові функції (захоплення, опори, ресори, перекочування, крокування, відштовхування), поліпшився стан психічного благополуччя, а також окремі показники мовленнєвого розвитку (артикуляційної моторики, звуковимови, словникового запасу).

Ключові слова: тренажер «Ступалки-ЛОГОС», психомовленнєвий розвиток, діти дошкільного віку, методика, корекція, загальний недорозвиток мовлення.

Вступ. Для ефективної реалізації методики корекції мовленнєвого розвитку дітей засобами адаптивного фізичного виховання було використано парний авторський тренажер «Ступалки», ідею застосування якого ще у 90-ті роки минулого століття висловив М. Єфименко, працюючи разом з колегами в одеському Центрі реабілітації рухом для дітей з особливими освітніми потребами. «Ступалки» – це спеціальні пристосування різної конфігурації для кистьового захоплення, які використовуються при виконанні ручних вправ в упорах «лежачи», пересуваннях накарачках і в положенні «сидячи» для корекції порушень кистьових функцій у дітей. Міні-тренажер складається із двох або (за необхідності) трьох основних частин.

Перша частина – це універсальна стандартна (10 x 15 см) платформа, до якої кріпляться два інших складники тренажера. Вона зазвичай виготовляється із пластика товщиною 10-12 мм.

Друга знімна частина – це класична ручка-скоба або ручки іншої конструкції, що призначені для кистьового захоплення. Зрозуміло, що завдяки цього елемента для захоплення дитина буде коригувати стан кисті, зокрема пальців, передплюсни та плюсни.

Третій знімний складник тренажера – опорний – призначений для контактування з опорою при упорах або пересуваннях. Вона також може бути різною у відповідності до корекційних завдань, які

¹ аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

необхідно вирішувати педагогу.

На думку автора тренажера, головною ідеєю використання «Ступалок» є концентрація гравітаційного навантаження та відповідних фізичних зусиль з боку дитини на окремі, локальній біоланці верхніх кінцівок дитини, зокрема кистях та променево-зап'ястковій ділянці. Загальновідомо, що саме ці біоланки тіла найбільш суттєво присутні у відповідних проєкційних зонах півкуль головного мозку людини. Їх збудження завдяки концентрації енергії у дистальних відділах верхніх кінцівок дитини мають генерувати активність мозку у прилеглих їй проєкційних зонах, тобто мовленнєвих центрах (Брока, Верніке, Пенфілд). Ефективність застосування «Ступалок» збільшується також завдяки використанню повзальних рухів, які виконуються накарачках перехресним способом: одночасні рухи вперед правою верхньою та лівою нижньою кінцівками чергуються з одночасними рухами вперед лівою верхньою та правою нижньою кінцівками (Бєседа, 2020). Саме ці повзанні рухи, особливо в ранньому дитинстві, стимулюють формування міжпівкульних нейронних координацій, що є основою стимулювання психічної діяльності дитини, сконцентрованої у лівій напівсфері головного мозку (Єфименко, 2014; Єфименко, 219).

Свого часу М. Єфименко розробив кілька базових конструкцій «Ступалок» («Цеглинка», «Півцеглинка», «Куля», «Напівкуля», «Затирка» тощо), які застосовував у фізичному вихованні дітей дошкільного віку (Єфименко, 2014) ще в 90-ти роки минулого століття. Натомість автор методики застосовував їх здебільшого для корекції фізичного розвитку дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема верхніх кінцівок, кистьових функцій, не досліджуючи глибоко їхнього впливу на психічні функції дитини, зокрема її мовленнєвий розвиток. Тому для подальшого розвитку цього напрямку взяли за основу парний тренажер «Ступалки» для подальших розроблень та вдосконалення.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні ефективності використання вправ на тренажері «Ступалки-ЛОГОС» в поліпшенні (корекції) мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Матеріали та методи дослідження. Аналітичний огляд ефективності використання тренажера «Ступалки-ЛОГОС» з дітьми дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату. Педагогічні спостереження (відкриті та приховані) за методикою використання корекційних вправ та спеціально організованою рухово-ігровою діяльністю дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Результати дослідження. Було використано за основу попередні ідею і методичні розроблення М. Єфименка подальшим їх розвитком, апробуючи при цьому різні нові варіанти «Ступалок» у практичній роботі з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку. Виконані конструкторські та педагогічні дослідження дозволили створити та апробувати інноваційні варіанти тренажера «Ступалки-ЛОГОС», які, на наш погляд, допоможуть інструкторам з адаптивного фізичного виховання, а логопедам покращити мовленнєвий розвиток дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Назва тренажера складається із двох слів. «Ступалки» – це спеціальні пристосування для пальцевого захоплення дітьми, які використовуються в упорах лежачи, повзанні та пересуваннях у положенні сидячи, що потужно стимулюють формування кистьових функцій і дозрівання нейронних структур головного мозку. «ЛОГОС» – від грец. Logos – мовлення, слово, висловлювання, поняття. Таким чином, у назві тренажера закладено такий смисл: ступаючи крок за кроком на руках з допомогою цих спеціальних пристосувань відбувається стимулювання появи у дитини нових слів та сприяє загальному поліпшенню мовлення.

Подаємо кілька варіантів тренажера нового покоління:

«Базовий» (рис. 1). Складається із двох частин: класичної ручки-скоби та універсальної пластикової чи дерев'яної платформи. Ручка фіксується до платформи спеціальними болтами і гаєчками.

Рис. 1. Загальний вигляд тренажера варіанта «Базовий»

Таким чином зверху до платформи можна кріпити різні варіанти ручок із комплекту за бажанням педагога або патологією дитини. Знизу до платформи також можна кріпити різні варіанти опорних фрагментів залежно від тих завдань, які вирішуються на занятті. Водночас можна використовувати просто базовий варіант «Супалок» із класичною ручкою та платформою без будь-яких додаткових насадок.

«Прес-пап'є» – нагадує класичне канцелярське прес-пап'є, може бути із ручкою-скобою (чи іншою ручкою) або без неї. На своїй поверхні може мати амортизаційний гумовий шар, щоб не подряпати підлогу під час вправлення. При застосуванні цього варіанта тренажера рухи у променево-зап'ясткових суглобах виконуються в передньо-задньому напрямку, тобто у сагітальній площині, і мають достатньо велику амплітуду.

«Поздовжний клин» – це авторська «Ступалка» у вигляді клина із загостренням уперед (назад), яка у верхній частині може використовуватися як із ручкою різної форми (кубічна, циліндрична тощо), так і без неї. Така конструкція тренажера дає змогу диференційовано навантажувати сухожилля у вигляді скорочення в ділянці променевого суглоба і розслабляти сухожилля в ділянці ліктьової кистки. Звертаємо увагу на те, що кисть з'єднується із передпліччям лише завдяки променево-зап'ястковому суглобу.

«Боковий клин». У цьому варіанті тренажера його нижня опорна поверхня має форму клина, спрямованого не вперед і не назад як у попередніх варіантах, а вбік (медіально або латерально). Це дає змогу штучно збільшити фізичне навантаження на м'язово-фасціальні утворення променево-зап'ясткової ділянки та передпліччя загалом. За такого варіанта вони працюватимуть не у звичному для них біомеханічному режимі, що збільшить діапазон їхніх можливостей, а також розширить спектр еферентної імпульсації, яка йде від м'язів та суглобів до відповідних центрів кори головного мозку.

«Напівсфера». У цьому варіанті тренажера в якості опорного фрагмента або ручки передбачено тверду напівсферу, тобто хитання конструкції відбуватимуться у всіх можливих напрямках. Це значно ускладнює ручну опору і надає додаткового імпульсу в проєкційні ділянки кисті і променево-зап'ясткового суглоба в корі головного мозку. У цьому випадку потрібно постійно утримувати ручний опорний баланс і загальне положення тіла завдяки ізометричному напруженню м'язів кисті та передпліччя.

«Ходулі». Цією конструкцією тренажера передбачено ту саму ідею, що й у традиційних ходулях: штучне збільшення висоти ножної (а в нашому випадку – ручної) опори над поверхнею підлоги. Це значно зменшує усталеність загальної конструкції (дитина + тренажер) і потребує збоку дитини концентрації зусиль для ручної стабілізації устанавленості цієї загальної системи. Універсальна конструкція ходуль дає змогу відповідно до педагогічних завдань змінювати їхню висоту над опорою. Тренажери можуть використовуватися як окремо, так і в конструктивному поєднанні з різними ручками для захоплення та опорними фрагментами.

«Літаючі тарілки». Назва цього варіанта «Ступалок» – не випадкова, оскільки за опорну поверхню було використано саме пластикові тарілки різного діаметра та глибини. При опорі та пересуваннях діти розташовують долоні в середині тарілки, притискаючи їх своєю вагою до підлоги, розкриваючи при цьому пальці віялом. Розмір тарілки та її глибина обирається для кожної дитини індивідуально залежно від стану напруження її пальців. При крокуванні на руках кисть може утримуватися на тарілочці за допомогою спеціальних фіксаторів-ременців.

«Подушечки». У цьому варіанті «Ступалок» як центральний конструктивний елемент використовується універсальна платформа із відповідним варіантом ручки для захоплення. До платформи знизу фіксується поролонова «подушка» відповідної висоти та пружності. Така конструкція дає змогу забезпечувати дитині нестабільну ручну опору зі змінним опором при пересуванні та натисканні на опору. Це значно збагачує спектр тактильно-кінестетичних відчуттів дитини та управлінські можливості кисті, що позитивно впливає на відповідні структури головного мозку.

Тренажер «Ступалки-ЛОГОС» застосовується, зважаючи на індивідуально-диференційований підхід до кожної дитини з порушеннями як опорно-рухового апарату, так і мовленнєвого розвитку. У таких дітей майже завжди є проблеми з ручною моторикою, кистьовими функціями. У них, здебільшого, існує три типи кистьових порушень:

1. Порушення за *гіпертонічним типом*: кисть стиснута в кулак, напівстиснута кисть, «пазуриста лапка», напружена кисть; тугорухливість у суглобах пальців та променево-зап'ястковому суглобі.
2. Порушення за *гіпотонічним типом*: млява кисть, слабка кисть, гіпотонія м'язів кисті та передпліччя, гіперрухливість у суглобах кисті та променево-зап'ястковому суглобі.
3. Порушення за *дистонічним типом*: перемінний тонус м'язів кисті та передпліччя, нестабільність у положенні кисті, насильницькі рухи, гіперкінези.

Залежно від типу кистьових порушень для їх вправлення дитині обираються відповідні варіанти

ручок тренажера. Наприклад, при гіпертонічному типі кистьових порушень необхідно поступово розгинати пальці рук дитини і розводити їх. Для цього спочатку треба використовувати для опори та повзання ступалку «Кульова ручка», яка допоможе сформувати більш природну напівсферу пальцевого віяла, потім перейти до застосування «Напівсфери» (у варіанті, коли вона розгорнута догори), продовжити тренінг на «Цеглині» (дерев'яній цеглині з будівельного конструктора) і завершити його із використанням «Літаючих тарілок».

Якщо у дитини – гіпотонічний тип кистьових порушень, необхідно використовувати такі варіанти тренажера та ручок, за допомогою яких вона змогла б зміцнити м'язи, сухожилля, суглоби кисті та передпліччя. Почати тренінг можна із варіанта «Кульова ручка», потім перейти до конструкції «Циліндрична ручка» (рис. 2), далі – до варіанта «Кубічна ручка», після чого закріпити досягнутий ефект на варіанті «Ходулі».

Рис. 2. Тренінг на «Ступалках-ЛОГОС» із циліндричними ручками

Якщо спостерігати за дитиною із дистонічним варіантом кистьових порушень, необхідні вправи для нормалізації м'язового тону та його керованої стабілізації в оптимальному стані. Задля цього є сенс використовувати здебільшого вправи в ізометричному режимі (коли здійснюється м'язове навантаження, а положення кисті у просторі не змінюється). Розпочати можна із варіанта «Напівсфера», потім відпрацювати варіант «Циліндрична ручка», а згодом перейти до варіанта «Ходулі» у статиці (в упорах лежачи на місці) та динаміці (при повзанні на карачках).

Для підсилення стимуляції мовленнєвого розвитку дитини використання «Ступалок-ЛОГОС» бажано поєднувати з іншими ефективними напрямками корекції мовлення засобами адаптивного фізичного виховання: релаксаційними вправами, вправами щодо загальної і локальної координації, дихальними вправами, музикотерапією, озвучуванням і мовленнєвим супроводом рухів, театралізацією (дозованою драматизацією) корекційної рухово-мовленнєвої діяльності.

Першими і головними для розвитку дитини раннього і дошкільного віку слід вважати силові функції, формування яких створює м'язово-фасціальну-суглобову підґрунтя для подальшого формування інших, більш зрілих кистьових функцій. За допомогою тренажера «Ступалки-ЛОГОС» можна ефективно формувати такі силові кистьові функції дитини (Efimenko, 2022): захоплення, опори, ресори, перекочування, балансування, крокування, ударна, поштовху тощо.

Завдяки спеціальним вправам для формування зазначених вище силових функцій у дитини буде сформована анатомічно нормальна скелетна структура кисті: зап'ястя, п'ястя та пальців, а також променево-зап'ястковий суглоб, який має досить великий ступінь свободи рухів та повноцінне функціонування якого може вельми потужно впливати на дозрівання нейронних структур півкуль головного мозку.

За використання «Ступалок-ЛОГОС» при повзанні у дітей буде також формуватися така важлива функція кисті, як *дворучна координаційна*, що, особливо у ранньому віці, формує (за Гленом Доманом) три первинні підкоркові нейронні структури мозку: спинний мозок, довгастий мозок та міст, на основі яких у подальшому формується ефективна вища нервова діяльність дитини.

Нижче наводимо комплекси вправ для формування силових кистьових функцій за допомогою «Ступалок-ЛОГОС», використовуючи основи тренажера («Базовий», «Прес-пап'є», «Повздожний клин», «Боковий клин», «Напівсфера», «Ходулі», «Літаючі тарілки», «Подушечки») та ручок («Ручка-скоба», «Кубічна», «Циліндрична», «Кульова» та ін).

Вправа 1. Із вихідного положення «лежачи на животі», кистями захопити «Ступалки» – впертися ними у підлогу, трохи віджатися від неї і прийняти положення «напівкобри». Повернутись у вихідне

положення.

Вправа 2. Із вихідного положення «лежачи на животі», кистями захопити «Ступалки» – впертися ними у підлогу, трохи віджатися від неї й прийняти положення «напівкобри»: робити почергові повороти голови вліво і вправо. Повернутись у вихідне положення.

Вправа 3. Те ж саме, але додати до цього синхронні почергові згинання-розгинання ніг у колінних суглобах.

Вправа 4. Із вихідного положення «лежачи на животі», кистями захопити «Ступалки» – впертися ними у підлогу біля плечових суглобів, випрямити руки і прийняти положення «кобри». Повернутись у вихідне положення.

Вправа 5. Із вихідного положення «лежачи на животі», кистями захопити «Ступалки» – впертися ними у підлогу біля плечових суглобів, випрямити руки і прийняти положення «кобри»: робити почергові повороти голови вліво і вправо. Повернутись у вихідне положення.

Вправа 6. Те ж саме, але додати до цього синхронні почергові згинання-розгинання ніг у колінних суглобах.

Вправа 7. Із вихідного положення «упор лежачи» на «Ступалках» трохи припідняти таз і утриматися деякий час у такому положенні. Повернутись у вихідне положення.

Вправа 8. Те ж саме, але додати до цього почергове піднімання напівзігнутих у колінах ніг.

Вправа 9. Із вихідного положення «упор лежачи» на «Ступалках» зафіксувати пряме положення тулуба і ніг протягом кількох секунд. Повернутись у вихідне положення.

Вправа 10. Із вихідного положення «упор лежачи» на «Ступалках» опустити розслаблено таз і завмерти деякий час у положенні «підвісного мосту». Повернутись у вихідне положення.

Вправа 11. Те ж саме, але додати до цього почергові повороти голови вліво і вправо.

Вправа 12. Із вихідного положення на середніх карачках (опора на «Ступалки» і гомілки) імітувати собаку, яка повертає голову вліво та вправо.

Вправа 13. Те ж саме, але додати до цього рухи вліво-вправо стиснутими разом гомілками («виляємо хвостиком»).

Вправа 14. Із вихідного положення на середніх карачках (опора на «Ступалки» і гомілки) імітувати собаку, який п'є з миски воду і піднімає при цьому хвіст (згинати руки у ліктях і піднімати напівзігнуту ногу).

Вправа 15. Із вихідного положення «на середніх карачках» (опора на «Ступалки» і гомілки) помірно тупотіти «Ступалками» по підлозі, розвертаючись навколо вертикальної осі почергово в обидва боки.

Вправа 16. Із вихідного положення на середніх карачках (опора на «Ступалки» і гомілки) повільне повзання по периметру залу або кімнати.

Вправа 17. Те ж саме, але відтепер у середньому темпі.

Вправа 18. Із вихідного положення «на середніх карачках» (опора на «Ступалки» і гомілки) повільне повзання почергово у кожний бік приставними кроками.

Вправа 19. Те ж саме, але у середньому темпі.

Вправа 20. Із вихідного положення «на середніх карачках» (опора на «Ступалки» і гомілки) повільне повзання «човниковим способом» вперед – назад.

Виконані педагогічні спостереження, які проводились впродовж 2017-2022 років, сприяли позитивним тенденціям у психофізичному розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення. Так, завдяки використанню тренажера «Ступалки-ЛОГОС»: поліпшилась їхня загальна координація, значно вдосконалилася дворучна функція, було сформовано основні силові кистьові функції (захоплення, опори, ресори, перекочування, крокування, відштовхування), гармонізувався психічний стан дитини (збільшились прояви позитивних емоцій, їхня стабілізація), мали прогрес окремі показники мовленнєвого розвитку (стан артикуляційної моторики, звуковимова, словниковий запас).

Висновки. Виконане дослідження дозволяє дійти таких висновків.

Базова конструкція тренажера (методика) «Ступалки» М. Єфименка була використана для подальшої її (їх) модернізації до варіанта «Ступалки-ЛОГОС» (М. Д. Мога) з можливостями трансформації тренажера в різні корекційні форми.

Виконане експериментальне дослідження на основі спостережень за дітьми експериментальної та контрольної груп довело, що в дітей ЕГ (які використовували тренажер «Ступалки-ЛОГОС») показники психофізичного розвитку покращилися помітно більше, ніж у їхніх однолітків із КГ. Це доводить ефективність застосування методики і тренажера «Ступалки-ЛОГОС» у поліпшенні психомовленнєвого розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Перспективи досліджень ефективності використання методики «Ступалки-ЛОГОС» (автори – Єфименко М., Мога М.) вбачаємо у поєднанні моторних і мовленнєвих координацій у логомоторні синергії за допомогою артикуляційного супроводу повзальних рухів із тренажером.

Література

Бєсєда В. В. Онтогенетичний аспект формування постави у дітей із затримкою психомоторного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Випуск 39. С. 25-35.

Єфименко М. М. Основи корекційно спрямованого фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: дис. ... док. пед. наук: 13.00.03. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 441 с.

Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Видання друге, доповнене і перероблене. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 52 с.

Мога М. Д. Теорія і технології корекції фізичного розвитку дітей раннього віку зі спастичним синдромом рухових порушень: дис. ... док. пед. наук: 13.00.03. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 451 с.

Efimenko N. N, Suprun M. O., Biesieda V. V., Kantarzhly V. K. The correction of hand subject-practical activity of preschoolers. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)* DOI:10.9756/INTJECSE/V14I6.307 ISSN: 1308-5581. Vol 14, Issue 06 2022.

The efficiency of using the “Stupalka-LOGOS” simulator in improving the psycho-speech development of preschool children

Zyuzin Yuri²

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

The article presented the authors' simulator "Stupalki-LOGOS" (authors: M. M. Yefymenko, M. D. Moga) and considered the possibilities of its use in improving (correcting) the psycho-speech development of preschoolers with general underdevelopment of speech. The design of the simulator and the purpose of its three removable parts (handgrip handle, base platform, supporting surface of the simulator) are described.

A brief classification of the main types of children's hand disorders (hypotonic, hypertonic, dystonic, asymmetric) is made, and an algorithm for overcoming hand disorders according to each of the listed types is given. The main power hand functions that can be formed with the help of the Stupalki-LOGOS simulator (grab, supports, springs, rolling, balancing, stepping, etc.) are listed. The special role of the two-handed coordination function, which is formed due to this simulator, is emphasized. The cross-coordination of the upper and lower (when crawling) limbs forms the internal hemispheric neural networks necessary for brain activity for further left-hemisphere lateralization of the brain.

The practical aspect of the research is presented in the article with sets of special exercises on the Stupalki-LOGOS simulator to improve the motor and psycho-speech development of preschoolers with general speech underdevelopment.

The performed pedagogical observations proved that the "Stupalki-LOGOS" simulator improves the indicators of psycho-speech development: two-handed coordination improved, the basic power functions of the hand were formed (capture, supports, springs, rolling, stepping, pushing away), the state of mental well-being improved, as well as certain indicators of speech development (articulatory motor skills, phonetics, vocabulary).

Keywords: *simulator "Stupalki-LOGOS", psycho-speech development, preschoolers, method, correction, general underdevelopment of speech.*

References

Byesyeda, V.V. (2020). Ontogenetichnij aspekt formuvannya postavi u ditej iz zatrimkoyu psihomotornogo rozvitku [Ontogenetic aspect of posture formation in children with delayed psychomotor development]. *Naukovij chasopis Nacionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni M.P.Dragomanova.*

²Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Special Education at the Oles Honchar Dnipro National University

Seriya 19. Korekciyna pedagogika ta specialna psihologiya – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 19. Correctional pedagogy and special psychology. Kyiv: Vid-vo NPU imeni M.P.Drahomanova. Issue 39, pp. 25-35 [in Ukrainian].

Efimenko, N.N., Suprun, M.O., Biesieda, V.V., & Kantarzhy, V.K. (2022). The correction of hand subject-practical activity of preschoolers. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*. Vol 14, Issue 06, P. 200 - 208. [in English].

Moga, M.D. (2020). Teoriya i tehnologiyi korekciyi fizichnogo rozvitku ditej rannogo viku zi spastichnim sindromom ruhovih porushen [Theory and technologies of correction of physical development of young children with spastic syndrome of movement disorders]. *Doctor's thesis*. Kyiv: NPU named after M. P. Drahomanov [in Ukrainian].

Yefimenko, M.M. (2014). Osnovi korekciyno spryamovanogo fizichnogo vihovannya ditej z porushennyami oporno-ruhovogo aparatu [Basics of corrective physical education of children with disorders of the musculoskeletal system]. *Doctor's thesis*. Kyiv: NPU named after M. P. Drahomanov [in Ukrainian].

Yefimenko, M.M. (2019). *Programa z fizichnogo vihovannya ditej rannogo ta doshkilnogo viku «Kazkova fizkultura» [The program for physical education of children of early and preschool age "Fairy physical education"]*. Vinnytsia: TOV «TVORI» [in Ukrainian].

Accepted: May 08, 2023

Аналіз факторів академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні**Бойко Лідія Костянтинівна¹**

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, Україна

E-mail: lida.sadov2015@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9792-512X>

Актуальність обраної теми обумовлено важливістю в контексті сучасної професійної освітньої системи в Україні. На це впливають сучасні тенденції: потреба у висококваліфікованих фахівцях, поліпшення якості освітніх послуг, впровадження інновацій. Відповідно, зростання ролі електроніки в сучасному світі створює потребу висококваліфікованих бакалаврів з електроніки. Аналіз чинників, що впливають на якість академічної освіти в цій галузі, допоможе визначити ключові аспекти, які сприятимуть підготовці якісних фахівців. Мета запропонованої розвідки полягає в дослідженні різних чинників, які впливають на якість та ефективність академічної освіти студентів, що здобувають спеціальність «Електроніка» в Україні. З огляду на багатогранність проявів, функціональну багатозначність чинників академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки, їх аналіз вимагав використання ряду методів: пошукового, аналітичного, порівняння, систематизації, аналізу документації, системного та синергетичного. У рамках дослідження було підібрано три звіти про результати акредитаційної експертизи освітньої програми рівня бакалавру спеціальності 171 «Електроніка» Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національного авіаційного університету. На основі отриманих результатів, варто відзначити, що одним із ключових чинників, який може вплинути на якість академічної підготовки студентів, є кваліфікація викладачів. Відносно новим, але досить актуальним є чинник наявності можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії для студентів. Іншими важливими чинниками є якість освітньої програми, що є фундаментом діяльності ЗВО, стан інфраструктури закладів освіти, включно з наявністю сучасного обладнання та лабораторій, які можуть допомогти студентам отримати практичні навички в електроніці. Зазначимо, що перераховані чинники можуть взаємодіяти та впливати на академічну успішність майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні. Щоб забезпечити успіх студентів, важливо, щоб університети відповідно враховували ці чинники та створювали сприятливі умови для навчання й розвитку.

Ключові слова: професійні навички, освітня програма, навчальні методи, оцінювання, освітнє середовище, фахова підготовка.

Вступ. Актуальність обраної теми обумовлена важливістю в контексті сучасної професійної освітньої системи в Україні. На це впливають сучасні тенденції: потреба у висококваліфікованих фахівцях, поліпшення якості освітніх послуг, впровадження інновацій. Відповідно, зростання ролі електроніки в сучасному світі створює потребу висококваліфікованих бакалаврів з електроніки. Аналіз чинників, що впливають на якість академічної освіти в цій галузі, допоможе визначити ключові аспекти, які сприятимуть підготовці якісних фахівців.

Електроніка є динамічною галуззю, яка постійно змінюється і розвивається. Аналіз чинників академічної освіти може допомогти ідентифікувати потреби у нових технологіях, навичках та знаннях у сфері електроніки. Це може вплинути на актуалізацію навчальних програм та впровадження інноваційних підходів в освітній процес.

На сьогодні, проблема якості академічної освіти та аналіз чинників, що впливають на неї, є актуальною і науково значущою. Вчені останнім часом звертають більше уваги на реформування системи вищої освіти, зокрема на підвищення якості освітнього процесу та відповідність навчальних програм потребам сучасного ринку праці.

Варто відзначити існування значного масиву наукових досліджень щодо академічної освіти в Україні загалом, але не в самій специфічній галузі електроніки. Такі дослідження можуть включати

¹ аспірантка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

аналіз якості викладання, ефективності оцінювання, доступу до сучасних ресурсів та інші аспекти академічної освіти. У зв'язку з тим, що обрана тема статті не представлена у попередніх наукових дослідженнях, акцент було здійснено на Інтернет сайтах закладів вищої освіти та нормативно-правовій базі.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в дослідженні різних чинників, які впливають на якість та ефективність академічної освіти студентів, що здобувають спеціальність «Електроніка» в Україні.

Для досягнення окресленої мети доцільним буде вирішення наступних завдань:

- провести аналіз навчальних програм, що використовуються у закладах вищої освіти для підготовки бакалаврів з електроніки;
- здійснити оцінку якості викладання, шляхом виявлення сильних і слабких сторін підходів до викладання та їх впливу на успішність студентів;
- встановити ефективність оцінювання і його вплив на мотивацію та навчальні досягнення студентів;
- окреслити роль сучасних технологій у процесі навчання електроніки.

Матеріали та методи дослідження. З огляду на багатогранність проявів, функціональну багатозначність чинників академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні, їх аналіз вимагав використання ряду методів. Серед базових варто виокремити: пошуковий, аналітичний, порівняння, систематизація, аналіз документації.

Теоретико-методологічне вивчення обраної проблематики направлено передусім на аналіз специфічності тих соціокультурних умов освітньої парадигми, що показують протиріччя як суспільства в цілому, так і фахової освітньої системи зокрема. Методологічною основою аналізу чинників академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні є насамперед системний метод. Слід зазначити, що в методологічному аспекті важливими є теоретичне підґрунтя, де розкриті нелінійні залежності подальшого розвитку академічної освіти в умовах глобальних трансформаційних процесів, тому синергетичний метод надав змогу виявити особливості чинників академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні на цьому етапі суспільного розвитку.

У рамках дослідження чинників академічної освіти майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні були підібрані звіти за 2021 рік про результати акредитаційної експертизи освітньої програми рівня бакалавру спеціальності 171 «Електроніка» Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національного авіаційного університету.

Результати дослідження. Унікальність програм полягає у підготовці фахівців, які володіють базовими знаннями з електроніки та знаннями, вміннями і навичками виконувати комп'ютерну діагностику сучасних електронних систем автомобілів та інших пристроїв. Реалізація цієї мети базується на принципах автономії та самоврядування, принципі особистісно-орієнтованого навчання, фундаментальності та цілісності подання знань, практичної спрямованості та усвідомленості набутих компетентностей, симбіозу наукового та системного підходів.

Освітні програми є збалансованими з точки зору соціально-гуманітарного, фундаментального та професійного складників підготовки і включають достатній вибіркового компонент профільної підготовки. Вони дають змогу здобути базові знання з соціально-гуманітарних, фундаментальних та природничо-наукових дисциплін, дисциплін загально-професійної підготовки та спеціалізовану підготовку за спеціальністю «Електроніка». Вибіркова частина надає знання з різних видів електроніки на вибір.

У всіх освітніх програмах (далі – ОП) акцентується на тому, яким чином інтереси та пропозиції груп заінтересованих сторін (здобувачів вищої освіти та випускників програми, роботодавців, академічної спільноти) були враховані під час формулювання цілей та програмних результатів навчання.

Варто зазначити, що у Державному університеті інтелектуальних технологій і зв'язку враховується основний інтерес здобувача вищої освіти – набуття компетентностей, які дають можливість бути конкурентоспроможним фахівцем на ринку праці за отриманою спеціалізацією. Саме за ініціативою роботодавців програма орієнтована на підготовку фахівців із такими навичками, як комп'ютерна діагностика електронних систем та пристроїв. Крім того, окреслені цілі періодично переглядаються та доповнюються на основі досвіду, накопиченого в компаніях і фахівцями суміжних професій (Відомості про самооцінювання).

У Національному технічному університеті значна увага приділяється ролі роботодавців. Так профільний відділ тісно співпрацює з компаніями-партнерами, з якими укладено відповідні угоди про співпрацю. Серед них такі компанії, як ДК «Укроборонпром», ДП «МЕЛЕКСІС-Україна», Інститут ім. Є. О. Патона НАН України, ПАТ «НВО «Сатурн» та інші. На засіданні кафедри систематично розглядаються та враховуються рекомендації та пропозиції від роботодавців (Листи підтримки освітньо-

професійної програми, 2021). Наприклад, прийнято до розгляду пропозицію щодо доповнення дисципліни «Технологічні основи електроніки» розділом про плазмові нанотехнології з метою отримання функціональних оптичних покриттів; додати до нормативної дисципліни «Інформаційні та Інформаційно-технологічні електронні системи», розділ «Інформаційно-технологічні електронні системи», розділ, присвячений електронно-променевим технологічним системам.

Теоретичний зміст курсу базується на фундаментальних та прикладних наукових засадах, наукових поняттях, категоріях, принципах, електронних технологіях на національному, регіональному та локальному рівнях. Вивчення освітніх компонентів дозволить студентам повністю виконати вимоги стандарту спеціалізації щодо теоретичного предметного змісту, методів, методик та технологій навчання.

Розглянемо забезпеченість можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії в обраних закладах. В університеті інтелектуальних технологій і зв'язку студенти мають можливість формувати свою індивідуальну освітню траєкторію на кожному етапі (році) навчання, після завершення попереднього. З метою роз'яснення студентам специфіки вивчення того чи того складника відповідні викладачі проводять співбесіди з роз'ясненням компетентностей, що забезпечуються кожним компонентом, доданим до програми.

Можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії передбачена у «Положенні про організацію освітнього процесу в КПІ ім. Ігоря Сікорського» (2020) та «Положенні про реалізацію права на вільний вибір навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти КПІ ім. Ігоря Сікорського» (2023). Здобувач вищої освіти має можливість обрати ОК вільного вибору, які становлять 25% від загального обсягу дисциплін ОП. Для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувач має можливість самостійного вибору тематики індивідуальних завдань і тематики кваліфікаційної роботи бакалавра.

Вибіркові дисципліни для студентів авіаційного університету визначено у «Методичних рекомендаціях щодо вільного вибору студентами навчальних дисциплін» (2016). Перелік вибіркових дисциплін ОПП, який формується факультетом на кожний новий навчальний рік включає соціально-економічні та професійні дисципліни. Перелік враховує сучасні тенденції в галузі електроніки, відгуки студентів, рекомендації стейкхолдерів, результати досліджень професорсько-викладацького складу, думки та побажання студентів-бакалаврів.

Проаналізуємо форми та методи навчання і викладання, що сприяють досягненню програмних результатів навчання.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку використовує традиційні методи викладання у поєднанні з інноваційними технологіями. Перевага надається традиційним аудиторним методам навчання, але в контексті сучасних змін у підходах до організації освіти, ефективним методом досягнення навчальних результатів є система дистанційного навчання, яка є допоміжним методом, але характеризується швидкою та зручною подачею навчального матеріалу та спілкуванням у режимі реального часу (Система дистанційного навчання та контролю знань). Вибір методу та форми викладання і навчання залежить від результатів навчання за програмою, яких має досягти заявник.

Форми та методи навчання, що використовуються при викладанні дисциплін в ЕП, регламентуються «Положенням про організацію освітнього процесу в КПІ ім. Ігоря Сікорського» (2020), «Положенням про дистанційне навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського», «Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського».

Для досягнення результатів програми використовуються як класичні форми і методи викладання та навчання, так і інноваційні методи. Пояснення лекційного матеріалу супроводжуються, серед іншого, за допомогою мультимедійних презентацій та тематичного відеоконтенту. Під час практичних, семінарських та лабораторних занять використовуються дискусії, частково-пошукові, дослідницькі методи та методи проблемного навчання.

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в НАУ, передбачено форми навчання та викладання, що сприяють досягненню програмних результатів навчання. Підтвердженням використання дослідницького методу є участь студентів університету в міжнародних конференціях та публікаціях в наукових збірниках і журналах. Синтез зазначених методів дає змогу забезпечити формування як загальних, так і фахових компетентностей та програмних результатів навчання.

Усі представлені заклади освіти приділяють значну увагу підбору, підвищенню кваліфікаційного рівня педагогічних та наукових працівників.

Під час працевлаштування відбір здійснюється на основі системи критеріїв: фахова освіта, викладання на професійному науково-теоретичному та методичному рівні, активна науково-дослідницька діяльність, удосконалення професійної та педагогічної майстерності, дотримання педагогічної майстерності, дотримання моральних та соціальних норм. Також є розроблена система матеріального та нематеріального заохочення.

Матеріально-технічна база університетів відповідає Державним будівельним нормам України,

санітарним нормам, нормам пожежної безпеки та нормам охорони праці і забезпечує якість освітнього процесу. Матеріально-технічна база забезпечує досягнення визначених цілей та програмних результатів навчання. Технічний стан аудиторій, кабінетів, лабораторій відповідає відповідному призначенню та вимогам навчального плану і програми, у повному обсязі забезпечують практичну підготовку здобувачів вищої освіти.

Наукові та освітні цілі КПІ забезпечують такі навчальні та науково-дослідні лабораторії кафедри, факультету та університету: «Аналогова електроніка Melexis», «Персональний комп'ютер та основи програмування», «Лазерна електроніка», «Електронні інформаційні системи», «Лазерна електроніка», «Електронні інформаційно-технологічні системи», «Фізичні основи електроніки», «Індикаторні прилади» (Відомості про самооцінювання, 2021).

Методичне забезпечення тиражується в системі «Електронний кампус», на платформах дистанційного навчання, в депозитарії та в бібліотеці. Студенти мають вільний доступ до Інтернет-ресурсів через мережі WI-FI в навчальних корпусах та гуртожитках Університету.

НАУ має сучасну матеріально-технічну базу, яка включає 11 навчальних корпусів, власне видавництво «НАУ-принт», Центр харчування, Авіаційний медичний центр, Центр здоров'я, Науково-технічну бібліотеку з фондом понад 2,6 млн примірників. Навчальні аудиторії факультету мають бездротовий доступ до Інтернету, інтерактивну дошку та стаціонарне мультимедійне обладнання в 4 навчальних аудиторіях (Відомості про самооцінювання, 2021).

Лабораторні класи оснащені цифровим вимірювальним обладнанням фірми Rohde & Swarz, аналоговим обладнанням та комп'ютерами. Факультет має філію в ТОВ «НВО Телеоптика», де студенти мають можливість проводити лабораторні роботи, наукові дослідження та всі види практик. Матеріально-технічні ресурси, а також дидактичне та методичне забезпечення ОПП гарантують досягнення цілей і результатів навчання у відповідності до освітньої програми (Відомості про самооцінювання, 2021).

Обговорення результатів. На основі отриманих результатів, варто відзначити, що одним із ключових чинників, який може вплинути на якість академічної підготовки студентів, є кваліфікація викладачів. Зазначимо такі аспекти як: підхід університету до підбору працівників, наявність та ефективність системи заохочення за досягнення у роботі, можливість підвищення кваліфікаційного рівня на українському та світовому рівнях.

У подальшому це обумовлюватиме форми та методи, якими буде користуватися викладач. Враховуючи сучасну ситуацію в країні, яка призвела до кардинальної зміни освітнього процесу протягом останніх років, підготовка кваліфікованого молодого спеціаліста стала ще більш складною, і використання тільки класичних форм та методів недостатньо.

Відносно новим, але досить актуальним є чинник наявності можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії для студентів. У ситуації мобільності та прагнення до постійних змін, врахування індивідуальних можливостей та потреб кожного є першочерговим для університетів XXI століття.

Іншим важливим чинником є якість освітньої програми, що є фундаментом діяльності ЗВО. Сучасні умови вимагають від університетів постійного оновлення наповнення тем та модулів. Про високу ефективність освітнього процесу можна говорити в закладах, де ці питання є відкритими для обговорення студентами, випускниками, викладачами та потенційними працевластувачами.

Не менш важливим чинником є стан інфраструктури закладів освіти, включно з наявністю сучасного обладнання та лабораторій, які можуть допомогти студентам отримати практичні навички в електроніці. Це може бути особливо важливим для студентів, які хочуть працювати в цій галузі в майбутньому. Також важливим складником успішної академічної освіти є наявність можливості практичної реалізації знань. Це може допомогти студентам розвинути свої навички та збільшити мотивацію до навчання.

Усі ці чинники можуть взаємодіяти та впливати на академічну успішність майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні. Щоб забезпечити успіх студентів, важливо, щоб університети відповідно враховували ці чинники та створювали сприятливі умови для навчання й розвитку. Це сприятиме тому, щоб студенти були мотивовані та зосереджені на навчанні, виконували свої обов'язки та приділяли достатньо часу для вивчення матеріалу. Всі ці складники допоможуть студентам успішно вивчати предмет та готуватися до майбутньої кар'єри в галузі електроніки.

Висновки. Підсумовуючи вже вищезазначене, варто вказати, що перераховані чинники можуть взаємодіяти та впливати на академічну успішність майбутніх бакалаврів з електроніки в Україні. Щоб забезпечити успіх студентів, важливо, щоб університети відповідно враховували ці чинники та створювали сприятливі умови для навчання й розвитку. Також важливо, щоб студенти були мотивовані та зосереджені на навчанні, виконували свої обов'язки та приділяли достатньо часу для вивчення матеріалу. У подальшому доцільно звернути увагу на розробці плану дій на державному та

регіональному рівнях, практичних рекомендацій для закладів вищої освіти щодо удосконалення академічної освіти бакалаврів в Україні.

Література

Відомості про самооцінювання освітньої програми (Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку). URL: https://new.suitt.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/171_Elektronika OPP Elektronika ta kompiuterna diahnostyka avtomobiliv.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

Відомості про самооцінювання освітньої програми (Національний авіаційний університет). URL: http://kafelec.nau.edu.ua/Materialu/Self-assessment_Electronic_systems_171.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

Відомості про самооцінювання освітньої програми (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»). URL: <https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/files/elektronni-prylady.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

Листи підтримки освітньо-професійної програми «Електронні прилади та пристрої» першого (бакалавр) рівня вищої освіти за спеціальністю 171 – «Електроніка». URL: http://eds.kpi.ua/?page_id=7212#BakEPP (дата звернення: 15.05.2023).

Методичні рекомендації щодо вільного вибору студентами навчальних дисциплін. URL: https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/uchebniy%20process/polojennya/Vilyi_vybir_dustsyplin.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

Положення про організацію освітнього процесу в КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://kpi.ua/regulations> Листи підтримки освітньо-професійної програми «Електронні прилади та пристрої» першого (бакалавр) рівня вищої освіти за спеціальністю 171 – «Електроніка». URL: http://eds.kpi.ua/?page_id=7212#BakEPP (дата звернення: 15.05.2023).

Положення про організацію освітнього процесу в НАУ. URL: <http://surl.li/gqvm> (дата звернення: 15.05.2023).

Система дистанційного навчання та контролю знань. URL: <https://academy.osatrq.edu.ua/> (дата звернення: 15.05.2023).

Analysis of factors influencing the academic education of future bachelors in Electronics in Ukraine

Boiko Lidiia²

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv State Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine

---

The relevance of the chosen topic is determined by its importance in the context of the modern professional education system in Ukraine. This is influenced by contemporary trends: the need for highly qualified specialists, the improvement of the quality of educational services, and the implementation of innovations. Accordingly, the growing role of electronics in the modern world creates the need for highly qualified bachelors in Electronics. Analyzing the factors that affect the quality of academic education in this field will help identify key aspects that will contribute to the training of competent specialists. The purpose of the research is to investigate various factors that influence the quality and effectiveness of academic education for students pursuing a degree in "Electronics" in Ukraine. Considering the multifaceted manifestations, functional ambiguity of factors in the academic education of future bachelors in Electronics, their analysis required the use of a range of methods: search-oriented, analytical, comparative, systematization, documentation analysis, systemic, and synergetic. Within the framework of the research, three reports on the results of accreditation expertise of the bachelor's degree educational program in specialty 171 "Electronics" were selected from the State University of Intellectual Technologies and Communications, the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", and the National Aviation University. Based on the obtained results, it is worth noting that one of the key factors that can influence the quality of the academic training aimed at students is the qualification of teachers. The factor of the availability of the possibility of forming an individual educational trajectory for students is a relatively new but quite a relevant one. Another important factor is the quality of the educational program, which is the foundation for the activities

---

² PhD-student at the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv State Pedagogical University

at higher education institutions. The state of educational infrastructure, including the availability of modern equipment and laboratories that can help students acquire practical skills in Electronics, is no less important. It is appropriate to note that the listed factors can interact and influence the academic success of future bachelors in Electronics in Ukraine. To ensure students' success, it is essential that universities properly take these factors into account and create favorable conditions for learning and development.

Keywords: professional skills, educational program, teaching methods, assessment, educational environment, professional training.

References

Lysty pidtrymky osvitno-profesiinoi prohramy «Elektronni prylady ta prystroi» pershoho (bakalavr) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 171 – «Elektronika» [Letters of support for the educational and professional programme «Electronic Instruments and Devices» of the first (bachelor's) level of higher education in the speciality 171 – «Electronics»]. Retrieved from http://eds.kpi.ua/?page_id=7212#BakEPP [in Ukrainian].

Metodychni rekomendatsii shchodo vilnoho vyboru studentamy navchalnykh dystsyplin [Guidelines for free choice of academic disciplines by students]. Retrieved from https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/uchebniy%20process/polojennya/Vilyi_vybir_dustsyplin.pdf [in Ukrainian].

Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v KPI im. Ihoria Sikorskoho [Regulations on the organisation of the educational process in Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute]. URL: <https://kpi.ua/regulations> Lysty pidtrymky osvitno-profesiinoi prohramy «Elektronni prylady ta prystroi» pershoho (bakalavr) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 171 – «Elektronika» Retrieved from http://eds.kpi.ua/?page_id=7212#BakEPP [in Ukrainian].

Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v NAU [Regulations on the organisation of the educational process in NAU]. Retrieved from <http://surl.li/gqvm> (data zvernennia: 15.05.2023). [in Ukrainian].

Systema dystantsiinoho navchannia ta kontroliu znan [System of distance learning and knowledge control]. Retrieved from <https://academy.osatrq.edu.ua/> [in Ukrainian].

Vidomosti pro samootsiniuvannia osvitnoi prohramy (Derzhavnyi universytet intelektualnykh tekhnolohii i zviazku) [Information on self-assessment of the educational programme (State University of Intellectual Technologies and Communications)]. Retrieved from https://new.suitt.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/171_Elektronika OPP Elektronika ta kompiuterna diahnostyka avtomobiliv.pdf [in Ukrainian].

Vidomosti pro samootsiniuvannia osvitnoi prohramy (Natsionalnyi aviatsiinyi universytet) [Information on the self-assessment of the educational programme (National Aviation University)]. Retrieved from http://kafelec.nau.edu.ua/Materialu/Self-assessment_Electronic_systems_171.pdf [in Ukrainian].

Vidomosti pro samootsiniuvannia osvitnoi prohramy (Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho») [Information on self-evaluation of the educational programme (National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»)]. Retrieved from <https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/files/elektronni-prylady.pdf> [in Ukrainian].

Accepted: May 15, 2023

Continuing education of teachers as a condition for improving the quality of education in institutions of general secondary education

Yampol Yurii¹

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine.

E-mail: m1b14.yampol@kpnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1749-859X>

The article analyses the professional development of teachers in terms of practical significance. The model of managing the process of professional development of teachers in an educational organisation aimed at improving the management of the quality of education in general secondary education institutions is theoretically substantiated. The works and researches of domestic scientists in the field of development of teachers' professional competence are studied and their influence on the development and formation of quality management in educational institutions is analysed. It is established that the beginning of the process of a teacher's professional development can be called the moment of self-determination of an individual which is carried out twice: when entering a higher education institution or a college and at the time of its graduation when choosing a further place of work.

The theoretical aspects related to the management of teachers' professional development within general secondary education institutions are generalised. It is noted that the development of teachers in an educational organisation is a process of growth of the educational (general and professional) potential of a teacher's personality, organisationally provided by the system of the state and public institutions.

The study reveals and substantiates the state of professional development management of teaching staff, which is a process of purposeful implementation of a management strategy in an educational institution aimed at forming teachers' certain competencies.

The conceptual idea in the theory of development management of pedagogical staff at an educational institution is the creation of an internal organisational practice-oriented system of teacher in-service training, which implies that the basis of professional development should be an active subjective position of the teacher himself/herself, his/her intensive practice-oriented methodological (scientific and methodological) activity, and it should end with a certain result or product developed by the teacher in the process of in-service training.

Keywords: education quality management, professional development of teachers, education, teachers' professional competencies.

Introduction. Significant transformations in the field of education and upbringing, as well as within society in general, have contributed to a change in the structure of the educational process within general secondary education institutions and postgraduate education centres. The educational process is still aimed at acquiring knowledge and developing skills but at this stage of development of the modern world, the greatest preference is given to the development of creative potential and the formation of the personality of a future graduate.

School-leavers should have the ability to take responsibility for their actions, have a stable life position and appropriate value orientations, be social and able to interact in a team to solve any problems, have the ability to analyse their actions and gain positive experience, evaluate and perceive the world and society.

That is why it can be argued that the main activity of an educational organisation or an organisation of additional education today is the development of teachers' professional competence (Batechko & Lut, 2018). It is the teacher who plays a key role in the educational process, has the knowledge and skills to organise students' activities, is able to impart a certain set of knowledge to students, contribute to the formation of personality and moral values, as well as prepare a child for adulthood in the modern world.

The main task of an educational institution, as mentioned above, is to develop the professional competence of a teacher, which includes the formation of receptivity to innovative trends within the developing

---

¹ Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Educational Institution Management at the Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

educational environment, the ability to use modern technologies and thus to improve the educational process, the development of the creative potential of an individual, the ability to adapt in an ever-changing educational environment, to "keep up with the times" through the study and application of various pedagogical methods and programmes.

Formulation of the problem. The purpose of the article is to theoretically substantiate the model aimed at managing the process of teachers' professional development in an educational organisation to improve the management of the education quality in general secondary education institutions.

Research objectives. The research methods used in the work: the method of studying literary sources and documents, the method of observation, theoretical analysis and synthesis, the logical method, the comparative method, the method of predicting, social qualitative research methods.

Main part. At this stage of development of the modern society and the world as a whole, economic development, proliferation of mass media, progress in innovative technologies and equipment, expansion of opportunities for self-development, self-realisation and free choice of life position, the field of science, including education, is undergoing qualitative changes, radically changing, researching and implementing new programmes and methods, demonstrating positive dynamics.

The professional development of teachers is the main factor in improving the education process within educational organisations of various types. However, it should be noted that a huge role in the implementation of this process is not played so much by the teacher's personal responsibility for the implementation of professional development but by qualified management and proper organisation of professional competence development (Hinzburch & other, 2016).

The management of professional development of teaching staff should be considered as one of the most important aspects within the framework of pedagogical management, which is on a par with such disciplines as human resources management and quality control of education (Luniachek, 2015, p. 256).

It should be noted that the beginning of the process of a teacher's professional development can be called the moment of self-determination of an individual, which is carried out twice: when entering a higher education institution or a college and at the time of its graduation when choosing a further place of work (Hryhorash, 2004).

In almost every field of activity, an employee is required to constantly and systematically expand basic knowledge, improve work methods through self-education in accordance with the needs dictated by a professional activity (Tsybaliuk, 2008).

The implementation of self-education processes can be characterised as a subjective phenomenon, since they mostly depend on internal motivation and the desire for self-development within the chosen field. However, I would like to note that for the most systematic and complete self-realisation, an external support and a positive assessment of this process are necessary, which is the main goal in organising professional development management, which should be provided by the methodological department of an educational institution and the system of professional development of teaching staff.

Having analysed theoretical studies on the problems of professional development of teachers, we have identified several approaches to the study of this issue, in particular:

1. The personal and activity-based approach, the essence of which is to study and analyse the dynamics of professional growth of a teacher by studying the results of his/her activities.
2. The competence-based approach, drawing up a qualitative characterisation of the teacher's personality, studying his/her professional and personal characteristics.
3. The acmeological approach, studying the relationship and features of the interaction between an individual and professional growth of the teacher.
4. The systemic and comprehensive approach.

Based on the above information, it can be argued that all of the above approaches to the problem of professional development focus on the activity-based and personal aspects.

In the course of practical activities and during in-service training, didactic, organisational, communicative, perceptual, scientific, cognitive, and research abilities are formed, on the basis of which competencies related to the content of the subject being taught, the organisation and design of the educational process, its psychological and pedagogical support, and the teacher's self-development are formed (Nikolaenko, 2006).

The management of a certain process in an educational institution is a complex and purposeful process of influencing the object to achieve specific, predictable results in accordance with the goals.

In practice, the school is a prerequisite for the formation of professional competence and stimulation of its development. In particular, the implementation of such activities as practical pedagogical activities (analysis, implementation and preparation of the pedagogical process); system of intra-school quality management (certification of pedagogical staff, intra-school control); scientific and methodological activities; methodological activities; innovative and experimental activities (Standard and Recommendations, 2005).

The problem of managing the professional development of teachers is considered as one of the main ones in psychological and pedagogical research, since the formation of a professionally competent teacher, a teacher-researcher who is able to improve the educational process, direct it to solving problems of personal development and formation of students and the teacher himself/herself is an urgent problem (Polishchuk, 2019).

Based on the theoretical and practical research studied in this paper, it can be argued that the professional development of the teaching staff of an educational institution and each individual teacher, in particular, is carried out in two ways: self-study, purposeful self-education of teachers and qualified, well-organised, systematic and personalised work of the methodological department. Based on this, the methodological activities carried out within an educational institution consist of a set of programmes and activities aimed at improving the professional competencies of a teacher, taking into account his or her individual preferences, qualifications and work experience.

The professional development of an employee while working in a particular position can be considered as having taken place only if he or she is fully satisfied with his or her own work, since otherwise the employee cannot fully meet the requirements set by an organisation.

Thus, the management of the professional development of teaching staff is a process of purposeful implementation of a management strategy in an educational institution aimed at forming teachers' certain competencies (Finikova & Tereshchuka, 2018; Yampol & et al., 2023).

The main goal of the development of teaching staff in the professional sphere from the viewpoint of the interests of an educational institution is to increase the effectiveness of the results related to the use of each teacher's capabilities by implementing the goals set by the school, increasing the level of professionalism of the team (Yampol & et al., 2023).

The management of pedagogical staff development in the professional sphere involves some stages, among which the below given ones can be distinguished:

1. Attracting, recruiting, selecting, and hiring teaching staff.
2. Questionnaire survey of new (including young professionals) to familiarise all employees, as well as to assess a social and psychological climate, to develop proposals aimed at optimising the organisational culture.
3. Attestation of teaching staff every five years to determine the degree of compliance with personal characteristics and competencies of teachers, intensity of workload and work performed, creation of a training plan for teaching staff in priority areas of professional development.
4. Inclusion of certain teachers in the personnel reserve for different types of activities and time.
5. Psychological diagnostics to characterise teachers' personality traits.
6. Planning of personalised professional development of teachers within the framework of the model of in-service training aimed at teaching staff developed in an educational institution.
7. Organisation of the training aimed at pedagogical staff in accordance with the developed personalised programmes.

The management of teachers' professional development for an educational institution involves coordinating the achievement by each teacher of the relevant requirements set by the school regarding the achievement levels of professional competencies and personal characteristics (Yampol, Polishchuk, 2023).

Considering the peculiarities of managing the development of teaching staff in an educational institution, it should be noted that this process traditionally has certain specific methods that are inherent only in the educational system: periodic refresher courses, a mentoring system, involvement of teachers in the activities of professional methodological associations, and the formation of a personnel reserve for managerial positions (Finikova & Tereshchuka, 2018).

A specific method of development for teachers is group or individual work with a psychology specialist aimed at working through emerging professional difficulties.

One of the most important methods of managing the development of teaching staff in an educational institution is in-service training, which plays a unifying role in achieving the school's main strategic goals.

Training is a process in which new professional skills and knowledge are directly transferred to employees of an organisation to fill the "gap" (lack) between the existing or forgotten skills and knowledge of an employee and those that he or she should have in accordance with the requirements of the intended work in the near future (Vashchenko, 2001).

The conceptual idea in the theory of the development management of pedagogical staff within an educational institution is the creation of an internal organisational practice-oriented system of teachers' professional development, which implies that the basis for professional development should be an active subjective position of the teacher, his/her intensive practice-oriented methodological (scientific and methodological) activity, and it should end with a certain result or product developed by the teacher in the process of in-service training.

At the same time, this product should also be evaluated from the perspective of the knowledge gained by the teacher, the competencies formed, and their implementation in a particular pedagogical situation. This approach involves accompanying the teacher in practice and tracking the effectiveness of the implementation of this product in real educational practice (Lokshyna, 2017).

The task of managing the development of teaching staff of an educational institution is to turn the practice of meeting the needs of a teacher in the educational sphere into a resource of a single methodological school space. The results of work with staff depend on how well the priorities are set, and how well the educational order is developed and implemented (Kremen, 2007).

We can say that the educational order can also be considered as the basis for a personalised program of teacher's activities aimed at improving professional competence (Kuchynska, 2018, p. 140).

New state and social requirements for teacher professionalism reflect the portrait of the teacher in the future. The today's teacher is a teacher-technologist: an organiser, a manager, a navigator, a tutor, a moderator, an expert, a consultant, and only then – an informant. All these functions should be combined with personal qualities, and the main thing is the willingness to continuously develop in the professional field (Zaskalieta, 2019).

Currently, educational institutions have sufficient potential to provide teaching staff with the opportunity to choose and build their professional path; the ability to influence all elements, technologies and content of education; the ability to acquire modern competencies that are adequate to the tasks of developing the Ukrainian education in an innovative way.

Conclusions. As part of the analysis of the scientific and theoretical literature presented in the article, the theoretical aspects of the management of teachers' professional development within general secondary education institutions were studied. The professional development of teachers in an educational organisation is a process of growth of the educational (general and professional) potential of a teacher's personality, which is organisationally provided by the system of the state and public institutions.

The management of the professional development of teaching staff should be considered as one of the most important aspects within the framework of pedagogical management. The management of the professional development of teaching staff is a process of purposeful implementation of a management strategy in an educational institution aimed at forming teachers' certain competencies. Based on the theoretical and practical studies analysed in this paper, it can be argued that the professional development of teaching staff of an educational institution and each individual teacher in particular is carried out in two ways: self-study and purposeful self-education of teachers as well as qualified, well-organised, systematic and personalised work of the methodological department.

Having studied the works of domestic scholars, we can conclude that the management of teachers' professional competence should be based on the aspects as follows:

1. The specifics of their professional activity, the essential features of which are practice-oriented, individual and creative orientation.
2. Personal and professional features of their activities.
3. Adequacy of programme and methodological support for the development of teachers' professional competence, goals and content of in-service training.

References

Batechko, N., & Lut, M. (2018). Systema menedzhmentu yakosti vyshchoi osvity: metodolohichniy aspekt. [Quality management system of higher education: methodological aspect] *Osvitohiia – Education*, (7), pp. 145–151. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.145151> [in Ukrainian].

Hinzburh, M.D., Kovalenko, S.Ye., & Kliun, A.M. (2016). *Standarty na systemy keruvannia: mizhnarodnyi ta yevropeyskyi dosvid i yoho zaprovadzhennia v Ukraini. Standartyzatsiia. Sertyfikatsiia. Yakist [Standards for management systems: international and European experience and its implementation in Ukraine. Standardization. Certification. Quality]*. Vols 1, pp. 7-16 [in Ukrainian].

Hryhorash, V.V. (2004). *Upravlinnia navchalnym zakladom [Management of an educational institution]* Kharkiv: Ranok. Ch. 1. [in Ukrainian].

Kremen, V.H. (2007). Yakisna osvita v konteksti zahalnotsyvilizatsiinykh zmin [Quality education in the context of general civilizational changes]. *Pedahohika i psykhohiia – Pedagogy and psychology*. Vols. 212 (55), pp. 17-37 [in Ukrainian].

Kuchynska, I.O. (2018). Profesiina kompetentnist naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka zakladu vyshchoi osvity: kliuchovi oriientry, zavdannia y rezultaty [Professional competence of a scientific and pedagogical worker of a higher education institution: key guidelines, tasks and results]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Zbirnyk naukovykh prats – Pedagogical Science: theory and practice*. Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka; Instytut pedahohiky NANP Ukrainy. Ed. Labunets V.M. Vols. 24 (1-2018). Ch.1. Kamianets-Podilskyi, pp. 151 [in Ukrainian].

Lokshyna, O. (2017). Yevropeizatsiia osvity v Ukraini [Europeanization of Education in Ukraine. Empirical research for reforming education in Ukraine]. *Empyrychni doslidzhennia dlia reformuvannia osvity v Ukraini: Zbirnyk materialiv I Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii Ukrainської asotsiatsii doslidnykiv osvity*. Kyiv – Drohobych: Trek-LTD. S. 98–101 [in Ukrainian].

Luniachek, V.E. (2015). *Pedahohichniy menedzhment [Pedagogical management]*. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr» [in Ukrainian].

Nikolaienko, S. (2006). Yakist vyshchoi osvity v Ukraini: pohliad u maibutnie [Quality of higher education in Ukraine: a look into the future]. *Vyshcha shkola – Higher Education*. Vols 2, pp. 3-22 [in Ukrainian].

Polishchuk, S.V. (2019). Innovatsiyniy rozvytok vitchyznianoї osvitnoi systemy v umovakh nezalezhnosti i demokratyzatsii suspilstva [Innovative development of the national educational system in the conditions of independence and democratization of society]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical education: theory and practice* (27), pp. 82-87 [in Ukrainian].

Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area]. URL: https://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf [in Ukrainian].

Skorobreshchuk, H. (2014). *Yakist osvity u konteksti suchasnykh transformatsii vyshchoi osvity [Quality of education in the context of modern transformations of higher education]*. Kyiv [in Ukrainian].

Tsybaliuk, I.M. (2008). *Psykhohihiia upravlinnia [Psychology of management]*. Kyiv: VD “Profesional” [in Ukrainian].

Vashchenko, A. (2001). Innoavtsiini protsesy v systemi zahalnoi serednoi osvity: osoblyvosti upravlinnia [Innovation processes in the system of general secondary education: features of management]. *Osvita i upravlinnia – Education and management*. № 4. pp. 59-68 [in Ukrainian].

Vprovadzhennia lokalnykh system upravlinnia yakistiu v ukrainskykh universytetakh: Analitychnyi zvit (2018). [Implementation of local quality management systems in Ukrainian universities: Analytical report]. Za zah. red. T.V. Finikova, V.I. Tereshchuka. Kyiv: Takson [in Ukrainian].

Yampol, Yu.V., Koseniuk, H.V., Zhukova, H.V., & Bulhakova, T.M. (2023). Rozvytok komunikatsiinoho prostoru zakladu osvity: svitovy dosvid rozvytku profesiinoho spilkuvannia v umovakh tsyfrovizatsii osvitnoho protsesu [Development of the communication space of the educational institution: world experience in the development of professional communication in the conditions of digitalization of the educational process]. *Akademichni vizii – Academic visions*. (18). DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7808348> [in Ukrainian].

Yampol, Yu.V., & Polishchuk, S.V. (2023). *Umovy realizatsii naukovo-metodychnoho suprovodu profesiino-metodychnoho rozvytku pedahohiv zakladu zahalnoi serednoi osvity [Conditions for the implementation of scientific and methodological support for the professional and methodological development of teachers of general secondary education]*. Publishing House “Baltija Publishing”, pp. 133-137. DOI: <https://doi.org/10.30525/9978-9934-26-259-3-32> [in Ukrainian].

Zaskalieta, S. (2019). Tendentsii profesiinoy pidhotovky fakhivtsiv u krainakh yevropeiskoho prostoru: zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Trends in professional training of specialists in the countries of the European space: ensuring the quality of higher education]. *Osvitohihiia – Education*, (8). 111-116. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.111116> [in Ukrainian].

Безперервна освіта педагогічних працівників як умова підвищення якості освіти у закладах загальної середньої освіти

Ямполь Юрій²

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна*

У статті здійснено аналіз педагогічного розвитку як умова підвищення якості освіти закладів освіти. Теоретично обґрунтовано модель управління процесом професійного розвитку педагогів в освітній організації для покращення менеджменту якості освіти в закладах загальної середньої освіти. Вивчено роботи та дослідження вітчизняних учених у галузі розвитку професійної

---

² аспірант кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

компетентності педагогів та проаналізовано їхній вплив на розвиток та становлення менеджменту якості освіти в закладах освіти. Встановлено, що початком процесу професійного розвитку педагога можна назвати момент самовизначення особистості, що здійснюється двічі: під час вступу до закладу вищої освіти або коледжу та під час його закінчення при виборі подальшого місця роботи.

Узагальнено теоретичні аспекти менеджменту професійного розвитку педагогів закладів загальної середньої освіти. Зазначено, що розвиток педагогів в освітній організації – процес зростання освітнього (загального та професійного) потенціалу особистості педагога, організаційно забезпечений системою державних та громадських інститутів.

У дослідженні розкрито та обґрунтовано стан управління професійним розвитком педагогічного персоналу, який є процесом цілеспрямованої реалізації в освітній установі стратегії менеджменту, спрямованої на те, щоб сформувати певні компетенції педагогів.

З'ясовано, що концептуальною ідеєю теорії менеджменту розвитку педагогічного персоналу освітньої установи є створення внутрішньої організаційної практико-орієнтованої системи підвищення кваліфікації педагогів, що передбачає те, що основою професійного розвитку має бути активна суб'єктна позиція самого педагога, його інтенсивна практико-орієнтована методична (науково-методична) діяльність, а завершуватися вона має певним результатом чи продуктом, розробленим педагогом у процесі внутрішньошкільного підвищення кваліфікації.

Ключові слова: менеджмент якості освіти, професійний розвиток педагогів, освіта, професійні компетентності педагогів.

Accepted: June 11, 2023

Самостійна робота у вимірі дистанційної освіти: дослідження думки студентів університету

Рудіна Марина Володимирівна¹

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

E-mail: maryna.rudina@npp.nau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7338-6475>

Scopus ID [57219146010](https://orcid.org/0000-0001-7338-6475)

Представлено результати дослідження думки студентів університету про самостійну роботу у вимірі дистанційної освіти за воєнного стану в країні. В основу покладено розроблену анкету, запитання якої призначені виявити думку та ставлення студентів до самостійної роботи як індивідуальної дослідницької форми освітньої діяльності. Підґрунтям дослідження та розроблення запитань анкети є науково-педагогічні засади щодо поняття «самостійна робота». З'ясовано, що означена дефініція розуміється більшістю науковців як пізнавальна діяльність, спрямована на самоосвіту й досягнення особистісно значущих цілей, ґрунтується на самостійності як властивості особистості, сприяє формуванню навичок самоосвіти. Натомість сучасні студенти не завжди інтерпретують самостійну роботу як індивідуальну дослідницьку освітню діяльність. Анкета зосередила увагу опитуваних на актуальності самостійної роботи, акцентувала важливість цього складника в дистанційному навчанні, спонукала студентів до аналізу власних переваг і вибору вагомих для особистої мотивації якостей. Анкетування, крім дослідницької, забезпечило освітню й виховну мету в аспекті розуміння потреби в самостійній роботі як особистій ціннісній діяльності студента. Для аналізу результатів застосовано умовні рівні: вибори високого рівня показують розуміння актуальності та вагомості пропонованих видів самостійної роботи; вибори середнього рівня – визначають перспективу посилення мотивації до самостійної роботи; вибори низького рівня актуалізують потребу розвитку у студентів мотивації до самостійної роботи, формування потреби індивідуальної самостійної роботи.

Аналіз результатів анкетування підтвердив прогнозовану тенденцію: студенти, поверхнево розуміючи суть і важливість самостійної роботи, не замислювалися над цим аспектом стосовно себе. Отже, аналіз думки студентів виявив потребу оновлення методик дистанційного навчання для стимулювання мотивації студентів до самостійної роботи як актуальної форми набуття професійних компетентностей у системі вищої освіти.

Ключові слова: самостійна робота; вища освіта; студенти; дистанційне навчання; мотивація; анкетування.

Вступ. Дистанційна форма навчання набула ознак особливого освітнього простору, що відображає зміну людського мислення, презентує множинність і неоднорідність життєвих реалій, формує просторовий образ компетентностей, позначених актуальністю для будь-якої діяльності сучасної людини. Відповідно до теорії відносності, простір і час об'єднані в просторово-часове різноманіття, отже, освітній простір і зумовлений часом, і відповідає його особливостям. Оскільки простір характеризується взаємодією складників, протяжністю, структурованістю, то й простір дистанційної освіти в університеті позначений трансформацією освітніх реалій, зокрема самостійної роботи студентів.

Актуальність дослідження проблеми самостійної роботи як виду освітньої діяльності у вимірі дистанційної освіти в закладі вищої освіти (ЗВО) посилює он-лайн спілкування зі студентами. Навчальні заняття періодично завершуються запитанням: «Що опрацьовувати самостійно?» чи «Це завдання для самостійної роботи?». Іншими словами, сполуку «самостійна робота» студенти асоціюють з будь-яким видом навчальної роботи. Вони наполегливо й, на їхню думку, переконливо, аргументують, що за

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету

дистанційного навчання останні п'ять років – пандемія, воєнний стан – кожний із них навчається сам, а весь освітній процес – це самостійна робота. Пропозиція пояснити зміст поняття «самостійна робота» виявила розмаїття студентських думок, які узагальнено відтворює фраза: «все те, що я роблю сам у процесі навчання». Проте в освітньому просторі ЗВО самостійна робота – вагомий складник освітньої програми за фахом.

Отже, традиційне розуміння такого виду освітньої діяльності, як самостійна робота, ґрунтоване на поглядах науковців ХХ – початку ХХІ ст., потребує оновлення як стосовно суті, так і технологій та засобів мотивації студентів до потреби в самостійній роботі як індивідуальній дослідницькій формі набуття професійних компетентностей у системі вищої освіти.

Мета та завдання дослідження спрямовані на з'ясування й аналіз думки студентів університету про самостійну роботу як вид освітньої діяльності у вимірі дистанційної освіти.

Матеріали й методи дослідження. Реалії життя вплинули і на державні аспекти забезпечення освітнього простору України, і на організацію освітнього процесу власне в університетах. Провідними, що визначають перебіг навчання у ЗВО, на нашу думку, є такі: по-перше, уведений 24.02.2022 р. воєнний стан, який унеможливило очне навчання здобувачів освіти; по-друге, дистанційне навчання, що є доступною і безпечною формою освіти. Держава, відповідно до Закону України «Про освіту», «забезпечує й гарантує здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану ... були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду, організацію освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників» (Про освіту, 2022).

Воєнний стан як явище – за межами педагогіки, ми аналізуємо реалії дистанційної освіти, зокрема, самостійну роботу як вид освітньої діяльності. Виходимо з того, що дистанційне навчання як освітня категорія і процес за воєнного стану має специфічні особливості, дослідження яких широко представлено в наукових публікаціях. До формування змісту поняття «дистанційне навчання» долучилися відомі українські й зарубіжні вчені. Слушною є теза Charlotte Nirmalani Gunawardena – Regents' Professor, University of New Mexico, USA – про те, що дистанційне навчання відбувається індивідуально на основі самостійного дослідження проблеми (Charlotte Nirmalani Gunawardena, 2016). Зміст поняття «дистанційне навчання» ґрунтується й на «Положенні про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» 2020 р.: «дистанційне навчання – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх здебільшого опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» (Положення, 2020). Важливий нюанс є в документі 2013 року: дистанційне навчання передбачає таку організацію освітнього процесу, коли «студент навчається самостійно за розробленою викладачем програмою і віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог із ним за допомогою засобів телекомунікації» (Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, 2013).

Зазначене орієнтує викладачів ЗВО на організацію повноцінного освітнього процесу, посилює актуальність проблеми, що досліджується в робочих навчальних програмах університету на самостійну роботу студентів відведено значну кількість годин. Наприклад, у Національному авіаційному університеті (м. Київ) у Робочій програмі навчальної дисципліни «Методика викладання іноземних мов» (1 навчальний модуль) самостійна робота студентів запланована для денної форми навчання в кількості 66 годин, для заочної – 108 годин. Робоча програма навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» (10 навчальних модулів) передбачає на самостійну роботу студентів за денною формою навчання 365 годин, за заочною – 631 годину. Відповідно до обох програм, самостійна робота студентів планується за кожною з тем модуля; спрямована на опрацювання основної й додаткової літератури, її критичний аналіз; систематизацію, конспектування, складання планів, тез за навчальними темами; виконання домашнього завдання відповідно до методичних рекомендацій для закріплення та поглиблення теоретичних знань і практичних умінь. Інформація доступна на сайті університету, прокоментована й конкретизована в методичних рекомендаціях (Рудіна, 2020), проте нерозуміння студентами суті й ролі самостійної роботи як виду освітньої діяльності, як індивідуальної дослідницької форми набуття широких, зокрема й професійних, компетентностей у системі вищої освіти залишається очевидним.

Для дослідження думки студентів університету про самостійну роботу в системі дистанційної освіти за воєнного стану в країні та виявлення тенденцій стосовно цього виду освітньої діяльності, було розроблено анкету, аналіз результатів якої, на нашу думку, може бути підґрунтям змін у методах і методиках навчальної роботи зі студентами, сприятиме мотивації студентів до ефективної самостійної роботи. Студентам 3-4 курсу, які навчаються за Освітньо-професійною програмою «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» і опановують навчальні дисципліни «Практичний

курс англійської мови» та «Методика викладання іноземних мов» було запропоновано взяти участь в анкетуванні дистанційно. Анкету було розіслано із проханням повернути заповнений файл протягом доби, оскільки її зміст не передбачає тривалих роздумів, містить варіанти відповідей.

Укладаючи анкету, прагнули акцентувати на розумінні студентами актуальності індивідуальної самостійної роботи, мотивувати їх до формування особистої потреби в означеному складнику навчання, показати роль навичок самостійної роботи в успішній майбутній професійній діяльності, тобто анкетування, крім дослідницької, несло освітню і виховну мету в аспекті: самостійна робота – особиста ціннісна орієнтація діяльності студента в освітньому просторі ЗВО.

Підготовці дослідження, розробленню й відбору запитань анкети передував аналіз науково-педагогічної думки щодо зазначеної дефініції, було сформовано висновок: глибоко й усебічно представлене в науковій літературі поняття «самостійна робота» (в аспекті змісту) періодично трансформувалося відповідно до освітніх змін у державі в конкретний соціокультурний період. Для ілюстрації висновку наводимо кілька, на нашу думку, вагомих визначень. Так, в Українському педагогічному словнику 1997 р. йдеться про самоосвіту, самостійну навчальну роботу, самостійність: «самоосвіта – освіта, яка набувається в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному освітньому закладі; самостійна навчальна робота учнів – різноманітні види індивідуальної і колективної освітньої діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або дома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі; самостійність – одна із властивостей особистості ... ставлення особистості до процесу діяльності...» (Гончаренко, 1997: 296-297). Через десятиліття в Енциклопедії освіти зазначалося, що «самостійна пізнавальна діяльність людини спрямована на досягнення певних особистісно-значущих освітніх цілей; задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності...» (Енциклопедія освіти, 2008: 796). Ще через десять років учена О. Соколовська вказує, що самостійна робота не лише допомагає студенту успішно оволодіти програмним матеріалом, набути навичок і вмій професійної діяльності, а й виробляє потребу до постійної роботи над собою, сприяє розширенню світогляду, постійній самоосвіті через Інтернет (Соколовська, 2020: 282-287). Вчені (Н. Борисенко, І. Гриценко, В. Денисенко, Н. Сидоренко) розглядають «самоосвітню діяльність», вважаючи, що «самоосвітня компетентність майбутніх учителів буде інтенсивно формуватися за наявності у студентів розвиненої мотивації до професійного вдосконалення та за допомогою належної організації фахової підготовки ...» і додають, що важливою є «сукупність самоосвітніх умінь» (Борисенко, Гриценко та ін., 2020). Чимало робіт присвячено іншим аспектам самостійної роботи: самостійна робота студентів при вивченні іноземної мови (А. Гордєєва); самостійна робота студентів як основа формування компетенції в умовах багаторівневої підготовки (В. Микольченко, О. Почужевський, Ю. Почужевська); управління самостійною роботою студентів у процесі професійної підготовки (О. Сушко, О. Колодій), проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України (В. Прибилова). Висновки науковців почасти зводяться до слів німецького філософа А. Дістервега: розвиток і освіта не можуть бути дані або повідомлені, людина має досягти їх власною діяльністю.

Ґрунтуючись на досліджених наукових матеріалах, актуальними у вимірі дистанційної освіти ми визначили тези: самостійна робота є пізнавальною діяльністю; спрямовується на самоосвіту й досягнення особистісно-значущих цілей; ґрунтується на самостійності як властивості особистості; сприяє формуванню навичок самоосвіти (зокрема, через Інтернет), є індивідуальною дослідницькою освітньою діяльністю, що і врахували при розробленні анкети.

Укладаючи анкету, ґрунтувалися також на тому, що: по-перше, поняття «самостійна робота» періодично трансформувалося відповідно до освітніх змін, отже, важливо показати студентам його оновлений зміст у вимірі сьогодення; по-друге, сутність самостійної роботи традиційно розкривалася через зміст інших понять (самоосвіта, самостійність, самостійна діяльність), чим і пояснюється нерозуміння змісту цієї форми освітньої діяльності сучасними студентами як індивідуальної; по-третє, якщо результатом самостійної роботи визнається самоосвітня компетентність, то пріоритетне місце в цьому процесі відводиться особистісній мотивації до такого виду освітньої діяльності, що важливо акцентувати студентів, спонукати їх до усвідомлення провідної ролі індивідуальної самостійної роботи в процесі набуття у ЗВО особистісно-значимих компетентностей і професійного самовдосконалення в майбутньому.

Вважаємо, що самостійна робота як освітнє явище зумовлює інтеграцію трьох складників: особиста мотивація, індивідуальна самоосвітня діяльність, особистісно-значимі компетентності як результат. На цих засадах і сформовано анкету із 7 запитань: чотири мали лише варіант відповіді «так – ні – не замислювався»; два мали по п'ять варіантів вибору для виявлення значимості від 5 балів до 0; одне запитання передбачало лише одну відповідь-вибір.

Результати дослідження. Студенти виявили активність і зацікавленість анкетуванням: із трьох навчальних груп надіслали заповнені анкети 83,5 %.

Кожне із запитань анкети було сформульовано так, щоб відповідаючи, студенти одночасно отримували додаткову актуальну інформацію. До запитання «Яке місце в освітньому процесі Ви відводите власній самостійній роботі» пропонувалися на вибір п'ять варіантів відповіді. Результати такі: вважаю самостійну освітню роботу провідною – 50,1 %; вважаю самостійну освітню роботу важливою, проте не надаю їй переваги в системі інших навчальних занять – 39,1 %; не замислювався над цією проблемою – 8,6 %; думаю, що самостійна освітня робота сьогодні неактуальна – 0 %; не розумію призначення самостійної освітньої роботи в університеті – 2,1 %. Отже, близько 11 % студентів виявили слабку мотивацію до самостійної роботи, а основна частина – 89,2 % – висловилися за її важливість. Припускаємо, що отримані відповіді є певною декларацією бажаного ставлення опитаних до самостійної роботи, але й засвідчують на актуальність дослідження саме думки студентів у цьому аспекті.

Наступне запитання «Чи підтримуєте Ви тезу: самостійна освітня робота сприяє закріпленню та поглибленню теоретичних знань і практичних умінь» містить приховане спонукання студентів до аналізу власного ставлення до цієї форми освітньої діяльності. У результаті: 72,8 % анкетованих обрали «так», 8,7 % обрали «ні», а 13 % не замислювалися над цією проблемою, тобто понад 21 % студентів не розуміють можливостей і призначення самостійної роботи.

Для ілюстрації важливості самостійної роботи було запропоновано запитання «Як Ви вважаєте, чи формуються soft skills при самостійній освітній роботі». Зазначені навички, як кажуть, на часі, про них ідеться в молодіжних публікаціях, вимогах роботодавців, анонсах престижних професій. Результати такі: 60,9 % обрали «так», 15,3 % відповіли «ні», не замислювалися над цією проблемою 23,7 % опитаних студентів, тобто 39 % не пов'язують формування soft skills із самостійною освітньою роботою чи, можливо, вони про них і не знають. Потреба оновлення навчального змісту лекційних і практичних занять, завдань самостійної роботи студентів чітко визначилася.

Відповіді на запитання, що потребували ранжування, умовно розподілено на три рівні: високий (5-4 бали), середній (3-2 бали), низький (1-0 балів). Вибори високого рівня вказують на розуміння студентами актуальності й вагомості зазначених видів самостійної роботи; вибори середнього рівня вказують на перспективу індивідуальної роботи зі студентами в аспекті посилення мотивації та інтересу до самостійної роботи як такої; вибори низького рівня актуалізують потребу роз'яснювальної роботи щодо особистісної мотивації студентів до самостійної роботи, формування в них потреби в самостійній роботі в цілому.

Запитання «Якому виду освітньої діяльності надаєте перевагу в процесі самостійної роботи?» супроводжували п'ять варіантів відповідей, особисту значимість яких слід було показати методом ранжування, оцінивши від 5 балів до 0 балів. Результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вибори студентів за запитанням: «Якому виду освітньої діяльності надаєте перевагу в процесі самостійної роботи?» (%)

Варіант відповіді	Бали, рівні					
	5	4	3	2	1	0
читанню оригінальних художніх творів англійською мовою	36	19,6	25,2	9,7	5,3	4,1
вивченню наукової літератури англійською мовою за фахом	12,5	6,2	21,9	28,1	28,1	3,1
он-лайн спілкуванню з представниками англійської мовної спільноти як у межах освітніх потреб, так і розважально-пізнавальних	57,5	30	10	2,5	0	0
участі в дистанційних англійських освітніх проєктах	10	26,6	10	30	23,3	0
удосконаленню власної іншомовної компетентності в спеціальних он-лайн програмах	37,9	17,2	20,6	17,2	6,9	0

З таблиці видно, що 87,5 % опитаних віддали перевагу «он-лайн спілкуванню з представниками англійської мовної спільноти як у межах освітніх потреб, так і розважально-пізнавальних» – високий рівень, вибори низького рівня відсутні. Вибір «читання оригінальних художніх творів англійською мовою» та «вдосконалення власної іншомовної компетентності у спеціальних он-лайн програмах» на високому рівні однаковий – 55,6 % та 55,1 % відповідно. Наявні вибори низького рівня: 9,4 % не розуміють важливості «читання оригінальних художніх творів англійською мовою»; 6,9 % не надають значення «вдосконаленню власної іншомовної компетентності в спеціальних он-лайн програмах». Припускаємо, що студенти мало обізнані зі спеціальними он-лайн програмами англійською мовою, тому не надали переваги цій позиції, проте про важливість читання художніх творів англійською мовою вони знають, отже, виявлено слабку особисту мотивацію до цього виду самостійної роботи. Стосовно участі в

дистанційних англomовних освітніх проєктах на високому рівні здійснено 36,6 % виборів, на середньому – 40 %, на низькому – 23,3 %. Вважаємо, що приблизно однакові відсотки вказують і на слабку обізнаність студентів із можливістю формувати компетентності в цій формі самостійної роботи, і на несформовану потребу розширення власної освітньої діяльності. Тривожними є результати щодо вивчення наукової літератури англійською мовою за фахом: високий рівень – 18,7 %; низький – 31,2 %. Коректний показник середнього рівня – 50 % – не втішає, адже, виходить, що третина студентів не мають потреби в цій важливій освітній діяльності, спрямованій на формування професійної компетентності. Отже, при укладанні освітніх програм маємо посилити змістовний складник, мотивувати студентів до такої самостійної роботи через спеціальні практичні завдання. Зазначимо, що попередні запитання анкети носили для студентів ознайомлювально-мотиваційний характер із проблемою, наступні три – не лише передбачали виявлення думки студентів стосовно самостійної роботи, але й містили приховане спонукання до аналізу власного ставлення до самостійної роботи як індивідуальної дослідницької освітньої діяльності. Результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Вибори студентів за запитанням: «Які особистісні якості сприяють результативній самостійній роботі найбільш ефективно?» (%)

Бали	5	4	3	2	1	0
	високий		середній		низький	
<i>Варіант відповіді</i>						
активність	8,3	11,1	16,7	27,8	25	11,1
організованість	40	37,5	15	7,5	0	0
відповідальність	48,7	8,2	21,1	8,2	13,7	0
допитливість	12,1	21,2	27,3	30,3	9,1	0
умотивованість	57,5	25	10	5	2,5	0

В основу аналізу результатів цієї таблиці також покладено розподіл за рівнями. Зрозуміло, що завдання ранжувати вагомими особистісними якостями було дещо провокаційним, але вважали, що: 1) «організованість» і «відповідальність» у період школярства і студентства сприймаються переважно як бажані й привабливі суголосно думці значимих дорослих (батьків, педагогів); 2) «активність» і «допитливість» схвалюють не всі: у «антипедагогічній» інтерпретації вони часто визнаються такими, що заважають навчанню; 3) «умотивованість» – особистісна якість, з'явившись у підлітковому віці, вона стає характеристикою дорослої людини, тому в дослідженні їй надано вагомого значення. Результат щодо «умотивованості» оптимістичний – 82,5 % розуміють на високому рівні, що ця якість сприяє результативній самостійній роботі найефективніше, 15 % – середній рівень, лише 2,5 % – низький. Отже, перспективним є впровадження такого змісту навчальних занять у всіх складниках дистанційного навчання, що розвиває особисту мотивацію студентів до самостійної роботи. Оскільки внутрішня мотивація є джерелом активності особистості, то результат з «активності» 36,1 % низького рівня, є тривожним. На умовленість впливають одночасно два чинники: особистісний і ситуаційний, тож важливо в перебігу дистанційного навчання, як освітньої ситуації, сприяти, щоб самостійна робота набула для студентів особистісно значимого сенсу. Результати позицій «організованість», «відповідальність», «допитливість» не коментуємо, вони виконували в анкеті, за нашим задумом, роль гла.

Завдання посилення уваги студентів до взаємозумовленості самостійної роботи, особистісного саморозвитку, розширення й оновлення знань для професійної діяльності покладено на останні два запитання анкети: 1. Чи сприяє самостійна освітня робота формуванню (на перспективу) особистісної потреби саморозвитку? 2. Чи поділяєте Ви думку, що потреба розширення й оновлення знань для професійної діяльності є результатом самостійної роботи студента під час навчання в університеті? На перше запитання відповідь «так» обрали 77,8 %, на друге – 57,8 %. Варіанти відповіді «ні» і «не замислювався над цією проблемою» об'єднали за актуальністю потреби зміни ціннісного ставлення студентів до самостійної роботи як індивідуальної дослідницької освітньої діяльності: не розуміють зв'язку саморозвитку й самостійної роботи 22,2 % опитаних, не пов'язують цю форму навчання в університеті з розширенням та оновленням знань для професійної діяльності 42,2 %, які були задіяні в анкетуванні студентів.

Аналіз результатів анкети дає підстави виявити провідну тенденцію: студенти не стільки не розуміють ролі самостійної роботи, скільки не замислювалися над її призначенням стосовно себе в індивідуальному аспекті. Значний відсоток виборів низького рівня, на перший погляд, тривожить, проте ми вбачаємо в цьому перспективу: оновити методики он-лайн навчання так, щоб зміст лекцій чи практичних занять був сучасним, розвивав мотивацію студентів до самостійної роботи як важливої

індивідуальної форми набуття професійних компетентностей у системі дистанційної вищої освіти, стимулював потребу студентів у власній дослідницькій самоосвітній діяльності.

Обговорення результатів. Інтерес науковців до проблеми самостійної роботи студентів за умов дистанційного навчання високий. Отримані нами в перебігу дослідження результати лежать у площині висновків інших науковців. Так, В. Гладиков уважає самостійну роботу студентів формою організації індивідуального вивчення навчального матеріалу в аудиторний і позааудиторний час, а її метою – сприяння формуванню самостійності як особистісної риси... молоді людини, суть якої полягає в уміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати діяльність без допомоги та контролю викладача (Гладиков, 2018: 167-168). Погоджуючись у цілому, додамо, що допомога викладача – важливе підґрунтя взаємодії зі студентом у просторі ЗВО. Н. Гребенніковою проведено дослідження думки студентів про те, як вони розуміють самостійну роботу, чи вважають її необхідною, які чинники визнають значущими. Сформульовано основні завдання організації самостійної роботи студента, провідними визнано: володіння засобами оброблення інформації; розвиток інтелектуальної ініціативи і мислення; сприяння розвитку у студентів мотивації до навчання і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності; вироблення єдиного підходу науково-педагогічних працівників до самостійної роботи студента (Гребеннікова, 2018: 159-172). Поділяємо думку дослідниці про потребу формування самостійності як професійно необхідної якості особистості, спроможної аналізувати, репродукувати набуті знання для вирішення професійних і життєвих задач.

Лисенко К. і Гордеєва А., визначаючи роль самостійної роботи при вивченні іноземної мови, указують, що саме вона сприяє вибору студентами індивідуальних форм і прийомів виконання завдань, визначенню конкретних цілей і джерел пошуку навчальної інформації, проєктуванню результату (Lysenko, Gordyeyeva, 2014). Вчені І. Гонтаренко (Hontarenko, 2021), N. Kerras і S. E. Salhi (Kerras, Salhi, 2021) підкреслюють ефективність самостійної роботи студентів на платформі Moodle, інших електронних ресурсах за можливості лише дистанційної освіти в певних умовах. Отже, у вимірі дистанційної освіти самостійна робота є пріоритетною, сприяє розвитку вміння студентів визначати мету діяльності, знаходити важливі для її реалізації знання і способи; планувати навчальні дії; співвідносити результат з освітньою метою. У більшості робіт ідеться про самостійність як якість особистості студента. Зазначене підтверджує висновки, отримані нами в дослідженні думки студентів університету.

Висновки. Освітній простір України за воєнного стану функціонує у вимірі дистанційної освіти. Зазнали трансформації наукові аспекти сутності і змісту педагогічних понять, зокрема самостійної роботи студентів. Дослідження виявило тенденцію нерозуміння студентами призначення самостійної роботи як важливої індивідуальної форми набуття професійних компетентностей у ЗВО, актуалізувало потребу оновлення методик он-лайн навчання та осучаснення змісту лекцій і практичних занять, розвитку мотивації і самостійності студентів, стимулювання потреби в дослідницькій діяльності. Важливу місію в цьому відведено самостійній роботі студентів. Затребуваною є співпраця учасників освітнього процесу з апробації й упровадження ефективних форм набуття фахових компетентностей у ЗВО. Комплексне розроблення науково-методичного супроводу самостійної роботи студентів у вимірі дистанційного навчання в університеті визначаємо перспективою наших подальших наукових розвідок.

Література

Борисенко Н., Гриценко І., Денисенко В., Сидоренко Н. Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. *Social Work and Education*. Ternopil-Aberdeen, 2020. Vol. 7. No. 3. pp. 325-337. DOI: 10.25128/2520-6230.20.3.7. URL: <https://op.ua/pedclass/naukova-stattya/formuvannya-navichok-samoosvitnoyi-diyalnosti-studentiv-pedagogichnih-fakultetiv-v-umovah-distanciyanoi-osviti> (дата звернення 24.03.2023)

Гладиков В. Особливості самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти. *Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: матеріали наук.-метод. конференції*, м. Харків, 28-29 листопада 2018 р. Харків, 2018. С. 167-168. URL: <https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/tezi-nmk-2018.pdf> (дата звернення 24.03.2023)

Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.

Гребеннікова Н. В. Самостійна робота студента в системі навчального процесу. *Дослідження проблем гуманітарної освіти: зб. наук. пр. за підсумками дискусій на міжкафедральному науковому семінарі*. м. Київ, 15 листопада 2018 р. Київ, 2018. С. 159-172. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/12500> (дата звернення 19.05.2023)

Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.

Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення 20.03.2023)

Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 20.03.2023)

Про освіту: Закон України від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.03.2023)

Рудіна М. Методика викладання іноземних мов. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/47689> (дата звернення 22.03.2023)

Соколовська О. Самостійна робота студентів педагогічних спеціальностей в умовах дистанційної форми навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2020. Вип. 28. том 3. С. 282-287. orcid.org/0000-0003-0193-7316 URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/28_2020/part_3/46.pdf (дата звернення 24.03.2023)

Charlotte Nirmalani Gunawardena. PARADIGM SHIFT TO ONLINE LEARNING: FACILITATING A LEARNING COMMUNITY. URL: <https://slideplayer.com/slide/10723629/> (дата звернення 24.03.2023).

Hontarenko I. Peculiarities in distance learning of foreign language using Moodle platform. *Educational Challenge*. 2021. Vol. 26 (#2). P. 52-62. Doi: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2021.26.2.05> URL: https://educationalchallenges.org.ua/index.php/education_challenges/article/view/73/46 (дата звернення 23.05.2023)

Kerras N., Salhi S.E. University education in Algeria during the Covid-19 Pandemic Limitations and challenges. *Arab World English Journal*. 2021. Vol. 12 (#3), С. 16-35. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no3.2> URL: <https://awej.org/university-education-in-algeria-during-the-covid-19-pandemic-limitations-and-challenges/> (дата звернення 23.05.2023)

Lysenko K., Gordyeyeva A. Self-study Book for Social Workers. Self-study manual. K.: KNLU, 2014. 140 p.

Independent work in the area of distance education: a study of university students' opinions

Rudina Maryna²

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

The article shows the results of a study of university students' opinions about independent work in the area of distance education during martial law in the country. The basis of the study is a questionnaire designed to identify students' opinions and attitudes towards independent work as an individual research form of educational activity. The basis for the research and development of the questionnaire is the scientific and educational principles of the concept "independent work". We have found out that this definition is understood by most scholars as a cognitive activity aimed at self-education and achievement of personally significant goals, is based on independence as a personality trait, and contributes to the formation of self-education skills. However, modern students do not always interpret independent work as an individual research educational activity. The questionnaire focused the respondents' attention on the relevance of independent work and emphasised the importance of this component in distance learning while encouraging students to analyse their own preferences and choose qualities that are important for personal motivation. In addition to the research work, the questionnaire provided an educational goal and self-improvement in terms of understanding the need for independent work as a personal value-oriented activity of the student. To analyse the results, conventional levels were used: high-level choices show an understanding of the relevance and importance of the proposed types of independent work; medium-level choices determine the prospect of strengthening motivation for independent work; low-level choices show the need to develop students' motivation for independent work, to form the need for individual independent work.

The analysis of the questionnaire results confirmed the predicted tendency: students more or less understand the essence and importance of independent work and have not thought about this aspect in terms of themselves. Thus, the analysis of students' opinions revealed the need to update distance learning methods

² PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor at the English Philology and Translation Department of the Faculty of Linguistics and Social Communications at the National Aviation University

in order to stimulate students' motivation to work independently to help them acquire professional competences in the higher education system.

Keywords: independent work, higher education, students, distance learning, motivation, questionnaire.

References

Borysenko, N., Hrytsenko, I., Denysenko, V., & Sydorenko, N. (2020) Formuvannia navychok samoosvitnoi diialnosti studentiv pedahohichnykh fakultetiv v umovakh dystantsiinoi osvity. [Formation of self-educational skills of students' activity of pedagogical faculties in distance learning]. *Social Work and Education*. Ternopil-Aberdeen, Retrieved from <https://op.ua/pedclass/naukova-stattya/formuvannya-navichok-samoosvitnoyi-diyalnosti-studentiv-pedagogichnih-fakultetiv-v-umovah-distancynoyi-osviti> [in Ukrainian].

Charlotte Nirmalani Gunawardena. *Paradigm shift to online learning: facilitating a learning community*. Retrieved from <https://slideplayer.com/slide/10723629/> [in English].

Entsyklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy. (2008) [Encyclopedia of Education. Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

Hladykov, V. (2018) Osoblyvosti samostiinoi roboty studentiv u zakladakh vyshchoi osvity [Peculiarities of students' self-work in higher educational institutions]. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u konteksti pidvyshchennia yakosti osvity. *Tezy naukovo-metodychnoi konferentsii kafedr universytetu. Organisation of students' independent work in the context of improving the quality of education. Abstracts of the scientific and methodological conference of the university departments*. Retrieved from <https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/tezi-nmk-2018> [in Ukrainian].

Honcharenko, S. (1997) *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Hontarenko, I. (2021). Peculiarities in distance learning of foreign language using Moodle platform. *Educational Challenge*. 26 (#2), 52–62. Doi: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2021.2.05>. Retrieved from: https://educationalchallenges.org.ua/index.php/education_challenges/article/view/73/466 [in English]

Hriebiennikova, N. (2018). Samostiina robota studenta v systemi navchalnoho protsesu. [Student's work in the system of educational process]. *Research on the Problems of Humanitarian Education: a collection of scientific papers based on the results of discussions at the interdepartmental scientific seminar*. Kyiv Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12500/1/DPHO2018_P159-172.pdf [in Ukrainian].

Kerras, N., & Salhi, S.E. (2021). University education in Algeria during the Covid-19 Pandemic; Limitations and challenges. *Arab World English Journal*. 12 (#3), 16-35. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no3.27> [in English].

Lysenko, K., & Gordyeyeva, A. (2014). *Self-study Book for Social Workers. Self-study manual*. Kyiv: KNLU [in English].

Polozhennia pro dystantsiinu formu zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity: zatverdzheno nakazom MON vid 8 veresnia 2020 roku №1115. [Positions for dystantsiin form of conquest of the main external serial enlightenment: approved by the order of the MON dated 8 February 2020 №1115]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> [in Ukrainian].

Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344/2013. [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period up to 2021: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344/2013]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].

Rudina, M. Navchalno-metodychnyi kompleks navchalnoi dystsypliny «Metodyka vykladannia inozemnykh mov». [The educational-methodological complex of the educational system "Methods of teaching foreign languages"]. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/47689> [in Ukrainian].

Sokolovska, O. (2020) *Samostiina robota studentiv pedahohichnykh spetsialnostei v umovakh dystantsiinoi formy navchannia. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. [Independent work of students of pedagogical specialities in the conditions of distance learning. Topical issues of the humanities]*. Drohobych Issue 28. volume 3. pp. 282-287. orcid.org/0000-0003-0193-7316 Retrieved from http://www.aphn-journal.in.ua/archive/28_2020/part_3/46.pdf [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine "On education"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

Accepted: June 11, 2023

Use digital technologies and innovative methods to improve reading skills for higher education students

Khyzhniak Irina¹

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

E-mail: hiznyak.ia@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1036-9744>

Budnik Anzhela²

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

E-mail: Budnik.AO@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6345-5801>

Scopus ID: 57215279870

Researcher ID: D-4851-2018

The article focuses on the issue of enabling and enhancing students' reading skills using innovative methods and digital technologies. The article explores how modern technologies can stimulate and improve reading, contributing to the active involvement of students in the learning process. The quality of the professional training of future language teachers and the possibility of its implementation under the current conditions of digitisation depend on what they read and how they read it. In particular, the essence and algorithm of applying such innovative technologies as conceptual and figurative reading, collective immersion in a literary text, advertising, colour reading, anti-books, flashbacks are discussed. It was noted that these tools allow students to actively engage with the text, increase their understanding of the information, and improve concentration and memory. It is proved that conceptual and imaginative reading and collective immersion in a literary text activates various sensory channels, in particular visual imagination, which helps the reader to understand the text more deeply, focus on details, activate emotional and cognitive reactions, and develop creative thinking. It is emphasised that conceptual and imaginative reading and collective immersion in a literary text can be especially useful when reading fiction, descriptions of places or complex concepts, where visualisation can help to understand and remember information. It can help build a common identity, strengthen social connections and empathy between group members. The article points out that the use of strategies and promotional items can catch the attention of students and make the learning process more engaging and ensure more active participation. A possible approach consists in creating "publicity campaigns" for specific literary works or authors. This may include creating posters, advertising slogans, anti-books, etc. That will attract students' interest and inspire them to read the book. It is proved that the use of digital technologies and innovative methods to improve the reading skills of students contributes to the formation of professional skills of future language teachers who are able to implement them in their future activities.

Keywords: reading, digitalisation, advertising, flash books, conceptual and imaginative reading, collective immersion in a literary text, anti-books.

Introduction. The problem of reading in the modern scientific space is understood by researchers as a key one, since the information society is dominated by the availability of information, the results of search, extraction, analysis, and processing of certain data. Hence the significant increase in requirements for the ability to process and comprehend texts, to use their content to achieve personal and professional goals. In many ways, this is determined by the level of development of reading abilities and the formation of reading competences.

Reading activities shape and develops a personality, is a tool for education and the dissemination of culture. Reading is an indicator of the integrity of a specialist's communicative and professional competency.

---

¹ PhD in Philology (Candidate of Philology Sciences), Associate Professor of the Faculty of the Ukrainian Philology and Teaching Methods of Profession-Oriented Disciplines at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

² PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Department of Slavic Linguistics at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Reading is especially relevant for future language teachers, as a competent specialist is someone who is able to absorb information productively, transform it into their own knowledge and actively use it to solve various tasks in their professional activities. Reading helps higher education students to see and understand the world and themselves. However, interest in reading among youth is steadily declining. The TV, computer, phone, and social media are competing with reading, activating perception and attention, but not developing the mental processes of memorisation, reflection, imagination, and speech that are essential for learning and work. Early immersion in mass visual culture shapes young people's clip thinking, fragmentation of knowledge acquisition, superficial perception of information, instability of attention, and delegation of solving their own tasks to various intellectual devices. A small vocabulary leads to a lack of comprehension of the meaning of many words, and the usual lack of using dictionaries, it is impossible to solve this problem. The students' lack of understanding of the construction of different grammatical constructions does not allow them to perceive the structure of the sentence as a whole. As a result, the understanding of the text is lost, which is more complex than simple statements, and higher education students are unable to productively perceive and process large amounts of information. It is clear that higher education institutions are attracting applicants with a high level of preparation, but even they do not have functional reading skills, are unable to understand the text, highlight the main points, and determine the sequence of events. As we can see, the decline in the level of functional literacy of higher education students is primarily associated with a decrease in interest in reading, and, as a result, a complication of the acquisition of professional knowledge. The students' lack of understanding of the construction of different grammatical constructions does not allow them to perceive the structure of the sentence as a whole.

That is why there is a need to consider the use of digital technologies and innovative methods to improve the reading skills of higher education students. In addition, the very essence of reading has changed, as it has become inextricably linked to the use of Internet resources. All this encourages the widespread use of various new information technologies and work programmes which promote the development of information skills.

The issue of developing reading skills has been relevant since ancient times. K. D. Ushynsky can be considered the founder of the methodology of thoughtful reading, who believed that it is not enough to understand the text, it is necessary to create such conditions so that students can also feel the work of art (Ushynsky, 2017). Recently, scientific and methodological journals have been actively discussing this problem, suggesting various methods and ways to overcome the reading crisis. Some scholars propose creating a specific reading environment at school (Slyzhuk, 2003; Shulyar, 2001), others offer various methods of reading, analysing and interpreting works of art (Betsenko, 2019); new school curricula and textbooks are being created, based on the task of forming a thoughtful reader (Yatsenko, 2021). However, almost no one pays attention to the fact that this is a completely different generation of children who require a completely different vision of teaching methods.

Formulation of the problem. Therefore, the purpose of the article is to explore innovative methods to encourage reading and their practical application in school literature classes.

The main part. To improve educational quality, teachers use innovative technologies, methods and tools for teaching and learning. Reading technology is an optimal program of cognitive actions when working with a text, saving time, helping to learn and retain knowledge more quickly, and encouraging a culture of reading. The algorithm of actions performed while reading activates the reading activity, becomes the basis for memorising and subsequent reproduction of the readings, increases reading efficiency, performs reading functions, and frees up space for creativity. Based on this algorithm, students define reading goals and tasks, evaluate what they have read, improve their mental abilities, formulate textual judgements in their own words, and thus develop their speech. According to the tasks defined for each specific situation, each type of reading, one or more reading technologies are chosen, one of which can dominate.

Individual culture is closely linked to the culture of reading and speaking. Words have a strong energy and can influence the speakers both positively and negatively, the situation-oriented discourse, and realize and regulate the power of words in communication. The violation of the relationship between imagination and verbal thought causes a loss of intellectual ability. The loss of interest in reading is due to the fact that the brain has difficulty or cannot draw an image of the written word at all, which subconsciously gives a feeling of futility to the reading process itself. Words play a key role in understanding the text, as they define the relationship between objects and life phenomena, establish time-causal relationships, express moral rules, requirements for behaviour, etc. Since words are social in nature, they cannot be replaced by things, but they can replace the things we talk about. The thoughts described in a text may not always be transmitted by words, but it is possible to evoke similar thoughts and emotions in the speaker. Words, which capture the experience of all humanity, are used as an internalization tool – the transfer of external activity into the inner consciousness. Through internalization, the human psyche is able to work with images of objects that are not presently in its field of vision. A person transcends the present moment, moving freely in mind in the past and in the future, in

time and space. The incarnation of mental actions in a physical product, the creation of an image, is called outsourcing.

The active use of media tools in the educational process has led to the use of all done pictures of students, do not use their own imagination, and function with the terminology, concepts, and foreign language words without understanding their significance. It gives the illusion of understanding.

Digitization has become a precondition for the formation of a new reading culture, taking into account the particularities of screen text, visuals, polyphony and hypertext. Understanding a book and its social impact occurs directly during reading. Under the new socio-cultural and economic conditions, screen reading has appeared, which requires information and media education. Electronic reading (screen) is primarily commercial, educational, communication and very seldom entertaining. The use of communication and information resources requires some financial skills and knowledge related to the procurement and maintenance of electronic devices. However, printed books remain as important and in demand as electronic sources.

Conceptual and imaginative reading, also known as visual reading or reading with imagination, is reading that involves creating mental images, visualizing and linking text to specific images and ideas. In a conceptual and imaginative reading, the reader imagines the pictures, events, places or characters described in the text, based on his/her imagination and his/her ability to create visual representations.

Conceptual and figurative reading consists of replacing "reading with the words" with "reading with concepts, emotional images and semantics". It is this type of reading that teaches students to ask questions, seek answers and better understand each other and others in the communication process. In conceptual and figurative reading, mental activity is activated and, as a result, imagination, emotions, experience and knowledge are also activated (Shulyar, 2001).

In preparation of a conceptual and figurative reading lesson, the teacher must read or re-read the text, formulate the main idea, the main meaning of the text, identify the conceptual and semantic groups within the text, prepare questions for each chosen semantic part of the text, interpret the text, combining individual facts into one whole, and construct a chain: visual and verbal perception – sensation – feeling – conceptual and verbal image.

The first stage of such a lesson should be an expressive reading of the text aloud by the student, followed by the teacher. It should be followed by an explanation, a clarification of the essence and the meaning of certain outdated concepts, terms, words and phrases found in the text. The next step is to identify the causes of what is happening in the text and to anticipate potential solutions to problems. After that, we can ask students to rewrite the text or parts of it, and then summarize the material they have read and draw conclusions.

The use of conceptual and imaginative reading increases the interest of students for reading, reduces the complexity of understanding the content of the program material, and improve their ability to understand and interpret what they read. In this way, conceptual and imaginative reading stimulates the research and implementation of new ideas, motivates interest in reading, develops speech, imaginative and logical thinking, imagination, and encourages the cognitive, emotional and aesthetic enrichment of the person.

Another exciting innovative technology to enhance reading skills is the technology of collective immersion in a literary text. This technology is actively used in schools, but in higher education institutions, its main purpose is the professional and personal training of specialists.

Collective immersion in a literary text, also called group empathy, is a phenomenon experienced by a group of individuals and experience the emotions created by an artwork together. It can happen by reading a book together, watching a movie or play, or discussing a work (Mikhno, 2008).

As we have already noted, reading is more than simply putting letters and syllables together to form words. Creating images, thinking, reading, writing, speaking are means of existence of consciousness, a form of interpersonal communication, important mechanisms inherent only to people of intellectual activity. The technology of collective immersion in a literary text requires the teacher to know the fundamentals of suggestopedia, which contributes to a strong concentration of attention, to improve the creative skills of students in higher education (Mikhno, 2008: 146). The use of the technology of collective immersion in a literary text is realized through psychological, didactic, artistic means, especially, artistic reading. The teacher reads aloud the material studied or an excerpt from a fictional work, which leads the students to perceive the text in a non-standard way. The very nature of literary reading involves immersion into the text, which characterizes reading as an activity that promotes the development of qualities and social connections. Literary reading gives a student of higher education the possibility to become an accomplice of action, to reflect on the fact that before, by reading a work, they have not noticed all its beauty, meaning and originality. The teacher activates the moral and ethical thoughts and feelings of the students. During the suggestive influence, the imagination of the students works intensively, thus provoking emotional experiences, revealing new facets of problems in the already known material. The creative assimilation of the content of a literary work permits the students to understand the idea of the work, determine their attitude towards events, the behavior of the characters, and assess them in light of current moral and cultural norms. Each generation has its own heroes and ideals,

emblematic figures of the period, so that the perception of literary works is in constant evolution. A fictional work, while remaining identical, acquires new meanings through interaction with new realities.

When preparing a class using collective immersion in a literary text, the teacher should choose an extract from a literary text, read the extract quietly and out loud several times, study the history of the creation of the literary text, to become familiar with the interpretation of the work by the literary critics, to put in evidence the main idea, the meaning of the work, create their own concept of the work, which will become the basis for interpretation, analyse the text, reflect on the content and form of the text.

In the class, we first read a literary text, then we establish the logic of the text. Then we determine the meaning of the events of the work and identify the contradictions and relationships in the characters' behavior. In the following step, we analyse the actions of the characters, the means and the methods of their implementation, assess the actions presented in the work from the point of view of the writer, the characters and the reader, and whether these actions are consistent with cultural norms that have developed over a period of time. And in the final phase, we have a discussion, summarize the results, and do a collective reflection.

Collective immersion in a literary text is perceived not from an informational as well as an emotional point of view, but from a cognitive, aesthetic and educational point of view. In the cultural and educational environment of an institute of higher education, students gradually become literate and educated participants in professional, cultural, social and political contexts. Creative awareness of the content of texts, their imaginative perception affects the quality of the study of humanities and other subjects studied by students of higher education.

In the context of the intensive digitalization of society, the increasing human dependency on the information and communication environment, the role of technologies that help students navigate in the information space quickly and effectively increases. One of these technologies is advertising, which acts as a familiar and understandable intermediate between the producer and the user, as a tool to influence mass consciousness and social behavior.

Since the end of the 20th century, advertising technologies have been in active use in all fields of activity, including education. This is primarily due to the ability of an advertised product to influence the minds of the target audience, encourage them to act, change their perceptions of the environment, and shape the culture of the modern person. And since the 19th century, advertising has found a place in the area of education. Advertising technology should be seen as a type of technology for teaching student development. Its principal characteristics include: problematizing learning; changing the level of learning disadvantage; activation of students' rational and emotional realms; variation in tasks (Kohut, 2005: 298).

One of the didactic tasks of advertising technology is the formation of students' socio-cultural and professional competence. It is of great importance in the motivational stage of the cognitive activity of the students, because it affects the emotions, the feelings, the behaviour of the individual, stimulates the attention.

That is why the advertising technology is extremely effective in the process of forming professional competences of future language teachers, whose training involves the readiness of students for cultural and educational activities, organization of cultural space, development of creative abilities, ability to use modern methods and technologies of teaching and diagnostics, ability to identify and form cultural needs of various social groups. In particular, advertising technology can be effective in stimulating the reading interests of future language teachers who are professionally responsible for the level of reading culture of schoolchildren.

One of the techniques of advertising technology in teaching students is the development and creation of a layout of an advertising text for the distribution of a book among peers. The aim of this task is to immerse students in a creative process that will motivate their reading activity, as well as to imitate a professional activity in order to develop the professional skills of language teachers as future motivators and organisers of students' reading activity.

Firstly, you should familiarize students with the basic requirements for an advertising text, in particular: take into account the age and psychological characteristics of the target audience when choosing a book and promotional tools; brevity; emotionality; creativity; the effectiveness of the visual means chosen (illustrative, graphical, etc.) in influencing consumer perception.

In accordance with the chosen work of art, propose possible principles for constructing an advertising text. This can be an annotation, creation of an advertising message, including an SMS message, a poster (poster board, poster), a book cover, a book publisher's logo, a review, writing a blog post, an advertising article, a magazine interview, a long read, etc.

The most common means of advertising literary works are a plot summary, the main task of which is to introduce the reader to the hero, genre, and content of the work: "*The proposed book tells the story of Tertullian Masim Afonsu, a history teacher who lives a lonely and boring life until one day he discovers that he has a double. After this unexpected discovery, the hero decides to find this man...*" (Jouze Saramagu, *The Double*); "*The proposed book reveals the problems of social and racial inequality, interaction between man and society, faith and religion, self-interest and nobility, greed and humanity, geopolitics through the prism of the adventures of the irrepressible Tom Sawyer and his friends in a balloon across*

the uncharted expanses of the African continent" (Mark Twain, Tom Sawyer Abroad). In the process of composing such an advertising text, future language teachers go from reader to writer, mastering the skills of the writing profession and developing creative thinking.

An advertising text can also be structured as a review, which uses standard means of influence, including positive evaluations ("unique style", "genius of his/her time", "artist", etc.), figurative comparisons ("hero – the universe"), and ring composition. For example: *"Hryhorii Skovoroda was a Ukrainian writer, philosopher, and representative of the Baroque era. All of his works are unique treasure troves of wisdom and knowledge. The writer's "Kharkiv Fables" are written in a unique author's style, which can be recognised by reading his fables such as "The Bee and the Hornet", "The Cuckoo and the Thrush" and others. Skovoroda was a genius of his time, a man whose personality was no less interesting than his works, which will be re-read by generation after generation"* (H. Skovoroda, "Kharkiv Fables").

Any book begins with a cover. In the classroom, when talking about a work, the teacher will definitely draw the attention of future language teachers to the appearance of the book: colour, presence or absence of illustrations, font used for the title or author's name, discuss the title itself, etc. This stage of studying a work of fiction can become more interesting for students and encourage them to read or at least get acquainted with the work if you use the method of creating a book cover in the form of an antibook.

In English, the word "antibook" means "not a book". There are many types of anti-books, but we will focus on one: a false cover of a book. The teacher shows students a book with a completely different cover than the actual one. For example, when studying Lesya Ukrainka's Forest Song, we can wrap the book with a cover that says "Forest Song (a 17,000-word extravaganza without the letter "i")", or I. Kotliarevsky's Natalka Poltavka. Kotliarevsky can have a fake cover like this – "How to marry a rich man? (Instructions for girls from I. Kotliarevsky); or "Aeneid" – "Travelling around Europe for a penny (travel notes by blogger Aeneas)", etc.

Such anti-book covers, created by students themselves as a preliminary task for their classmates to study the work of a particular writer, attract interest and encourage them to look inside the book and read at least a few pages. In addition, the teacher can build his or her story about the work itself or the history of its creation from the opposite, so to speak. For example, when considering "Do Oxen Roar When the Manger Is Full?" by Panas Myrnyi, the teacher shows the students a book with the title "A Journey Through the Underworld of Poltava Region, or Never Talk to a Taxi Driver" on the cover and asks the students what they think this work is about, what genre it is, who the main character might be, where the events take place, etc. The teacher can decipher the second part of the title by telling the story of the novel's creation, or perhaps the future language teachers themselves will offer options for how the idea for the work came about.

It is clear that such tasks will encourage students to pay more attention to the titles of works, to think about them, what the author wanted to tell us through the title. It should be noted that Panas Myrnyi, not knowing such a technique as a false cover, also created his own anti-book cover for the novel Do Oxen Roar Like Manger's Bells, using an allegorical biblical expression.

It would be equally interesting to ask students to create a fake cover for the books they are reading or for the works they are studying. In order to create such a cover, you first need to read the work, highlight the main point, the essence of the work.

Among the best practices of promotional extracurricular activities of the students is the long-term socio-cultural project "Reading at the University", which aims to solve the problem of youth reading and create a single educational space in higher education institutions. Such a project consists of holding various events, organising thematic exhibitions and "corners" aimed at student readers, providing the educational environment of higher education institution with symbolic artefacts. In particular, an exhibition of fake covers created by students can be organised in the classrooms or the library of the higher education institution, which can be seen by students of other courses, and this can also be a way to encourage reading. In addition to the exhibition, you can hold a competition for the most successful version of the fake cover; or at the last lesson at the end of the year, hold a competition "Guess the title of the work". Special attention should be paid to the space of university classrooms, where you can place advertising posters, banners, book installations, special stands about reading ("Successful people read") with book recommendations from the best students of the course, or with advertisements for popular works of fiction among the target audience developed by the students themselves.

The Colourful Reading project is similar to the book installation method. The teacher or students make a selection of books with a certain colour in the title. For example, to dedicate such a selection to the seasons. For example, in autumn, yellow, red, and brown colours prevail, so we select works with these colours in the title: Vasyl Barka's The Yellow Prince, Irena Karpa's The Yellow Book, Max Fry's The Yellow Metal Key, or Charles Perrault's Little Red Riding Hood, A. Green's The Scarlet Sails, Stendhal's The Red and the Black. In winter, you can choose blue, blue or white: Mykola Voronoi's The Blue Lady, Lesya Ukrainka's The Blue Rose, or V. Stefanyk's The Blue Book, Maurice Maeterlinck's The Blue Bird, Charles Perrault's

The Blue Beard, or Ilarion Pavliuk's White Ashes, Jack London's The White Click, V. Drozd's The White Horse Whisperer, etc.

Each course can be given a task to make a list of books according to a particular colour, and then share this list or post it in the library. All of this can be presented in the form of either a book installation, a multimedia presentation, or a flash book (Innovatsiyni formy populyaryzatsii, 2022; Ushynsky, 2017).

A flash book is another interesting method of encouraging reading, a book flash mob on the Internet. Participants in this flash mob post fragments of texts or excerpts from their favourite books, or quotes they like, personal opinions about a particular work, character, or quoted on their social media pages. A prerequisite for such a flash mob is the reaction of its participants, classmates, a teacher/teachers of a higher education institution, students of other courses should leave a comment, post a similar post on their page, or make a post. Such a flash mob can be held within one course and one work, or a large-scale university-wide flash mob on one or more works on a particular topic.

The results of such a flash book can be discussed in literature classes and at meetings of university clubs, or a discussion or roundtable can be held as part of the summing up of the Reading at the University project.

Conclusion. Thus, reading is a means of teaching, upbringing and development of students, the absence of which makes it impossible to transform science, culture and education. Fluency in reading affects the intensity and quality of learning, the professional and personal development of future language teachers, and the formation of their social maturity. Innovative reading technologies enhance the motivational, cognitive, and activity level of future language teachers, expand the conceptual and categorical apparatus of reading, provide quality training, develop creative abilities, specify values orientations, and enrich the culture of the individual. The introduction of the technologies and methods into the practice of professional training of philology students is carried out through a variety of tasks aimed at mastering basic knowledge and skills in creating an advertising product. Innovative methods of improving students' reading skills help to create a positive impression of reading a book, develop thinking and speech, imagination, activate memory, imagination, imaginative thinking, and, most importantly, encourage students to read and learn.

References

Betsenko, T.P. (2019). Chytannya, rozuminnya y interpretatsiya tekstiv ukrayins'kykh narodnykh dum: suchasni pidkhody [Reading, understanding and interpretation of the texts of the Ukrainian People's Dumas: modern approaches]. *Problema chytannya v suchasnomu informatsynomu suspil'stvi: materialy I Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 12 veresnya 2019 – The problem of reading in the modern information society: materials of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, September 12, 2019*. Kyiv: in-t pedahohiky NAPN Ukrayiny; Ed. T.O. Yatsenko. Kyiv: UOVTS «Orion», pp. 23-26 [in Ukrainian].

Budnik An., & Khyzhniak Ir. (2022). Using mini-projects in work with philology students. *Naukovyy visnyk Pivdenoukrayins'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushyns'koho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. Issue 3 (140). Odesa: Bukayev V., pp. 83-92 [in Ukrainian].

Innovatsiyni formy populyaryzatsii knyhy ta chytannya v bibliotekakh : metod. porady / Department kul'tury, natsional'nostey, relihiy ta okhorony ob'yektiv kul'turnoi spadshchyny Odes. obl. univers. nauk. b-ka im. M. Hrushevs'koho, Nauk.-metod. vid.; [d. Yu.S Amel'chenko. (2022). [Innovative forms of popularization of books and reading in libraries: method. advice / Department of culture, nationalities, religions and protection of objects of cultural heritage Odesa. Regional State Administration, Odessa. region the universe of science b-ka named after M. Hrushevskyyi, Scientific method. From]. Odesa [in Ukrainian].

Kohut, O.I. (2005). *Innovatsiyni tekhnolohiyi navchannya ukrayins'koyi movy i literatury [Innovative technologies of teaching Ukrainian language and literature]*. Ternopil: Aston [in Ukrainian].

Mikhno, S.V. (2008). Zanurennya v ob'yekt piznannya yak umova formuvannya piznaval'no-tvorchoyi samostiynosti studentiv v evrystychnomu navchanni [Immersion in the object of knowledge as a condition for the formation of cognitive and creative independence of students in heuristic education]. *Visnyk Vinnyts'koho politekhnichnoho instytutu – Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute*. Vols. 4, pp. 145-149 [in Ukrainian].

Slyzhuk, O.A. (2003). *Metodyka orhanizatsiyi chytats'koyi diyal'nosti starshoklasnykiv u protsesi vyvchennya epichnykh tvoriv [Methodology of organizing reading activities of high school students in the process of studying epic works]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Shulyar, V.I. (2001). *Vid mudroho pys'mennyka do tvorchoho chytacha: navchal'no-metodychnyy posibnyk. Ukrayins'ka literatura, 11 klas [From a wise writer to a creative reader: educational and methodological guide. Ukrainian literature, 11th grade]*. Ternopil: Aston, Chapter 1 [in Ukrainian].

Ushynsky, K.D. (2017). Pro koryst' pedahohichnoyi literatury [About the benefits of pedagogical literature]. *Khrestomatiya z ukrayins'koyi pedahohiky – Textbook of Ukrainian pedagogy*. Ed. O.S. Berezyuk, O.M. Vlasenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, pp. 94-97 [in Ukrainian].

Yatsenko, T.O., Kachak, T.B., Kyzlyova, V.V., Pakhareno, V.I., Dyachok, S.O., Ovdychuk, L.M., Slyzhuk, O.A., Makarenko, V.M., & Tryhub, I.A. (2021). *Model'na navchal'na prohrama «Ukrayins'ka literatura. 5-6 klasy» dlya zakladiv zahal'noyi sered'noyi osvity [Model curriculum "Ukrainian literature. 5-6 classes" for institutions of general secondary education]*. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy_/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.14.07.pdf [in Ukrainian].

Використання цифрових технологій та інноваційних методів для поліпшення читацьких навичок здобувачів вищої освіти

Хижняк Ірина Анатоліївна³

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Буднік Анжела Олександрівна⁴

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Статтю присвячено проблемі активізації та удосконалення навичок читання здобувачів освіти засобами інноваційних методів та цифрових технологій. Обґрунтовано, що сучасні технології стимулюють і поліпшують читання, активно залучуючи студентів до освітнього процесу. Зокрема, обговорюються сутність та алгоритм застосування таких інноваційних технологій, як понятійно-образне читання, колективне занурення в художній текст, рекламування, кольорове читання, антибуки, флешбукинг. Зазначається, що окреслені інструменти дозволяють здобувачам освіти активно залучатися до тексту, розширюючи їхнє розуміння інформації, удосконалюючи концентрацію і пам'ять. Доведено, що понятійно-образне читання та колективне занурення в художній текст активізує різні чуттєві канали, зокрема зорову уяву, що допомагає читачеві глибше розуміти текст, зосереджуватися на деталях, активує емоційні та когнітивні реакції, а також розвиває креативне мислення. Наголошено, що використання таких технологій є корисним при читанні художньої літератури, описів місць або складних концепцій, де візуалізація допомагає сприйняти, зрозуміти і запам'ятати інформацію, сприятиме формуванню спільної ідентичності, зміцнюватиме соціальні зв'язки і співчуття між учасниками освітнього процесу. Автори зазначають, що використання рекламних стратегій та елементів робить процес навчання гнучким та цікавим. Одним із можливих підходів зазначено створення «реklamних кампаній» для конкретних літературних творів або авторів. Це включає створення постерів, рекламних слоганів, антибуків тощо, які зацікавляють здобувачів освіти і покликані формувати культуру читання.

Ключові слова: читання, цифровізація, рекламування, флешбуки, понятійно-образне читання, колективне занурення у художній текст, антибуки.

Accepted: June 12, 2023

³ кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

⁴ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янського мовознавства Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Professional training of future fine arts teachers for the use of graphic design

Wang Wei¹

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

E-mail: Wang.W@pdpu.edu.ua

The article is devoted to the urgent problem of training future fine arts teachers for the use of graphic design. The goal of the article is to systematize and generalize scientific research on the training of future fine arts teachers for the use of graphic design. It was specified that in modern society the issues of forming the professional qualities of the art teacher, creating the conditions that would ensure their training in the system of higher pedagogical education are becoming particularly acute. After all, nowadays there is a need to develop design skills and mastery in future art teachers who could use graphic design in their professional activity, as well as teach this craft to students so that they can create brochures, magazines, books, advertising products, various packaging, web design etc. It has been proven that the training of such specialists who have the basics of design culture is an urgent problem of modern art pedagogy. It was determined that the formation of design skills in students as an integral component of the professional qualities of a future teacher of fine arts is realized in the process of their activity, during which individual characteristics are manifested, which contribute to the formation of a person's positive attitude towards their profession and the people with whom they work, as well as the desire for personal growth and professional improvement. In general, the training of future fine arts teachers for the use of graphic design is a long, controlled, responsible process of forming professional competences, the result of which is knowledge and skills that future specialists will use in their further activities; it is the unity of theoretical and practical readiness of future teachers of fine arts to use graphic design in their professional activities. It has been confirmed that proper training of future art teachers with established professional competences will provide opportunities to become competitive in the service market.

Keywords: *training, professional training, design activity of future fine arts teachers, training of future fine arts teachers, graphic design.*

Introduction. The system of training future teachers of fine arts needs changes, development and improvement, which involve providing innovative approaches to the organization of art education, providing conditions for increasing the level of their artistic and creative competence. In general, professional education at the current stage should meet the current demands of society in the preparation of future specialists and their further successful implementation, adaptation to repeated changes in the professional environment. The search for new approaches and ways to improve educational and methodological support in institutions of higher education, in particular, the professional training of future teachers of fine arts for the use of graphic design, is extremely relevant. As practice shows, currently this training is not rated high enough, which is the main sign of the imperfection of technologies and methods used in the educational process of higher education. In this regard, one of the main tasks of pedagogical science in Ukraine is to improve the professional training of specialists in artistic disciplines, in particular, teachers of fine arts.

In today's society, the issue of forming the professional qualities of a fine arts teacher, creating conditions that would ensure their training in the system of higher pedagogical education is becoming particularly acute. Nowadays, there is a need to develop design skills and mastery in future art teachers who could use graphic design in their professional activity, as well as teach this craft to students so that they can create brochures, magazines, books, advertising products, various packaging, web design, etc. The training of such specialists who have the basics of design culture is an urgent problem of modern art pedagogy. The formation of design skills in students as an integral component of the professional qualities of the future teacher of fine arts is realized in the process of their activity, during which individual characteristics are manifested, which contribute to the formation of a person's positive attitude towards their profession and the people with whom they work, as well as aspirations to personal growth and professional improvement.

---

¹ *Postgraduate Student of the Department of Pedagogy at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»*

A lot of modern scientists are working on solving this research problem. V. Andrushchenko, S. Honcharenko, R. Hurevych, V. Kremen, N. Nychkalo, S. Sysoieva, O. Sukhomlynska, L. Khomych et al. made a significant contribution to the definition of the professional directions of training future specialists at the institution of higher education. The problems of fine arts teacher training are considered in the works of E. Antonovych, L. Babenko, N. Hetezh, M. Kyrychenko, S. Konovets, L. Masol, I. Muzhikova, M. Reznichenko, A. Tkachenko and others. Such scientists as L. Bazylchuk, V. Vilchynskyi, M. Yevtukh, M. Kyrychenko, L. Lyubarska, L. Masol, M. Pichkur, N. Solomakha and others paid a lot of attention to the process of forming design training of fine art teachers. The experience of training future teachers to teach the basics of design in Ukraine is revealed in the publications of Ye. Antonovych, O. Boichuk, V. Butenko, O. Bondar, V. Vdovchenko, V. Danylenko, Yu. Sribna, Yu. Kulinka, S. Kucher, E. Lazarev, S. Myhal, L. Orshanskyi, I. Savenko, V. Tymenko, V. Tytarenko, O. Fursy, V. Shpilchak, M. Yakovliev et al.

General problems of design training are the subject of research by many scientists. In particular, the general questions of the foundations of the theory, history and methodology of design were studied by Ye. Antonovych, O. Bondar, A. Dizhur, Yu. Sribna, D. Lebediev, V. Prusak, V. Tymenko, V. Trofimchuk, A. Shevchenko et al.; theoretical principles of design education were developed by Yu. Belova, S. Kozhukhovska, N. Konysheva, Ye. Klimov, O. Kulykov, Yu. Kulinka, S. Kucher, V. Naumov, V. Puzanov, V. Rozin, I. Savenko, V. Sydorenko, Ye. Tkachenko et al; graphic design is reflected in the works of O. Hladun, V. Danylenko, A. Korol, V. Lesniak, H. Minervin, R. Ovchynnikova, V. Tiahur, V. Shymko et al.

Thus, looking back at the scientific and methodological works on the professional training of future teachers of fine arts for the use of graphic design, we have an opportunity to reveal and to further investigate an unexplored path in the professional formation of teachers as competent and competitive specialists of today.

The aim of the article. Systematization and generalization of scientific research on the training of future fine arts teachers for the use of graphic design.

Research materials and methods. Analysis, synthesis and systematization of scientific sources in order to identify the state of the investigated problem, abstraction and generalization in order to study the practical use of graphic design by future teachers of fine arts.

Results and their discussion. In the process of analyzing scientific sources to clarify the essence of the professional training of future art teachers for the use of graphic design, it is advisable to reveal the content of the leading concepts in their logical sequence, namely: “training”, “professional training”, “training of future fine arts teachers”, “graphic design” etc.

In order to reveal the essence of the concept of “training”, we characterized the extended definition interpreted in the “New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language”. The interpretation of this concept consists of three positions: theoretical, prescriptive and descriptive. From a theoretical point of view, training is a stock of knowledge obtained in the process of learning something. Prescriptive content characterizes the concept of “training” from the point of view of directionality, purpose and functioning of the phenomenon defined by it. And, finally, the descriptive approach to the category determines its essence, components and types (New Interpretive Dictionary of the Ukrainian Language, 2006: 572). We consider it necessary to pay special attention to this definition of “training”, which in the “Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language” “means an action, a process with the meaning of the verb “to train”, and a certain ... stock of knowledge, skills, experience, etc., acquired in the process of learning, practical activity” (Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language, 2005: 960). In general, if we study and characterize this concept in detail according to all reference sources and primary sources, we can see that this concept comes from the word “train”, that is, it is related to the subject who trains. In our case, training involves the process of training future teachers of fine arts for the use of graphic design. And since this training involves the acquisition of professional skills, therefore, along with the term “training”, we find it necessary to consider the term “professional training”.

The term “professional training” is most fully and consistently covered in the Law of Ukraine “On Higher Education” (2014), in which “professional training” means the process of formation of specialists for one of the fields of labour activity, associated with mastering a certain type of occupation, profession (Law of Ukraine “On Higher Education”, 2014). Similar is the opinion of N. Khmel, who defines “professional training” as “the process of forming a specialist for one of the fields of labour activity, which is connected with mastering a certain occupation, profession” (Khmel, 1998: 127). Considering these concepts, it can be assumed that no less important for this study is the definition that concerns the training of future teachers in general, not only future teachers of fine arts.

As O. Savchenko points out in the research paper, the training of the future teacher requires the strengthening of the cultural-creating components in the model of the teacher, in particular the activity and personality-characteristic ones. Under these conditions, the assimilation of psychological, pedagogical and subject knowledge becomes primarily a means of enriching and developing the personality of the teacher, who must be a “person of culture” that determines the self-worth of each child (Savchenko, 1996). And therefore,

the professional training of the future teacher can be implemented only on the humanistic basis of subject-subject interaction of the participants of professional training, which involves the cooperation and co-creation of teachers and students, the introduction of a personally-oriented step-by-step model of the professional training of the future teacher, that is, confirmation of the teacher's professionalism.

M. Chobitko explains the meaning of this definition in more details: "professionalism of a teacher is the developed ability to solve pedagogical tasks at a high professional level in the process of practical activity, an integrative quality that includes: professionally significant qualities of the teacher's personality (intellectual, communicative and motivational); knowledge, abilities and skills of professional activity, in particular from the implementation of personally oriented training, the ability to apply acquired knowledge in new situations, to learn throughout life; exert a pedagogical influence on the student's personal development; the ability for self-management, self-development, self-actualization" (Chobitko, 2007: 16).

Based on the results of the analysis of the reference literature, primary sources and periodicals, M. Chobitko in his researched dissertation "Theoretical and methodological foundations of personality-oriented professional training of future teachers" found out that the concept of "teacher's professionalism" is considered, as a rule, in the context of the following concepts: "professional education (special education) – the result of mastering a certain level of knowledge and skills in a specific profession and specialty (S. Honcharenko, N. Nychkalo); "professional training" – in accordance with the goals of training, preparation for the performance of a certain type of work (T. Desiatov); "professional competence" is a mental state that allows one to act independently and responsibly; the ability to systematically perceive the existing reality and systematically act in it; free orientation in the subject field (V. Vorontsova, I. Kolesnikova); "professional self-determination" – the process of making a decision by an individual regarding the choice of future employment (S. Honcharenko); "professional self-awareness" - established for the profession, which is manifested in the system of motives, personal meanings and goals (I. Ziaziun); "professional activity" is a sign of the emergence of professional self-determination and is manifested in the development of inclinations to certain types of labour activity (A. Nain, M. Priazhnikov, G. Syerikov); "professional teacher training" – professional orientation, realization of professional orientation (E. Bondarevska, O. Hluzman) (Chobitko, 2007: 14).

Based on the previous considerations of M. Chobitko, he interpreted the professional and pedagogical training of the future teacher as a continuous activity (process) of the gradual accumulation, storage and dissemination of knowledge. According to him, this process defines a set of such components as target, functional, content, organizational and evaluation-resultative, which reflect: the content of the pedagogical toolkit for personality-oriented influence on the participants of the educational process in terms of increasing their professionalism; means of subjective involvement of students in the educational process, which has a positive effect on changing their motives, goals, actions, and therefore on the result of activities, development of motivation and incentives for self-education and self-development; criteria and indicators of the formation of professionalism, which record the dynamics and results of the process of gradually increasing the professionalism of future teachers regarding the implementation of their personal development as a determining condition for improving their professional training (Chobitko, 2007). We believe that such training is also necessary for future teachers of fine arts, which is confirmed by Ye. Antonovych, N. Hetezh, L. Masol, I. Muzhykova, M. Reznichenko, A. Tkachenko, T. Stritievych and other scientists in their studies.

Quite reasonable is the opinion of T. Stritievych, when the author thoroughly characterized the training of a fine arts teacher as a complete system of forming general and special pedagogical knowledge, abilities, skills of students, and their ability to perform artistic and pedagogical activities. According to the teacher, this system is manifested: in various types of activities, where there is a close relationship of general pedagogical and special knowledge; in the content of the educational material, where psychological and pedagogical, methodical and special knowledge, abilities, skills are presented in a relationship; methodological equipment; practical training of a teacher who is able to use the acquired knowledge and skills not only in the fine arts class, but also in various types of extracurricular work, experience of creative activity, which includes the mobility of using the knowledge, skills and abilities acquired in the institution of higher education, as well as the need for constant self-education, self-improvement and self-development (Stritievych, 2008). Regarding the professional training of the future art teacher, the opinion of A. Tkachenko is valid and important for our research; thus, the author interprets it from a descriptive position in her dissertation research, which in the procedural aspect is regulated by the goal, tasks, content, a certain system of actions and operations of professional training, involves increasing the level of theoretical and methodological training of students in the organization of design activities, creating a favourable educational process in higher education institutions, and in the effective one – the formation of design competence (Tkachenko, 2019: 26).

No less important is the scientific work of M. Reznichenko, which A. Tkachenko clearly characterized in her dissertation research, indicating that M. Reznichenko determines the content of the professional training of future teachers of fine arts, due to the number of interrelated components that affect the optimal development defining the tasks and analyzing the diverse types of professional and creative activity of students. In the

system of artistic and pedagogical training of future teachers of fine arts, the following is distinguished: gnostic (research, creative) activity includes self-improvement of the professional system of skills; constructive activity involves choosing the content of education and educational material; organizational activity involves the inclusion of students in various types of active and productive cognitive, artistic ways of professional and creative activity in the process of teaching-learning: aesthetic perception of reality and works of various types of art; educational and creative artistic activity in classes of disciplines of the art cycle; communicative activity is manifested in the establishment of correct positive relationships between the participants of communication (Tkachenko, 2019: 26).

Based on the scientific research of Ye. Antonovych, N. Getezh, L. Masol, I. Muzhykova, M. Reznichenko, A. Tkachenko et al., we can generalize that the main task of the professional training of the future art teacher is the acquisition of a certain amount of theoretical knowledge, as well as practical abilities and skills, as well as the development of creative potential, the formation of personal qualities for further artistic and pedagogical activities.

Therefore, the understanding of the essence of the professional training of future teachers of fine arts proves once again that the dominant in their training is the professional orientation, namely, special knowledge and skills that are necessary for every specialist. After all, the word “profession” is explained in many sources as a type of occupation or labour activity that requires certain training.

We do like the opinion of M. Stas, who “considers the professional training of future teachers of fine arts in modern conditions in such a way that this training should be oriented towards their artistic creativity and involves not so much the transfer of professional knowledge and skills as it forms their creative abilities. Investigating the method of formation of creative abilities in future teachers of fine arts, the teacher determines that “creative abilities of fine arts future teachers” are personal formations that encourage constant creative search, the need to master creative skills, the result of which is the creation of new works of fine art “according to the laws of beauty”, according to the criteria of novelty, originality and objective significance” (Stas, 2007: 36). In the context of the research, attention should also be paid to the opinion of O. Kaleniuk, who identified the main tasks of the formation of professional knowledge of a fine art teacher, namely: the formation of artistic and pedagogical interests; formation of intellectual and creative abilities of the future art teacher; formation of professional thinking (Kaleniuk, 2005). That is, all the listed tasks set a goal for themselves, to obtain a result. The result in our case is the professional training of future art teachers for the use of graphic design.

According to scientific research, it can be argued that design today is an integral part of the development of modern society to ensure human activity, reflect both material and spiritual benefits. Design is a specific project practice that combines artistic creativity and engineering practice, encourages the creation of new forms, images and spaces, develops, aestheticizes and improves various spheres of human activity.

In turn, A. Tkachenko defines the “design activity of future teachers of fine arts” as “a type of activity related to the design and rational construction of the subject world based on the creation of an artistic image of the subject, a creative idea and its practical solution” (Tkachenko, 2019: 56).

In accordance with the topic of the research, we consider it necessary to focus on the graphic direction of design, which differs from other varieties in its informativeness, communicativeness, simplicity and mass distribution, utilitarian-practical properties, aesthetic organization of form and high level of visualization.

To reveal the conceptual and terminological apparatus of the artistic project toolkit of specialists working in the field of graphic design, Jiu Dutin gave a concise description of the concept of “graphic”. Analyzing the scientific and pedagogical literature, the scientist interpreted the concept of “graphics”, “graphic” as follows:

- 1) a type of fine art, the main image of which is a drawing made on paper using a brush, pencil, or pen;
- 2) expressed using graphics, drawings (for example, a method of solving a certain creative task);
- 3) depiction of objects with contour lines and strokes without paints (sometimes with the use of coloured spots), as well as (collection) works of this art (Jiu Dutin, 2022).

The same author (Jiu Dutin) made a researched analysis of the source base in his dissertation, which allowed him to find out the etymology of the phrase “graphic design” as a combination of a sign, a sketch, a drawing, a picture with the actual process of designing, planning, and visualizing information. The modern explanatory dictionary edition presents the culturally significant meanings of the term “graphic design”: 1) designation of the design process itself, by means of which communication is created; 2) designation of products (results) that were obtained after the end of the work. Analyzing the works of H. Minervin and V. Shimko, Jiu Dutin noted that “graphic design as a specific branch of creativity is the result of the gradual merging of two directions in artistic culture. On the one hand, it is popular commercial art (posters, advertisements, newspaper and magazine illustrations), on the other, modern visual art that developed in Europe in the first three decades of the 20th century”. Jiu Dutin agreed with the opinion of O. Hladun, who in turn called graphic design a unique art that exists simultaneously in two dimensions: pictorial and projective (artistic and rational). Today, it “organizes space and time in the communication system, becomes “super-communication”, the visual language of the information society. The art of graphic design is, in many ways,

the art of one day, which creates the visual space of a modern person". The theoretical analysis of literary sources allowed the author of the same scientific work to formulate the key definition of the research in relation to graphic design as "a specific sphere of activity of the art and design industry, which creates visual objects with the help of signs, symbols, sketches, drawings, schemes, graphs, tables, etc. and distributes them with the help of mass communication (printing, television, Internet, etc.) (Jiu Dutin, 2022).

What is interesting in the dissertation by Jiu Dutin is the identified main types of graphic design, which in one way or another affect our research, namely: industrial graphics (packaging, reproduction of graphic elements on products (trademarks); game design (creation of game concept, characters, locations, etc.); book and magazine design (typesetting and design of printed publications, design of style solutions, processing of photos and drawings, etc.); information design (stands, posters, invitations; internal document flow of the enterprise; logistics for orientation in space, etc.); interactive design (installations, smart devices, digital platforms, mobile applications, interactive exhibition space, etc.); brand and corporate style (trademark, logo, corporate colours, branding development, etc.); advertising products (printed and outdoor advertising, advertising souvenirs, signs, posters, packaging, etc.); font design (development of author's font, monograms, font compositions, etc.); web design (designing websites, web pages, etc.) (Jiu Dutin, 2022).

Summarizing the results of the research, it became clear that graphic design, as it turned out, is an independent direction in applied art in modern times, which combines information design, visualization with extremely clear communication of information using various tools of graphic design (colour, lines, fonts, symbols, etc.). But on the basis of research, we consider it necessary to note the fact that in addition to visual image, text, space, a graphic designer masters such important categories as movement, time, interactivity, operates with various means of economic, marketing, advertising and cultural communications (typography, illustration, logos, corporate style, advertising psychology, marketing, etc.).

Taking into account the development of education in modern times, graphic design becomes relevant in the preparation of future teachers of fine arts in their professional development, as competent specialists – international level specialists with developed design thinking.

Understanding that the professional activity of future art teachers is multifaceted, professional orientation, communicative and creative abilities, etc., are important for its performance. That is, the professional competence of the future art teacher in the use of graphic design should combine theoretical and practical components of preparation for professional activity, and such specialists should have developed professional skills and abilities at a high level. It should be noted that the formation of a future specialist as a professional begins precisely during studies at institutions of higher education.

Conclusions. Thus, we can generalize that the training of future fine arts teachers for the use of graphic design is a long, controlled, responsible process of forming professional competences, the result of which is knowledge and skills that future specialists will use in their further activities. This is the unity of theoretical and practical readiness of future art teachers to use graphic design in their professional activities. Proper training of future art teachers with established professional competencies will provide opportunities to become competitive in the service market.

The future prospects of the work are related to the experimental verification of the level of readiness for the use of graphic design among future teachers of fine arts.

References

- Busel, V.T. (Eds.). (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
- Dutin, Jiu (2022). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z hrafichnoho dyzainu u zakladakh vyshchoi osvity KNR [Professional training of future specialists in graphic design in institutions of higher education of the People's Republic of China]*. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Chobitko, M.H. (2007). *Teoretyko-metodolohichni zasady osobystisno oriientovanoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv [Theoretical and methodological principles of personality-oriented professional training of future teachers]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kaleniuk, O.M. (2005). *Dydaktychni zasady uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Didactic principles of fine arts teachers]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lutsk [in Ukrainian].
- Khmel, N.D. (1998). *Teoreticheskie osnovy professyonalnoy podgotovki uchytelya [Theoretical foundations of professional teacher training]*. Almaty: Nauka [in Russian].
- Savchenko, O.Ya. (1996). *Systema neperervnoi osvity: zdobutky, poshuky, problemy [The system of continuous education: achievements, searches, problems]*. Chernivtsi: Mytets [in Ukrainian].
- Stas, M.I. (2007). *Metodychni rekomendatsii z formuvannia tvorchykh zdibnostei maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Methodical recommendations for the formation of creative abilities of future teachers of fine arts]*. Cherkasy: ChNU [in Ukrainian].

Stritievych, T.M. (2008). Aktyvni metody navchannia u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Active teaching methods in the training of future art teachers]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedagogichni nauky – Bulletin of Cherkasy university. Series: Pedagogical sciences*. Cherkasy: RVV Cherkaskoho natsionalnoho universytetu im. B. Khmelnytskoho, 129, 125-140 [in Ukrainian].

Tkachenko, A.V. (2019). Formuvannia dyzainerskoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u fakhovii pidhotovtsi [Formation of design competence of future fine arts teachers in professional training]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

Yaremenko, V., & Slipushko O. (Eds.) (2006). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: u 3 t. [New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 3 vols.]*. Kyiv: Akonit, Vol. 3 [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On higher education"]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada*. 2014. № 1556-VII [in Ukrainian].

Професійна підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну

Ван Вей²

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Статтю присвячено актуальній проблемі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну. Мета статті полягає систематизації та узагальненні наукових досліджень щодо підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну. Уточнено, що в сучасному суспільстві особливої гостроти набувають питання формування професійно-фахових якостей вчителя образотворчого мистецтва, створення умов, які б забезпечили їх підготовку в системі вищої педагогічної освіти. Адже нині виникає необхідність формування дизайнерських умінь і навичок у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які могли б використовувати графічний дизайн у своїй професійній діяльності, а також навчити цьому ремеслу учнів, щоб вони вміли створювати брошури, журнали, книги, рекламну продукцію, різноманітні упаковки, вебдизайн тощо. Доведено, що підготовка таких фахівців, котрі володіють основами дизайнерської культури, є актуальною проблемою сучасної мистецької педагогіки. Визначено, формування у студентів дизайнерських умінь як невід'ємного компонента професійних якостей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва реалізується в процесі їх діяльності, під час якої проявляються індивідуальні особливості, що сприяють формуванню у людини позитивного відношення до своєї професії і людей, з якими він працює, а також прагнення до особистісного росту та професійного вдосконалення. Узагальнено, що підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну – це тривалий, керований, відповідальний процес формування професійно-фахових компетентностей, результатом якого є знання та вміння, які майбутні фахівці будуть використовувати у своїй подальшій діяльності; це єдність теоретичної та практичної готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання графічного дизайну у своїй професійній діяльності. Підтверджено, що належна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва зі сформованими професійними компетенціями, надасть можливості стати конкурентоспроможним на ринку послуг.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка, дизайнерську діяльність майбутніх учителів образотворчого мистецтва, підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва, графічний дизайн.

Accepted: June 17, 2023

² аспірантка кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

The essence of training future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment

Liu Yige¹

State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine

E-mail: liuyige-17@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2743-2100>

The article is devoted to the urgent problem of training future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment. The aim of the article is to systematize and generalize scientific research on the preparation of future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment. Based on the study of existing views, it was determined that the preparation of qualified teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment is one of the main tasks of nowadays in the modern education system of Ukraine. According to the Concept of Pedagogical Education, Ukraine is a multicultural and multinational state, taking into account the fact that the educational system deals with a complex, ethnically diverse, culturally and mentally heterogeneous contingent, the education of citizens in the environment of the country's national culture is of particular importance. And this requires updating the methodology and content of language and pedagogical training. The author clarifies the meaning of the concept of cross-cultural learning – an organized activity that takes place in a multicultural educational environment, aimed at the study, assimilation and comparison of different cultures, as well as the formation of multicultural values and skills of intercultural interaction and the acquisition of experience in intercultural communication. It has been confirmed that the development trend of multicultural training of future language and literature teachers is aimed at openness, accessibility to other cultures and involves their personal and cultural development based on involvement in cross-cultural activities, forming values, adequate views and attitudes. The specifics of training future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment have been determined as a process characterized by the generalization of professional inclinations, knowledge, abilities and skills aimed at organizing cross-cultural education of students in a multicultural educational environment. It has been confirmed that the result of this process is the readiness of future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment.

Keywords: training, professional training, professional pedagogical training of teachers, cross-cultural learning, multicultural environment.

Introduction. Training of qualified language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment is one of the main tasks of the modern education system in Ukraine. According to the Concept of Pedagogical Education, Ukraine is a multicultural and multinational state. Given the fact that the educational system deals with a complex, ethnically diverse, culturally and mentally diverse student body, education of citizens in the environment of national culture, becoming a citizen of Ukraine is of particular importance. This requires updating the methodology and content of language and pedagogical training. The document states that language is a means of learning the world around us, the human community and involvement in the global community, human self-expression, personality formation and social relations in a multicultural world.

The general formulation of the problem consists in the peculiarities of the training future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment, where it is worth noting that it is impossible to carry out this process without special training, because the training itself is the formation and generalization of knowledge and skills necessary for a specialist to adequately perform assigned tasks. It is mandatory that the specified training should be oriented towards the active search and application

---

¹ Postgraduate Student of the Department of Pedagogy at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

of modern forms and methods that contribute to the development and self-realization of each individual who will perform the tasks of the appropriate level of his professional activity.

Within the framework of our research, the provisions on multicultural education in the scientific works became important, namely those of Ya. Huletska, V. Dvornikov, H. Dmytriyev, O. Kovalchuk, M. Simonenko, O. Smolianinov, M. Soroka et al. The main approaches to the concept of “culture” were studied by N. Bordovska, V. Kuzmenko, E. Shemiakina and others. No less important are the works of scientists on: formation of multicultural competence (R. Agadullin, O. Hurchenko, N. Huspit, N. Lebediva, Ye. Pashko, T. Poshtarivna, O. Osypenko, L. Cherednychenko et al.); modern trends in multicultural training of future teachers (I. Bekh, O. Dubovik, O. Sukhomlynka, N. Yaks et al.); cross-cultural activities (R. Hesteland, V. Hudikunst, D. Jaspers, Z. Kim, M. Kirch, N. Kholden, E. Hall et al.); process of formation of cross-cultural competence (N. Almazova, M. Bayram, V. Doroz, M. Ernst et al.). The problem of professional and pedagogical training of future teachers was comprehensively covered in the works of researchers such as: P. Autov, S. Arkhanhelskyi, V. Bezpalko, O. Bondarevska, M. Bukach, A. Verbytskyi, O. Harmash, V. Hryniova, M. Diachenko, T. Ivanova, I. Isaiev, L. Kandybovych, H. Kashtanova, O. Rudnytska, T. Shcheglova and others.

Summarizing different approaches of scientific research on training future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment, we get an opportunity to reveal the still unexplored material of this research and consider the very process of involvement in cross-cultural activities through familiarity with cultural customs, norms of behavior, ethnic characteristics, etc. It is thanks to the conditions of such interaction that the formation of a cultural worldview and perception of cultural values takes place.

The aim of the article. Systematization and generalization of scientific research on the training of future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment.

Research materials and methods. During the research the following methods were employed: analysis, synthesis and systematization of scientific sources in order to identify the state of research of the problem, abstraction and generalization in order to study the practical application of cross-cultural education of students in a multicultural environment by future teachers of language and literature.

Results and their discussion. The analysis of legislative and educational documents of the state testified to the declaration of multi-ethnic and multicultural principles, as well as tasks aimed at the development of the fundamental training of future language and literature teachers based on the assimilation of the spiritual treasury of the Ukrainian people, namely the gnostic, ontological and axiological components of a holistic multicultural pictures of the world.

This process, according to R. Ahadullin, is connected with the formation of a multicultural worldview, which determines such an organization of the life and professional activity of a modern teacher, according to which he should be open to the perception of the cultures of other peoples. At the same time, the national acquires signs of thoroughness, since the multicultural social, in particular, the educational space, should function as a whole system of the polylogue of cultures both at the national level and in its individual regions (Agadullin, 2004: 20).

In the conditions of multicultural peace and multiethnic Ukrainian society, multicultural education becomes an integral part of the pedagogical culture of teachers. It includes cultural, ethnic, historical knowledge, awareness of its importance, the ability to highlight and add to the content of general education ideas that reflect the cultural diversity of the world, as well as the ability to organize the educational process as a dialogue between carriers of different cultures over time and distance.

Therefore, the essence of the training of future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment, we believe, should be determined in the following logical sequence: “training”, “professional and pedagogical training”, “training of future language and literature teachers”, “multicultural environment”, “cross-cultural learning”, etc.

Regarding the disclosure of the essence of the concept of “preparation”, its extended definition is interpreted in the “New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language”. The interpretation of this concept consists of three positions: theoretical, prescriptive and descriptive. From a theoretical point of view, training is a stock of knowledge obtained in the process of learning something. Prescriptive content characterizes the concept of “training” from the point of view of directionality, purpose and functioning of the phenomenon defined by it. And, finally, the descriptive approach to the category determines its essence, components and types (New Interpretive Dictionary of the Ukrainian Language, 2006: 572).

In turn, the concept of “training” in the “Big Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language” is no less important, which means an action, a process with the meaning of the verb “to train”, and a certain “... stock of knowledge, skills, experience, etc., acquired in the process of learning, practical activity” (Big Explanatory Dictionary Of The Modern Ukrainian Language, 2005: 960). The concept of “training according to the pedagogical dictionary is important – it is “the formation and enrichment of instructions, knowledge and

skills that are necessary for an individual to adequately perform specific tasks” (Pedagogical Dictionary, 2001: 268).

Summarizing the approaches to understanding the mentioned concept, we consider it necessary to first consider the term “professional training”, and then “professional pedagogical training” and “professional pedagogical teacher training”. Therefore, according to the Law of Ukraine “On Higher Education” (2014), “professional training” means the process of training specialists for one of the fields of labour activity, associated with mastering a certain type of occupation, profession (Law of Ukraine “On Higher Education”, 2014). We share the opinion of N. Khmel, who defines “professional training” as “the process of forming a specialist for one of the fields of labour activity, which is associated with mastering a certain occupation, profession” (Khmel, 1998: 127).

The content of the concept of professional and pedagogical training is developed according to the same logic. So, for example, T. Sydorenko believes that professional and pedagogical training is “a broad category in terms of its content, which is based on the general training of an individual, an integrative subsystem in a holistic social system, and therefore it, like all training as a whole, dialectically interacts being connected with social processes and phenomena that occur today, and determined by the laws of social development. It presents the teacher’s professional and human qualities together. This is an indicator of the formation of various types of his professional and pedagogical training, a condition and result of effective pedagogical activity” (Sydorenko, 2002: 7). Valid for our research is the opinion of V. Trotsko, who in his research study considers professional and pedagogical training as a “subsystem of teacher professional training, defining it as a set of special knowledge, abilities and skills that allow to perform work in a certain field of activity; holistic dynamic education, which consists of interrelated components: purpose, learning, content of education, motivations for learning, activity of the teacher and activity of students, technology and the result of learning” (Trotsko, 1997: 7).

However, analysis of scientific and pedagogical sources regarding the concept of “professional training of future teachers” demonstrates the multifaceted nature of the definitions offered by modern science. M. Vasilieva considers the professional training of teachers in institutions of higher education as “an integrative system that combines relatively independent, but interdependent systems of training: special-scientific, psychological-pedagogical, general cultural, each of them performs specific tasks” (Vasilieva, 2011: 17). What is noteworthy about this definition is the fact that it is based on a list of systems that determine the content of education. A similar approach is demonstrated by L. Yovenko when he points out that the system of professional training of future teachers contains such components as general education, professional and special (Yovenko, 2005: 56). According to scientific research, it can be stated that the concept of “professional pedagogical training of the future teacher” is a complex, dynamic and continuous process that requires mandatory consideration of modern requirements. The constant growth of the modern school’s needs for professional and pedagogical specialists capable of timely solving complex theoretical and practical tasks of the educational process indicates the importance of the problem of professional and pedagogical training of future teachers, the search for effective ways and the choice of rational methods of guiding the process of their education. Increasing the level of competence of future teachers is an urgent task of modern higher education. The conceptual provisions of the development of pedagogical education are based on the principles of the Law of Ukraine “On General Secondary Education”, the Law “On Higher Education”, “National Doctrine of the Development of Education of Ukraine in the 21st Century”, “Concept of Pedagogical Education”, etc.

Within the scope of this study, attention should also be paid to the opinion of V. Koval, who proved in her research that the tasks of professional training in pedagogical higher education institutions are always updated. In this regard, the majority of domestic scientists are unanimous in defining the goal of the professional training of the future teacher – the acquisition of professional competence. According to many scientists, higher pedagogical education is one of the main factors in the formation of a teacher’s professional maturity, which significantly affects the innovative orientation of pedagogical activity, without which it is impossible to achieve a high level of professionalism; this leads to the transformation of the higher education system, since the goal of higher education institutions is the development of new approaches, methods and technologies of teaching and upbringing, which should help the future teacher to achieve a high level of teaching, the quality of students’ knowledge, and contribute to his professional growth. Conceptual ideas of integration, professionalization, universalization, becoming the main direction in the field of education on the European continent, are implemented in the optimal structuring and integration of knowledge in the content of teacher training, in various theoretically grounded models and approaches. Different approaches to determining the essence of professional training from the standpoint of modern psychological and pedagogical science are well known. Researchers equate professional training with professional education, which is the result of assimilation of knowledge and skills and the formation of necessary personal professional qualities (Koval, 2013).

Although all scientists unanimously agree that the training of a future teacher, regardless of specialty, is carried out with the close unity of all structural components of professional training, we support this opinion, but also insist that it is advisable to pay special attention to the study, generalization and systematization of components, which were determined by Z. Kurliand regarding the structure of a teacher's professional activity, such as: Motivational component – teacher's self-confidence, satisfaction with activities, motivation to achieve success. Emotional and volitional component – lack of emotional tension, fear of children; the ability to regulate one's emotional state, the presence of willpower. Personal component – the presence of a professional and pedagogical orientation, the speed of reaction to the behavior of the class and individual students; normal fatigue.

Professional pedagogical component – the ability to make the right decisions in non-standard situations, knowledge and skills of a teacher (psychological and pedagogical, methodical, professional, general); the need for self-improvement and self-education (Kurliand, 2005: 41). After all, these components, in our opinion, are important, necessary and contribute to the preparation of future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a polycultural environment.

I. Manokhina, summarizing different approaches to the interpretation of conceptual features regarding the professional and pedagogical training of the future teacher, specifies the process of professional formation of a specialist in accordance with the "content of the cycles of educational training", in which she singles out such components as psychological and pedagogical training ("a system of knowledge about factors contributing to personal growth; self-development and self-education; organization of the educational process in different socio-cultural conditions; mastering the skills of psychological and pedagogical diagnosis, analysis and design of social and pedagogical work; design, implementation, evaluation and correction of the educational process"), subject preparation ("possessing the skills of analyzing and designing socio-pedagogical activities; identifying the needs of children, creating conditions for their harmonious development; the ability to apply the methods of sociological and socio-psychological research in professional activity) and general cultural preparation ("using the accumulated experience to develop the creative abilities of the individual") (Manokhina, 2015: 131).

Based on the ideas of various scientists – L. Bazil, V. Bezliudna, M. Vasylieva, L. Yovenko, H. Leshchenko, I. Manokhina, O. Semenoh, L. Perkheta, N. Fedorovska, O. Chaika and others, we come to the conclusion that the training of future teachers of language and literature involves firstly: professional training that provides them (future teachers of language and literature specialists) with the performance of professional tasks, both at the theoretical and practical levels, when future teachers of language and literature by means of artistic, journalistic, scientific, literary and critical texts educate students as active citizens of a certain country, active readers, and also carry out linguistic and literary training, focusing on domestic and world achievements in pedagogical, psychological and philological sciences, developing an individual style of professional activity, etc.; secondly, psychological and pedagogical training as an organized educational process to create conditions for students, future language and literature teachers to achieve the optimal level of psychological and pedagogical competence.

No less important during the training of future teachers of language and literature, namely during their formation, is the interaction of education and culture, which is the necessary general background and at the same time the content of education. It is in the process of professional and pedagogical training of future teachers of language and literature that the effect of cultural mechanisms, forms and content of the educational process is ensured. And as O. Palchykova notes, during this process, a cross-cultural approach is implemented, which contributes to the erasure of cultural and linguistic boundaries between peoples, the establishment of a full-fledged dialogue of cultures (Palchykova, 2005: 41). This is confirmed by the fact that the development trend of multicultural training of future teachers of language and literature is aimed at openness, accessibility to other cultures and involves their personal and cultural development based on involvement in cross-cultural activities, forming values, adequate views and attitudes.

Based on the conducted research, it was concluded that *cross-cultural learning* is an organized activity that takes place in a multicultural educational environment, aimed at studying, assimilating and comparing different cultures, as well as at forming multicultural values and skills of intercultural interaction and gaining experience in intercultural communication.

As for the definition of "multiculturalism", we are impressed by the opinion of I. Kushnir, the author interprets it as "such a principle of functioning and coexistence in a certain society of various ethno-cultural communities, with their inherent awareness of their own identity, which ensures their equality, tolerance and organic connection with a broad cross-cultural community, mutual enrichment of cultures, as well as the presence and definition of a common national system of norms and values. But at the same time, it should be taken into account that each ethnic group, nation has its own identity, in particular, in culture". And as an addition, the same author characterized the following definition of "multiculturalism" as "a set of socio-

psychological characteristics that ensure the possibility of peaceful existence of subjects as representatives of different cultures in the conditions of a democratic society” (Kushnir, 2008).

Summarizing the approaches to understanding the scientific concept of “multiculturalism”, N. Yaksa emphasizes that the multicultural content of professional pedagogical training includes tasks that meet the requirements of personality-oriented education, namely: the development of intercultural competence in each subject of professional training – a representative of that or another culture (forming the image of one’s culture, its main values, developing a reflexive attitude to cultural phenomena); formation of positive “I - and We concepts” in all subjects of professional training; formation of multicultural values and skills of intercultural interaction (value attitude, skills and real experience of interaction with representatives of other cultures, exchange of values, ideas and establishment of equal relations); achieving optimal results for each individual and their cultural identity, as well as optimal development and integration of culture in the context of professional training; formation of the perspective of the existence and interaction of different cultures in the process of professional training; gaining experience in intercultural communication (including overcoming intercultural contradictions and conflicts) as a basis for determining successful life and professional strategies (Yaksa, 2006: 41).

One of the main trends of modern development is the globalization of socio-economic activity, the consequences of which are cultural changes in the state. Therefore, both the support of the trend of globalization processes and the preservation of cultural originality appear to be urgent tasks of the state. As a result, a new paradigm of education is being formed in the modern educational space, a new system of values and priority goals of education is emerging, which is built on the concept of the individual, based on the conceptual ideas of cultural relevance and development. Educators become key persons in the process of becoming future specialists, forming value orientations, attitudes towards their own culture and the need for a tolerant attitude towards other cultures, they must be prepared to work in a multicultural environment. That is why the formation of multicultural competence of future teachers of language and literature, which will have a direct impact on the formation of personality and, thus, will have the opportunity to help society to form a tolerant attitude towards representatives of other cultures in the younger generation, becomes relevant.

In the process of analyzing the scientific developments of S. Piroshenko and V. Shamanska, it was determined that the result of the formation of multicultural competence is the ability of the future teacher: to overcome intercultural misunderstandings, conflict situations, stereotypes in relationships, to demonstrate different strategies of behavior to establish contact with representatives of other cultures; to compare not only language systems, but also national cultures, implementing the principle of multilingualism and multiculturalism; to communicate with representatives of different ethnic groups, to carry out intercultural communication; to determine the connections between the language and the culture of the country whose language is being studied and to teach students to see them; to determine the peculiarities of identifying national specificity in the socio-cultural behavior of its representatives; to consciously act in a multicultural environment, world; to conduct a dialogue of cultures (national, foreign) based on the consequences of learning native and foreign languages; to carry out intercultural communication on the basis of the formed vocabulary knowledge with a national-cultural component in order to achieve mutual understanding; to predict and recognize socio-cultural problems that lead to misinterpretation of cultural facts, cross-cultural conflicts and to take responsibility for eliminating cross-cultural misunderstandings (Piroshenko, Shamanska, 2013).

An interesting study by K. Maltseva, which has not lost its relevance for more than twenty years, regarding the specifics of the processes of socio-cultural development, the need to create conditions for the development of constructive cross-cultural communications, equal dialogue, tolerance, empathy, the system of universal human values and planetary ethics, puts forward new priorities in educational process in institutions of higher education. The search for and implementation of technologies aimed at the productive introduction of universal values into the life of the global society and the transformation of the human culture, which should be more mobile, more open, tolerant, moral and socially active, is gaining significant relevance. This gave impetus to the emergence of an intercultural perspective of the educational process in institutions of higher education. According to the researcher, in conditions of systemic social transformations, the scientific search for ways of general integration is objectively stimulated by the social situation, in which the main role is played by the nature of cross-cultural communications between representatives of different countries and societies. In general, interculturalism, based on the concept of cultural exchange between different cultural groups in society, initiates the emergence of dialogue, thanks to which there are common elements in different cultures, which become the basis for effective communication and integration. Interculturalism motivates to find a common platform, the fusion of different cultures based on universal human values and planetary ethics (Maltseva, 2002). In addition, we consider it necessary to note that an important stage of the educational process is the use of intercultural educational dialogue, which can be considered not only as a process of communication, but also as the constitution of an intersubjective space, which is important for understanding trends not only in the development of modern education, as well as society and culture as a whole.

The educational process in the context of many different cultures involves social adaptation to different values and attitudes, interaction between students of different traditions and faiths. In this way, the development trends of the world educational space are embodied and a tolerant multicultural environment is formed, which provides for the freedom of cultural self-determination of future teachers of language and literature, the search for optimal correspondence between established traditions and modern trends associated with entering the world educational space.

Conclusions. Therefore, we define the training of future language and literature teachers for cross-cultural education of students in a multicultural environment as a process characterized by the generalization of professional guidelines, knowledge, abilities and skills aimed at organizing cross-cultural education of students in a multicultural educational environment. The result of such a process is the preparedness of future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment.

Having conducted a theoretical analysis of the scientific and methodological research of modern scientists regarding various aspects of training future teachers of language and literature for cross-cultural education of students in a multicultural environment, we came to the conclusion that the problem posed requires the study of foreign experience. This is a prospect for further exploration.

References

- Ahadullin, P.R. (2004). Polikulturna osvita: metodoloho-teoretychnyi aspekt [Multicultural education: methodological and theoretical aspect]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and Psychology*, 3 (44), 18-29 [in Ukrainian].
- Busel, V.T. (Eds.). (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
- Khmel, N.D. (1998). *Teoreticheskie osnovy professyonalnoy podgotovki uchytelya [Theoretical foundations of professional teacher training]*. Almaty: Nauka [in Russian].
- Koval, V. (2013). Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv-filolohiv u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of the formation of professional competence of future philology teachers in higher pedagogical educational institutions]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kurliand, Z.N. (2005). *Stanovlennia pozytyvnoi Ya-kontseptsii maibutnoho vchytelia [Formation of a positive self-concept of the future teacher]*. Odesa: PNTs APN Ukrainy [in Ukrainian].
- Kushnir, I.M. (2008). Komponenty polikulturnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv [Components of multicultural competence of foreign students]. *Vykladannia mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi – Language teaching in higher education institutions at the modern stage*, 13, 7-8 [in Ukrainian].
- Maltseva, K.S. (2002). Mizhkulturni neporozuminnia i problema mizhkulturnoho perekladu [Intercultural misunderstandings and the problem of intercultural translation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Manokhina, I.V. (2015). Problema profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialno-pedahohichnoi sfery v naukovi literaturi [The problem of professional training of socio-pedagogical specialists in scientific literature]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky – Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Series "Pedagogy and Psychology". Pedagogical sciences*, 1, 128-134 [in Ukrainian].
- Palchukova, O.O. (2016). Realizatsiia kros-kulturnoho pidkhodu do navchannia ukrainskoi movy inozemnykh studentiv [Implementation of a cross-cultural approach to teaching Ukrainian language to foreign students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Piroshenko, S., & Shamanska, V. (2013). Polikulturna kompetentnist maibutnoho vchytelia yak standart suchasnoi osvity [Multicultural competence of the future teacher as a standard of modern education]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriya Pedahohika – Bulletin of the Carpathian University. Series Pedagogy*, XLVI, 39-43 [in Ukrainian].
- Sydorenko, T.D. (2002). Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia u protsesi navchannia [Formation of the pedagogical culture of the future teacher in the learning process]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Trotsko, H.V. (1997). Teoretychni ta metodychni osnovy pidhotovky studentiv do vykhovnoi diialnosti u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical foundations of preparing students for educational activities in higher pedagogical educational institutions]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Vasylieva, M.P. (2011). Deontolohichni komponent pidhotovky suchasnoho pedahoha v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [The deontological component of the training of a modern teacher in the conditions of a higher educational institution]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia*.

Seriia «Pedagogika i psykholohiia» – Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Series «Pedagogy and Psychology», 2 (2), 14-20 [in Ukrainian].

Yaksa, N.V. (2006). *Teoretychni zasady profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv do vzaiemodii subiektiv osvithnoho protsesu v umovakh polikulturnosti Krymskoho rehionu [Theoretical principles of professional and pedagogical training of future teachers for the interaction of subjects of the educational process in the conditions of multiculturalism of the Crimean region]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].*

Yaremenko, V., & Slipushko, O. (eds.). (2006). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: u 3 t. [New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 3 vols.] (Vol. 3). Kyiv Akonit [in Ukrainian].*

Yarmachenko, M.D. (Eds.). (2001). *Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical dictionary]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].*

Yovenko, L.I. (2005). *Pidhotovka studentiv-filolohiv vyshchoho pedahohichnoho navchalnoho zakladu do rodynnoho vykhovannia [Preparation of philology students of a higher pedagogical educational institution for family upbringing]. Candidate's thesis. Uman [in Ukrainian].*

Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On higher education"]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada. 2014. № 1556-VII [in Ukrainian].*

Сутність підготовки майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі

Лю Іге²

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Статтю присвячено актуальній проблемі підготовки майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі. Мета статті полягає у систематизації та узагальненні наукових досліджень щодо підготовки майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі. На основі вивчення наявних поглядів визначено, що підготовка кваліфікованих учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі є одним з головних завдань сьогодення в сучасній системі освіти України. Як стверджує Концепція педагогічної освіти, Україна є полікультурною та багатонаціональною державою, враховуючи той факт, що освітня система взаємодіє зі складним, етнічно різноманітним, культурно та ментально різнорідним контингентом, особливого значення набуває виховання громадян у середовищі національної культури країни. А це вимагає оновлення методології та змісту мовної та педагогічної підготовки. Розкрито зміст поняття «крос-культурне навчання», організована діяльність, яка відбувається в полікультурному освітньому середовищі, спрямована на вивчення, засвоєння та порівняння різних культур, а також на формування полікультурних цінностей і навичок міжкультурної взаємодії та набуття досвіду міжкультурної комунікації. Підтверджено, що тенденція розвитку полікультурної підготовки майбутніх учителів мови та літератури, направлена на відкритість, доступність до інших культур та передбачає особистісно-культурний їх розвиток на основі залучення до крос-культурної діяльності, формуючи цінності, адекватні погляди та відношення. Визначено специфіку підготовки майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі, як процес, який характеризується узагальненням професійних настанов, знань, умінь та навичок, спрямованих на організацію крос-культурного навчання учнів у полікультурному освітньому середовищі. Доведено, що результатом цього процесу є підготовленість майбутніх учителів мови та літератури до крос-культурного навчання учнів у полікультурному середовищі.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка, професійно педагогічна підготовка вчителів, крос-культурне навчання, полікультурне середовище.

Accepted: June 19, 2023

² аспірантка кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Training future physical education teachers for health-preserving activity in the conditions of an inclusive educational environment

Shevchenko Maksym¹

State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine

E-mail: Shevchenko.MO@pdpdu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7638-4130>

The article highlights the problem of training future physical culture teachers for working in an inclusive educational environment of educational institutions. The aim of the study was to establish the theoretical foundations of the problem of training future physical education teachers for organizing health-preserving activity in an inclusive educational environment. The urgency of focusing research attention on the problem of training potential teachers of physical culture for the introduction of elements of sports and mass work in an inclusive educational environment on health-preserving grounds is substantiated. Scientific information on the concepts of “inclusive educational environment”, “health-preserving sports and mass work” has been systematized. It was determined that the modern inclusive educational environment is characterized by a system of value attitudes towards learning, upbringing and personal development of children with special educational needs, as well as a set of resources (means, external and internal conditions), their life activities in a comprehensive educational institution and a focus on the implementation of individual educational strategies of students.

The author characterizes the peculiarity of the professional activity of a physical education teacher in the introduction of health-preserving sports and mass work in an inclusive educational environment; it consists in the need to create a barrier-free health-preserving environment in the future profession, the formation of knowledge, skills of individualization and differentiation in physical education of children with special educational needs and the development of qualities that will contribute to the success of the teacher’s implementation of an individual approach in the physical education of school students, taking into account the principles of inclusion.

Keywords: *physical education teacher, training of future physical education teachers, health care, physical education and rehabilitation work, inclusion, inclusive educational environment, mass sports work, health care sports and mass work, students with special educational needs.*

Introduction. In the conditions of the reorientation of education towards health-preserving strategies, high-quality professional training of a modern physical education teacher, who acquires competence in preserving and strengthening the health of students, requires close attention. The professional functions of a future physical education teacher include the ability to coordinate various types of health-preserving activities of students both in the educational environment of a general educational institution and beyond it. One of the leading means of implementing this function is sports mass work of a physical and health-improving content.

At the same time, the introduction of the concept of “inclusion” into the education system of Ukraine, i.e. the involvement of all children without exception in the educational process, requires a rethinking of the fundamental principles of training future physical education teachers in terms of their training for work in an inclusive educational environment.

The analysis of the latest research and publications in the chosen direction shows that the foundation of the theory and methodology of training future teachers of physical culture is laid in the scientific works of domestic scientists (O. Azhippo, P. Dzhuryynskyi, O. Dubohai, A. Konokh, O. Kuchai, Yu. Liannoi) who identified ways to optimize the system of training future specialists in physical culture and sports. The training of future teachers of physical culture for physical culture and rehabilitation (L. Ivanova), correctional and rehabilitation (N. Denysenko, S. Tokareva), individual work with students in conditions of inclusion (N. Shchekotylyna) was studied; directions for improving the effectiveness of future teacher training for the

---

¹ *Postgraduate Student of the Department of Pedagogy at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»*

organization of extracurricular physical education and mass work were outlined (A. Graf); the scientists also developed the methodology and technologies of sports and health tourism (I. Tkachivska) and the formation of the personality of a specialist in physical culture and health and sports and mass work (O. Stasenکو); the peculiarities of the teacher's work in the organization of mass sports events were described (B. Maksymchuk); a model of training a future physical culture teacher for physical culture and sports activities was developed (S. Karasevich); the content of the training of future physical culture teachers for the organization of independent physical culture and health-improving activities of school students were improved (E. Zhukovskiy); the peculiarity of training future specialists in physical culture and sports for the implementation of physical culture and rehabilitation practice by means of sports and mass work was presented (V. Valiieva, V. Koroliov); the system of training future physical culture teachers for individually directed physical culture and rehabilitation work with students was scientifically substantiated (I. Kozhurina).

The scientific and methodological developments of Natali Shchekotylyna, who in 2019 formulated the theoretical-methodological and methodological-instrumental principles of training future physical education teachers for individual work with students in conditions of inclusion, are of the greatest importance for our research.

Also, the research reference point for us is the development of Svitlana Onyshchuk, who in 2021 determined the theoretical, functional and applied principles of training future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions.

A previously unexplored part of the scientific problem is that currently in Ukraine insufficient attention is paid to the training of future physical culture teachers for health-preserving activities in the conditions of an inclusive educational environment.

Formulation of the problem. The aim of the article is to determine the theoretical foundations of the problem of training future teachers of physical culture for organizing health-preserving activity in an inclusive educational environment.

The objectives of the research were: to justify the timeliness of focusing research attention on the problem of training potential teachers of physical culture for the implementation of elements of sports and mass work in an inclusive educational environment on the basis of health preservation; to systematize scientific information on the concepts of "inclusive educational environment", "health-preserving sports and mass work"; to characterize the originality of the professional activity of a physical culture teacher in the implementation of health-preserving sports and mass work in an inclusive educational environment.

Research methods. The article presents the material obtained with the help of methods of *systematization and organization* of scientific information regarding the concepts of "inclusive educational environment", the method of *analyzing* the scientific opinion of leading scientists in the field of physical culture and sports, the method of information *synthesis* in order to determine the terminological, theoretical and methodological foundations of the phenomenology of the teacher's professional activity of physical culture on the introduction of health-preserving sports and mass work in an inclusive educational environment.

The main part. First of all, we consider it expedient, based on many years of teaching experience, to first present our own opinion regarding the originality, and therefore the complexity, of the professional activity of a physical education teacher. In our opinion, the complexity of training specialists in physical culture, sports and education can be described with the help of certain considerations.

A holistic pedagogical system can be regarded as a dialectical relationship of two relatively independent subsystems: the activity of the teacher and the activity of students, each of which, in turn, can be imagined as a system in relation to its internal structure. In the most general form, its functioning in the educational process of the school can be presented as follows: teacher activity ↔ educational information ↔ student activity. However, during physical education classes, school students not only actively learn a certain amount of knowledge and acquire relevant skills and abilities, but also improve their physical qualities: strength, endurance, dexterity, speed, flexibility; improve health and "physical capacity". Thus, the teacher controls not only the students, but also the development of their physical qualities. This, accordingly, affects the content plan of the professional activity of the physical culture teacher, who must perfectly master the teaching methodology and the technique of managing the students' activities.

Since 2000, scientists in Ukraine have been addressing the concept of "health preservation" in various contexts.

In 2011, Borys Dolynskiy conducted a thorough study of the "health culture" phenomenon. The author did not directly cover the training of future physical culture teachers, however, we find the scientist's scientific work useful in the context of considering the genesis of the training of physical culture and sports specialists. By the culture of health, the scientist understands an important component of the general and professional culture of the future teacher, which reflects the formation, preservation and strengthening of his own health and the health of school students, contributes to the development of the correct attitude of a person to himself, the desire for self-cognition, formation, development and self-improvement of one's personality, formation of

relevant health-preserving skills and abilities in daily behavior, adherence to a healthy lifestyle. The researcher also proposed the definition of another key concept – “health-preserving environment of a higher education institution”. According to the scientist, this is a purposeful system of educational activities that does not harm the health of future teachers; it provides an opportunity for the individual to gain experience in culturally appropriate behavior; provides conditions for physical, psychological, social and spiritual comfort, which contributes to the preservation and strengthening of the health of the subjects of the pedagogical process, their productive educational, cognitive and practical activities.

The continuation of the health-preserving approach in teacher training was the appearance in 2013 of two fundamental studies in which the phenomenon of “health-preserving” was revealed from different aspects – the doctoral thesis of Petro Dzhurynskyi and Halyna Meshko.

Petro Dzhurynskyi defines the general features of the phenomenon of “health care” as follows: the result of the influence of pedagogical factors of the educational process on the health of its subjects; health care in the educational process, according to the author, is an activity aimed at preserving and strengthening the physical and mental health of those who study. Therefore, the researcher continues, health care is, first of all, a pedagogical process aimed at preserving and strengthening health, forming motivation to follow a healthy lifestyle, conscious and responsible attitude to one’s own health and the health of others.

Halyna Meshko studied the phenomenon of “teacher’s professional health”, which is interesting and significant for the professional development of a teacher. The researcher interprets it as an integral characteristic of the functional state of the organism, the global mental state of the individual, which is characterized by the dynamic harmony of internal experiences and the associated effectiveness and success of pedagogical activity, the ability to resist negative factors accompanying this activity.

In addition to the already analyzed studies, in 2008 Oleksandr Omelchenko defended his dissertation on the problem of the professional and pedagogical activity of a primary school teacher on the organization of a health-preserving educational process; in 2013, the doctoral dissertation of Natalia Bashavets was defended, in which the culture of health care as a worldview orientation of future economists was highlighted. Thus, we can record the “flourishing” of “health care” trends in all its definitive diversity since 2010.

The system of “health preservation” in the aspect of the professional activity of a physical education teacher was studied by the outstanding Ukrainian scientist Oleksandra Dubohai. It should be noted that Dubohai’s research in recent years is mainly aimed at the system of physical education of younger school students. We use Dubohai’s scientific work as an example of a properly organized approach to the integration of physical education into the primary school system. Moreover, the scientific and methodical studies of the scientist in the context of the organization of inclusion in the modern school become especially significant.

In the context of our research, we will consider Oleksandra Dubohai’s concept “Learning in motion”, because, in our opinion, it fully takes into account the potential of individual work with students. The essence of the “learning in motion” model is the universal feature of the explanation of new educational material at the end of the lesson, in which, as a rule, low mental and motor activity levels are observed against the background of mental fatigue of children. The researcher found out experimentally that it is in this part of the lesson that the teacher, teaching the essence of the new material and, if necessary, writing it on the board, offers the students to display it in the form of motor actions, writing out letters, numbers, phrases, foreign words, formulas, arithmetic and mathematical examples and their answers and so on with the tip of the nose, shoulder points, hands or other parts of the body.

According to the researcher, this approach contributes not only to the spatial memorization of the proposed educational knowledge, but also to the improvement of mental performance due to, for example, the spread of motor activity of the muscles of the cervical spine (when writing tasks with the tip of the nose), since performing neck movements stimulates increasing the supply of oxygen with blood circulation to the cerebral cortex. In order to improve the effect of movements both on the spatial memorization of educational material and to relieve fatigue from the upper thoracic spine as a means of prevention and timely correction of postural disorders, the teacher offers children to draw in space simultaneously with both shoulder points not only individual words or mathematical examples, but also geometric shapes.

In addition, in the form of homework, the teacher can recommend that children should repeat the new acquired educational information and when preparing lessons at home, offer to perform movements to parents, brothers or sisters, which will contribute to the acquisition of emotional and social skills, since learning is not only sitting at a desk and standing near the board, it’s also fun spending time with the family. This will not only create a fun emotional atmosphere when doing lessons at home, but also significantly increase the motor activity of adults, help them get rid of cervical or upper thoracic osteochondrosis.

We would like to note that Oleksandra Dubohai’s thorough scientific and methodical studies became the basis for both the development of the concept of the New Ukrainian School and models for the organization of the school’s inclusive educational environment.

Stanislava Tokareva (2016) investigated the specifics of the training of future physical education teachers for corrective and rehabilitation work with primary school students. The scientist characterized *the correctional and rehabilitation work* in primary school as a specially organized pedagogical process, covering the educational and everyday activities of the child, aimed at correcting and alleviating deviations in his psychophysical state, forming or reconstructing individual personality qualities for the purpose of his development, full-fledged school adaptation and social integration. We fully agree with the interpretation of the author, because we think that “corrective and rehabilitation” work is the basis for the organization of inclusion in a general educational institution. In addition, we are impressed by the scientist’s efforts to emphasize the “individual” qualities of the child as what the physical education teacher’s professional efforts should be aimed at.

Liudmyla Ivanova uses a slightly different concept, but very close in terms of meaning, namely “physical culture and health-preserving work”. In the research of the scientist, it was determined that the training of future teachers of physical education for physical education and health work should ensure the acquisition of the following knowledge and skills: apply forms, methods, means of educational work that are not harmful to the health of students; to ensure the appropriate level of teaching subjects in the educational field “Health and physical culture”; to provide students with thorough knowledge about health and ways to preserve and strengthen it; to promote the formation of school students’ need for a healthy lifestyle and practical skills in leading it; to form the appropriate motivation regarding the implementation of physical culture and health work with students of general educational institutions, the skills of a teacher-organizer of physical culture and health work at school, the skills of organizing and conducting classes in physical culture and health circles, the skills of conducting lessons and classes with special medical groups.

As we can see, over the past decade, the authors have seriously thought about ways to improve the professional training of future physical education teachers in the context of rejecting the “universality” of physical education and adopting comprehensive individualization and personalization of the physical improvement of young people.

In different countries of the European Union, the organization of physical culture and youth education is guided by different approaches. So, for example, in Poland, the approach to physical education as a pedagogical activity related to the socio-cultural modification of the human body is widely presented. This approach is specified taking into account various factors.

In Finland, for example, the prevailing approach is that physical education is oriented towards the education of a healthy lifestyle of students by involving them in various forms of motor activity during education and in the future, throughout life. AS the main conditions that ensure human participation in motor activity, Finnish scientists consider: social recognition (approval of friends and society), an intellectual component (availability of knowledge about the benefits of motor activity and what is an integral component of a healthy lifestyle) and the presence of main motor skills.

In the Netherlands, motor education (upbringing) is considered a priority, according to which the most important thing for a person is the culture of movements and the ability to use it throughout life. Unlike the Finnish concept, in which physical activity is considered exclusively as a means of preserving health, in the Netherlands it is considered more broadly, taking into account its ability to influence the versatile development of the individual and interpersonal communication with the environment.

In England, the central place is traditionally occupied by the approach to physical culture education, in which the emphasis is placed on sports – development of sports skills, participation in sports competitions and preparation for them, achievement of sports results (taking into account individual characteristics), maintaining physical and sports activity throughout life. At the same time, playing sports is considered as a means of forming personal qualities and social abilities, including ethical traits. Health is in the field of vision as one of the factors of personality development, character formation through sports, its influence on the motivational and volitional spheres in the pursuit of sports achievements is studied. German approaches are characterized by a combination of all the above-mentioned European concepts. Scientists include the development and practical implementation of a complex of programs focused on aesthetic and artistic manifestations of physical activity in physical education as innovations. We are talking, first of all, about the theatre of movement, sports, pantomime, etc.

The concept of “inclusive educational environment” introduced into scientific circulation by Alla Kolupaieva is the most widely used. Sometimes, the authors use the phrase “barrier-free educational environment” as its synonym.

For the most part, scientists (methodologists, teachers, researchers) reflecting on this concept in different contexts agree in the following: an inclusive educational environment is characterized by the following parameters: recognition by the teacher of the need to use a variety of educational approaches, taking into account different learning styles, temperament and personalities of individual children; adaptation of educational materials for use in a new way, supporting the child’s independent choice in the process of learning

in the classroom; use of various options for grouping children; establishment of cooperation and support among students of the class; use of a wide range of activities, practical exercises and materials corresponding to the child's level of development.

In addition, the modern inclusive educational environment is characterized by a system of value attitudes towards learning, upbringing and personal development of children with special educational needs, as well as a set of resources (means, external and internal conditions), their life activities in a comprehensive educational institution and a focus on the implementation of individual educational strategies of school students.

We understand an inclusive environment as a living space that provides an increase in the sense of self-worth and self-confidence of children who need correction of psychophysical development. The creation of an inclusive environment is a flexible, individualized system that involves not only adapting the physical environment, but also training teachers, changing the system of providing students with the opportunity to learn according to an individual curriculum, providing medical-social, psychological-pedagogical and scientific support, creating educational programs, educational and methodological support, etc.

An unambiguous interpretation of the definition of “inclusive educational environment” can be found in the text of the Law of Ukraine “On Education, namely: “a set of conditions, methods and means of their implementation for joint learning, upbringing and development of education seekers, taking into account their needs and capabilities”.

In the context of our research, we define the concept of an inclusive educational environment as follows: a set of material, spiritual and social conditions for the existence and activity of students who, regardless of their educational needs, are able to learn more effectively, increase their social and communicative competence; it is an environment that contributes to the maximum satisfaction of children's needs in development, restoration, correction and compensation of impaired functions, social adaptation, assimilation of social experience and integration into society; provides for all subjects of the educational process opportunities for effective self-development, provides for solving the problem of education of children with disabilities by adapting the educational space to the needs of each child.

Natalia Shchekotylna defines the training of a future physical education teacher for individual work with students in the conditions of inclusion as a pedagogical process that is a structural component of the integral professional training of a future teacher, aimed at making future teachers aware of the importance and necessity of creating a barrier-free health-preserving environment in the future profession, formation of knowledge, abilities and skills of individualization and differentiation in the physical education of children with special educational needs and the development of qualities that will contribute to the success of the teacher's implementation of an individual approach in the physical education of school students, taking into account the principles of the ideology of inclusion.

According to Svitlana Onyshchuk, the socio-pedagogical functions of a physical education teacher (educator, organizer, researcher) are constantly expanding and becoming more complicated. Gradually, the palette of functions of a physical culture teacher is supplemented by the ability to coordinate various types of health-preserving activities of students both in the educational environment of a comprehensive educational institution and beyond it. One of the leading means of implementing this function is sports and mass work in the field of physical culture and rehabilitation.

We agree with the author that mass sports work is a dynamic systemic complex of professional actions of a teacher in planning and designing, organizing and moderating, coordinating and implementing sports events in the educational environment of a general secondary education institution. We support Onyshchuk in the fact that sports and mass work is distinguished by bright health-preserving content (promotion of a healthy lifestyle, development of valeological culture, support of physical activity, prevention of chronic physical diseases, prevention of mental and emotional diseases) and technology (instruction, algorithm of conduct, phasing, adjustment, reflection).

Therefore, we can state that modern mass sports work with a pronounced health-preserving content is distinguished by a powerful potential for enriching the inclusive educational environment of comprehensive secondary education institutions with various forms of work to attract children with special educational needs to physical culture and rehabilitation practices.

Conclusions. The modern system of physical education is distinguished by a bright health-preserving content and a valeological “beginning”, however, the spread of inclusion in the system of comprehensive secondary education has once again actualized the issue of individualization and differentiation of physical education of school students. Being at the stage of formation, the concept of introducing elements of inclusion into the practical activity of a physical culture teacher is implemented in various forms of work during the years of physical education: physical culture, rehabilitation, valeology, rehabilitation, development, etc. In our opinion, the very sports and mass work needs deeper research attention, because the involvement of students with special educational needs covers not only their physical development, but also their involvement in the

developmental and educational environment of the educational institution. This will be a *promising direction of our further scientific research in this regard*.

References

Bashavets, N.A. (2011). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia kultury zdoroviazberezhennia yak svitohliadnoi oriantatsii studentiv vyshchyykh ekonomichnykh navchalnykh zakladiv [Theoretical and methodological foundations of the formation of a culture of health care as a worldview orientation of students of higher economic educational institutions]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 1-2, 212-222 [in Ukrainian].

Dolynskiy, B.T. (2010). *Metodolohiia zdoroviazberezhuvanoi diialnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly [Methodology of health-preserving activities of the future primary school teacher]*. Odesa: M. P. Cherkasov [in Ukrainian].

Dubohai, O.D., Zavatskyi, V.I. & Korop, Yu.O. (1995). *Metodyka fizychnoho vykhovannia studentiv, vidnesenykh za stanom zdorovia do spetsialnoi medychnoi hrupy [Methods of physical education of students assigned to a special medical group due to their health status]*. Lutsk: Nadstyria [in Ukrainian].

Dzhurynskyi, P.B. (2012). Komponenty pidhotovlenosti do zdoroviazbere-zhuvanoi profesiinoi diialnosti maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury [Components of future physical education teachers' readiness for health-care professional activity]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_9. [in Ukrainian].

Ivanova, L.I. (2006). Suchasni pidkhody do profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Modern approaches to the professional training of the future physical education teacher]. *Pedahohichniy protses: teoriia i praktyka – Pedagogical process: theory and practice*, 1, 63-73 [in Ukrainian].

Kolupaieva, A.A., Sofii, N.Z. & Naida, Yu.M. (2007). *Inklyuzyvna shkola: osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnia [Inclusive school: peculiarities of organization and management]*. Danilenko L.I. (Eds.). Kyiv [in Ukrainian].

Kolupaieva, A. A., Danilavichutie, E. A. & Lytovchenko, S. V. (2012). *Profesiine spivrobotnytstvo v inklyuzyvnomu navchalnomu zakladi [Professional cooperation in an inclusive educational institution]*. Kyiv: "Editing House "A. S. K." [in Ukrainian].

Meshko, H.M. (2013). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnykh uchyteliv do zberezhennia i zmitsnennia profesiinoho zdorovia [Theory and practice of training future teachers to preserve and strengthen professional health]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].

Onyshchuk, S.O. (2019). Pidhotovka vchyteliv fizychnoi kultury do sportyvno-masovoi roboty v systemi pisladyplomnoi osvity [Training of physical education teachers for sports and mass work in the system of postgraduate education]. *Profesiina kompetentnist suchasnoho pedahoha: metodolohiia, teoriia, metodyka, praktyka – Professional competence of a modern teacher: methodology, theory, technique, practice*. Odesa, 202-220 [in Ukrainian].

Tokarieva, S.V. (2015). Etapy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury do korektsiino-ozdorovchoi roboty v zahalnoosvitnii shkoli [Stages of forming professional competence of future teachers of physical education for correctional and rehabilitation work in a secondary school]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 1, 83-89 [in Ukrainian].

Shchekotylyna, N.F. (2019). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury do indyvidualnoi roboty z uchniamy v umovakh inkliuzii [Pedagogical conditions for training future physical culture teachers for individual work with students in conditions of inclusion]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On education"]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada*. 2017. № 2145-VIII. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища

Шевченко Максим²

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

У статті висвітлено проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі закладів освіти. Мета дослідження полягала у визначенні теоретичних засад проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувальної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Обґрунтовано своєчасність сфокусування дослідницької уваги на проблемі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження елементів спортивно-масової роботи в інклюзивному освітньому середовищі на здоров'язбережувальних засадах. Систематизовано наукову інформацію щодо понять «інклюзивне освітнє середовище», «здоров'язбережувальна спортивно-масова робота». Визначено, що сучасне інклюзивне освітнє середовище характеризується системою ціннісного ставлення до навчання, виховання і особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а також сукупністю ресурсів (засобів, зовнішніх і внутрішніх умов), їх життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі і спрямованістю на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій вихованців. Характеризовано своєрідність професійної діяльності вчителя фізичної культури з упровадження здоров'язбережувальної спортивно-масової роботи в інклюзивному освітньому середовищі, яка полягає в необхідності створення безбар'єрного здоров'язбережувального середовища у майбутній професії, формування знань, умінь і навичок індивідуалізації та диференціації у фізичному вихованні дітей з особливими освітніми потребами та розвиток якостей, що сприятимуть успішності реалізації вчителем індивідуального підходу у фізичному вихованні школярів з урахуванням принципів інклюзії.

Ключові слова: вчитель фізичної культури, підготовка майбутніх учителів фізичної культури, здоров'язбереження, фізкультурно-оздоровлювальна робота, інклюзія, інклюзивне освітнє середовище, спортивно-масова робота, спортивно-масова-робота здоров'язбережувального спрямування, учні з особливими освітніми потребами.

Accepted: June 21, 2023

² аспірант кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Підписано до друку 29.06.2023. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Agial» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,7.
Наклад 100 пр.
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, 0487431393 e-mail – 7431393@gmail.com